

A sepia-toned portrait of an elderly man with glasses, wearing a suit and tie. The image is the background for the entire page.

JOAN TRIADÚ I FONT
SESSIÓ EN MEMÒRIA

INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS
SECCIÓ DE FILOSOFIA I CIÈNCIES SOCIALS
BARCELONA, 2020

Joan Triadú i Font

Sessió en memòria

INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS
SEMBLANCES BIOGRÀFIQUES, LXXIX

Joan Triadú i Font
Sessió en memòria

Sala Prat de la Riba
17 de desembre de 2015

BARCELONA
2020

[Joan Triadú i Font (Semblances biogràfiques)]

Joan Triadú i Font : sessió en memòria : Sala Prat de la Riba, 17 de desembre de 2015. —
Primera edició. — (Semblances biogràfiques ; 79)

A la coberta: Institut d'Estudis Catalans, Secció de Filosofia i Ciències Socials. — Bibliografia.
ISBN 9788499655215

I. Triadú, Joan, 1921-2010, entitat homenatjada II. Institut d'Estudis Catalans.

Secció de Filosofia i Ciències Socials III. Títol IV. Col·lecció: Semblances biogràfiques ; 79

1. Triadú, Joan, 1921-2010 2. Pedagogs — Catalunya — Biografia

929Triadú, Joan

© dels autors dels textos

© 2020, Institut d'Estudis Catalans, per a aquesta edició

Carrer del Carme, 47. 08001 Barcelona

Primera edició: març de 2020

Elaboració: Gabinet de la Presidència de l'IEC

Text revisat lingüísticament per la Unitat de Correcció del Servei Editorial de l'IEC

Compost per fotocomposició gama, s. l.

Imprès a Service Point FMI, SA

ISBN: 978-84-9965-521-5

Dipòsit Legal: B 7336-2020

Són rigorosament prohibides, sense l'autorització escrita dels titulars del *copyright*, la reproducció total o parcial d'aquesta obra per qualsevol procediment i suport, incloent-hi la reprografia i el tractament informàtic, la distribució d'exemplars mitjançant lloguer o préstec comercial, la inclusió total o parcial en bases de dades i la consulta a través de xarxa telemàtica o d'Internet. Les infraccions d'aquests drets estan sotmeses a les sancions establertes per les lleis.

Taula

Sessió en memòria de Joan Triadú i Font	7
Endreça, <i>per Josep González-Agàpito</i>	9
Joan Triadú, el pare, <i>per Joaquim Triadú i Vila-Abadal</i>	11
Joan Triadú, pedagog, <i>per Josep González-Agàpito</i>	19
Un jove mestre a la Guerra Civil, <i>per Salomó Marquès</i>	27
Tot per la llengua, tot per l'escola, <i>per Joaquim Arenas</i>	33
Una escola per bastir una nova societat, <i>per Jordi Cots</i>	55
Joan Triadú i el Col·legi Oficial de Doctors i Llicenciats en Filosofia i Lletres i en Ciències de Catalunya, <i>per Albert Balcells</i>	67
Joan Triadú i el Consell Català d'Ensenyament, <i>per Jaume Sarramona</i>	75

Joan Triadú, promotor i primer president de la Societat Catalana de Pedagogia, <i>per Margarida Muset i Adel</i>	81
Joan Triadú, mestre d'esperances a l'Institut, <i>per Josep M. Casasús i Guri</i>	93
Bibliografia essencial	97

Sessió en memòria de Joan Triadú i Font

Aquesta semblança recull els textos de la sessió d'homenatge a Joan Triadú i Font (1921-2010), que va tenir lloc a la Sala Prat de la Riba de l'Institut d'Estudis Catalans, el dia 17 de desembre de 2015.

La sessió fou presidida per Joandomènec Ros, president de l'IEC; Josep González-Agàpito, president de la Secció de Filosofia i Ciències Socials de l'IEC, i Martí Teixidó, president de la Societat Catalana de Pedagogia de l'IEC, i va servir per analitzar l'obra desenvolupada per Joan Triadú, la seva personalitat, el seu llegat intel·lectual i la vinculació que va tenir amb l'IEC, la Institució Cultural del Centre d'Influència Catòlica, el Consell Català d'Ensenyament i el Col·legi de Llicenciats.

Els participants en l'homenatge, autors dels textos d'aquesta semblança, van ser Josep González-Agàpito, Jordi Cots i Josep M. Casasús, membres de la Secció de Filosofia i Ciències Socials; Albert Balcells, membre de la Secció Històrico-Arqueològica; Salomó Marquès, de la Societat d'Història de l'Educació dels Països de Llengua Catalana; Joaquim Arenas, Jaume Sarramona i Margarida Muset, de la Societat Catalana de Pedagogia, i Joaquim Triadú i Vila-Abadal, fill de l'homenatjat.

Endreça

El Joan Triadú pedagog, pel seu caràcter menys mediàtic, ha quedat ocultat moltes vegades darrere el Triadú assagista. Però fou precisament per la seva qualitat de pedagog que l'Institut d'Estudis Catalans va elegir-lo, el 1979, com a membre numerari. En conseqüència, s'integrà a la seva Secció de Filosofia i Ciències Socials, de la qual ha estat un dels presidents més rellevants.

Succeïa així a Alexandre Galí i donava continuïtat a la preocupació pedagògica de l'Institut d'Estudis Catalans, mantinguda des dels seus anys fundacionals. No podia ser d'altra forma en una institució filla del Noucentisme, el qual feu de la pedagogia uns dels camins per edificar la Catalunya culta, avançada, cívica i europea que anhelava.

Aquesta publicació té per objectiu fer una primera aproximació a la tasca educativa de Joan Triadú. Aplega les aportacions que integraren la sessió acadèmica dedicada a examinar les seves contribucions als camps de la pedagogia, tant en l'àmbit formal com en el social. Aquesta sessió fou presidida per Joandomènec Ros, president de l'IEC; Josep González-Agàpito, president de la Secció de Filosofia i Ciències Socials, i Martí Teixidó, president de la Societat Catalana de Pedagogia de l'IEC.

L'Institut d'Estudis Catalans ha volgut així, en l'avinentesa del cinquè aniversari de la seva mort, retre homenatge a una de les figures destacades de la pedagogia catalana en aquell segle que Joan Triadú ha qualificat de *segle d'or*. Malgrat els intents de genocidi cultural del franquisme i els esperançats temps de la Generalitat restaurada plens d'avenços i de greus entrebancs. La pedagogia, a parer seu, ha estat un dels pilars d'aquest segle d'or, conjuntament amb la resistència al franquisme, la militància política o la literatura, que, entre altres factors, han expandit la consciència dels catalans.

Al costat de la seva obra educativa des de l'escola, la premsa o les entitats culturals i cíviques, albirem tot un esplet de camps que són objecte d'atenció i treball.

Trobem l'activista per al manteniment i expansió de la llengua i la cultura catalanes, el defensor de les llibertats i la democràcia enfront de la dictadura o l'unitarisme, l'autor d'antologies de poesia catalanes que esdevenen canòniques, l'erudit estudiós del seu mestre i amic Carles Riba, l'interessat per la cultura anglesa o per la clàssica grega.

Per aprofundir en la seva personalitat i en la seva obra, comptem amb l'acurada biografia escrita per Agustí Pons i titulada *Joan Triadú, l'impuls obstinat*. Un títol ben descriptiu del caràcter de la seva vida i la seva obra. També, amb la detallada necrologia que publicà Ricard Torrents a la revista *Estudis Romànics*. Així mateix, ens podem adreçar a les seves autobiogràfiques *Memòries d'un segle d'or*. Aquestes monografies ens mostren com Joan Triadú, amb les eines de la cultura i l'educació, assumí el repte de reconstruir el país i aixecar de bell nou una societat derrotada en una cruel guerra i sotmesa per la dictadura. I com, després amb l'autogovern, era més necessari que mai seguir treballant plegats en aquest sentit per assegurar el manteniment i la transmissió de la cultura catalana. Uns objectius que ha sabut transmetre a diverses generacions dels qui hem tingut la sort i el privilegi de conèixer-lo.

Com veurem a les pàgines que segueixen, Joan Triadú va ser mestre des de l'adolescència i en contextos sovint no pas fàcils ni senzills. Aquest apassionament per l'educació dels infants i joves fou l'eix central de la seva vida i la manera com li agradava de presentar-se.

JOSEP GONZÁLEZ-AGÀPITO
Membre de la Secció de Filosofia i Ciències Socials
i coordinador de la sessió acadèmica

Joan Triadú, el pare

1. EL CONTEXT FAMILIAR

Els impulsors d'aquesta magnífica iniciativa de posar en relleu l'activitat pedagògica de Joan Triadú m'han demanat que faci una aproximació personal a Joan Triadú vist des de l'òptica de casa. És per a mi un rept i un orgull poder-ho fer. I ho faré acotant la meva reflexió a unes breus pinzellades sobre el personatge fetes des de l'òptica de la meva infantesa i adolescència, per emmarcar-ho en el sentit d'aquesta publicació. I faré un esforç de contenció narrativa per no desbordar l'espai del qual dispo.

El primer que he de dir és que no m'és possible separar la vida professional i l'activitat cívica del meu pare de la seva vida familiar. De fet, mai no vaig percebre que hi hagués per part seva ni de la família cap línia mental que separés la seva tasca professional de l'àmbit estrictament familiar. Volgudament o no, la barreja era constant, i, de fet, era un tot.

Ben segur, que hi havia estones o moments concrets que Joan Triadú desconectava del tot de la seva activitat professional. Evidentment tenia facetes més lúdiques, com quan feia de pare jugarer, però no és el record més viu que en guardo, de l'activitat del meu pare a casa. De fet, ni la cuina, ni el bricolatge, ni la decoració, ni la pràctica de l'esport, ni tocar instruments de música, ni els jocs de taula ni el desig per les coses materials (cotxes, electrònica, roba, etc.) eren activitats que li cridessin gens ni mica l'atenció. El poc temps lliure de què disposava el destinava al seu segon gran plaer després de la pedagogia, com era la literatura. Llegir i escriure.

De fet, per això, la casa familiar era un *mix* entre habitatge i biblioteca, fins al punt que la quantitat de llibres que hi havia era sempre objecte de comentari espontani de tots els que entraven per primera vegada a casa nostra.

La imatge més habitual del meu pare a casa, a Barcelona o a Cantonigròs, era o bé mig inclinat sobre l'Olivetti escrivint articles sobre literatura o bé llegint i rellegint piles de llibres que tenia al voltant.

La meua habitació compartia celobert amb el despatx del pare i m'adormia quasi sempre amb el so descompassat de les tecles de l'Olivetti.

Les circumstàncies polítiques de l'època també feien que moltes activitats culturals o de resistència s'haguessin d'amagar sota activitats d'aparença privada, i així la casa familiar era un constant anar i venir de gent pels motius més diversos: classes de català, reunions clandestines, lectures poètiques, etcètera.

«No feu soroll, que hi ha gent a casa» o «Silenci, que el pare està amb gent» eren frases bastant habituals que sentia dir a la meua mare al pis familiar de Príncep d'Astúries.

Com a anècdota, puc explicar que durant uns quants mesos un molt jove Baltasar Porcel va ocupar la meua habitació, i va tenir llit i plat a taula, mentre organitzava el seu aterratge definitiu a Barcelona procedent de la seva Mallorca natal.

També a la família de la meua mare, Pilar Vila-Abadal, els meus oncles i cosins de la seva branca vivien situacions semblants, i als àpats familiars en dies assenyalats o els diumenges a casa l'àvia materna, Concepció Vilaplana, vídua de Vila d'Abadal, la situació política i cultural era, ben sovint, plat únic de conversa. Entre els germans i cunyats Vila-Abadal hi convivia posicions polítiques i ideològiques diverses, però totes sota el fil conductor comú d'un sòlid catalanisme.

En aquest punt no puc deixar de remarcar el paper cabdal de la meua mare, que, sacrificant la vocació d'infermera, va abocar-se a l'àmbit familiar per tal que el meu pare pogués destinar tota la seva energia a la vida professional i a l'activisme cultural, ja que tots dos compartien els mateixos anhels de llibertat per a Catalunya.

La mare, amb bon criteri i molta mà esquerra, va saber fer navegar el vaixell familiar amb intel·ligència i eficàcia, donades les circumstàncies negatives que comportava fer antifranquisme i, per tant, amb les estretors econòmiques pròpies del moment.

L'ambient a casa era plàcid, mai no vaig sentir cap discrepància o un mot de més entre els meus pares. Tampoc ni els crits ni els bolets mai no van ser presents en la nostra educació, però sí observar el seu exemple en la fermesa de les seves conviccions i l'autoexigència de cadascun per assumir els propis deures i l'actitud de respecte a seguir a la família.

Els meus pares van proporcionar als dos fills una *normalitat* del tot anormal per a l'època. Com potser des de rebre tot l'ensenyament reglat íntegrament en català. Eren els anys seixanta i setanta a l'Escola Thau, de la qual el meu pare era el director. Així com llegir còmics belgues en català, gaudir de subscripcions al *Cavall Fort* i *L'Infantil* o anar alguns diumenges a les matinals infantils al Teatre Romea, com també escoltar música en català editada per Edigsa o Concèntric.

La televisió va entrar molt tard a casa. La nostra diversió eren els jocs manuals o de taula i la lectura. Mai no hi havia prou llibres a casa.

Érem uns nens rars, ja que, quan sortíem al carrer, res del que es vivia a casa era l'habitual en la societat del moment: inclús els *tebeos* o *hazañas bélicas* que fullejava a la barberia esdevenien una fruita del tot rara per a mi.

El que sí que compartia més habitualment amb el meu pare era l'afició pel futbol i sobretot pel Barça. Quan ell va fer cinquanta anys, el seu gran amic, el doctor Gonçal Lloveras, aleshores membre de la Junta Directiva del club, li va regalar dos carnets i dues localitats. Molts diumenges ens n'anàvem ell i jo a futbol, on ens trobàvem amics i coneguts. Allà el recordo sentint-li cridar després d'un gol «Visca el Barça i *visca Catalunya*», enmig d'aplaudiments d'uns pocs i recels porucs de la majoria de la gent del voltant.

Tot i ser una minoria en el comportament social de l'època, el meu pare mai no va dubtar que els que eren diferents no érem nosaltres, sinó tots els altres. I la majoria ho eren no per voluntat racional pròpia, sinó perquè els hi havien tornat per la inèrcia de les circumstàncies fruit de la pressió omnipresent del règim. La por exercia un paper principal en aquells temps de silencis.

La convicció ferma i insubornable del pare de creure que tard o d'hora seria normal allò que en aquell moment no ho era, és el que va fer que finalment esdevingués normal el que vivíem nosaltres a casa. I ho fou per la tossuderia i fermesa d'uns pocs que foren fidels als que els deixaren el llegat de vetllar per la pàtria quan hagueren de fugir a l'exili o moriren en defensa dels ideals perduts. La ciutat dels ideals tornava a ser possible.

Aquestes pautes de comportament, de viure d'acord amb les teves conviccions i no segons el que convé en cada moment, és el que admiro del grup de gent de la generació del meu pare, que van voler i saber oferir, i sovint amb sacrifici, el seu itinerari personal i professional per posar-lo al servei d'una causa per a molts perduda, com era recuperar la dignitat nacional i la plenitud cultural.

Ells se'n van sortir. La generació nascuda a principis del segle xx ens van deixar un país molt millor de com el van heretar a la immediata postguerra. El repte nostre d'ara és més fàcil per l'entorn que ens toca viure, i és la nostra tasca obtenir, en homenatge i agraïment cap a ells, la plena sobirania nacional.

2. L'ESCOLA

L'Escola Thau de la Institució Cultural del CIC era com una prolongació de casa. La vocació pedagògica del meu pare la vivia intensament tant a l'escola com a la llar.

I el fet que la meva germana i jo anéssim, des del primer moment, a la «nova» escola ens la feia molt familiar, ja que ell hi era sempre present i l'ambient de l'escola era molt semblant al que teníem a casa.

No recordo cap incomoditat especial pel fet de ser el fill del director, fos perquè ell no me'n feia sentir, ni a casa ni a l'escola, o perquè aquell esperit d'escola sorgida de la societat civil feia que hi hagués molta complicitat entre els diferents estaments escolars (pares, mestres i directius), que comportava que hi hagués unes barreres molt difuses a l'hora de prendre decisions per a l'esdevenir del centre.

Ja de més gran, cap al final de l'escolaritat obligatòria, sí que recordo, en canvi, que va impactar molt en l'àmbit familiar la intensa disputa que partidaris de models educatius diferents varen mantenir en molts centres educatius d'iniciativa social. El Thau no se'n va escapar, ja que un grup de mestres, directius i pares volien emprendre una ruta pedagògica i de gestió del centre que era, en essència, molt diferent de la que la titularitat (Institució Cultural del CIC) tenia, per principis i valors. Un dia, arran d'una assemblea de pares i mestres, el meu pare va deixar la direcció de l'escola i l'endemà, mentre em dirigia cap a la meua aula, anava descobrint algunes pintades al recinte escolar referents als fets que es vivien aquelles setmanes. Allò va acabar en una escissió per part d'un grup minoritari de mestres i pares, que van crear una escola més petita, Solc, que avui encara perdura.

L'escissió és una constant en la història de la societat catalana en tots els seus estaments i activitats. És el mal del país.

D'altra banda, el Thau, dirigit novament pel meu pare, de l'investida se'n va sortir, més cohesionat, més reforçat i més convençut del camí traçat. El 2014 s'han commemorat els cinquanta anys de la seva fundació i continua en plena activitat i vitalitat renovada.

Un segon episodi va ser la disputa política sobre el model d'escola que volíem per al país que s'havia de reconstruir en democràcia. L'Associació Rosa Sensat defensava un model d'escola pública i única i un model lingüístic de pràctica del bilingüisme a dins l'aula.

En una altra òrbita molt diferent, el Consell Català d'Ensenyament defensava la llibertat d'ensenyament i la immersió lingüística.

La immersió ja era predicada des de feia temps per la Delegació d'Ensenyament del Català (DEC) d'Òmnium Cultural. La DEC la dirigia el meu pare amb el suport de Joaquim Arenas i altres magnífics professionals. Tot es feia des d'un pis del passeig de Gràcia a la cantonada amb Consell de Cent.

La victòria electoral de Pujol el 1980 i el posterior suport parlamentari d'Esquerra Republicana de Catalunya (ERC) i la Unió de Centre Democràtic (UCD) van fer que el nou Govern aplicés el model educatiu defensat pel Consell Català d'Ensenyament, del qual eren membres destacats, a part de Joan Triadú, Jordi

Pujol, Heribert Barrera, Anton Cañellas, Josep Pallach, Jordi Galí, Robert Vergés, Helena Ferrer i Mallol i Maria Rúbies, entre molts d'altres.

També es va viure intensament a casa la pugna electoral dels dos sectors educatius abans esmentats pel control del Col·legi de Doctors i Llicenciats, que va guanyar també el mateix grup de gent del Consell, encapçalats per Helena Ferrer i Mallol.

En molt pocs anys, de mitjans dels setanta a principis dels vuitanta, es va consolidar el model d'escola que Joan Triadú propugnava i que es va agrupar al voltant del Grup d'Acció Escolar Catalana (GAEC), que relligava escoles d'un mateix tarannà pedagògic fruit de la iniciativa social i que encara perdura avui dia sota el nom d'Agrupació Escolar Catalana (AEC).

3. L'ACTIVISME CULTURAL

El meu pare, un cop acabada la jornada laboral a l'Escola Thau i al CIC, que li ocupaven tots els matins, començava la segona part del dia amb l'activitat que desenvolupava a Òmnium Cultural i a la DEC. I posteriorment, a l'Institut d'Estudis Catalans.

A la nit, havent sopat a casa, reprenia reunions de pares a l'escola o realitzava activitat sociopolítica a casa d'un o altre. De fet, excepte els caps de setmana, al pare el vàiem poc per casa.

De l'activitat cultural també n'érem partícips els fills, ja que molt sovint sortíem algun cap de setmana per anar a les Festes Fabra, o a la Nit de Santa Llúcia, i recordo especialment els primers anys de la Universitat Catalana d'Estiu a Prada, hostatjats a la Fonda Hostalrich. També l'acompanyàvem sovint a conferències que ell feia arreu de Catalunya o inclús, comptades vegades, a l'estranger.

També vivíem intensament els estius a Cantonigròs amb la celebració anual del Concurs Parroquial de Poesia, que omplia el poble i casa nostra de visitants i personalitats de la cultura catalana.

També vàrem fer per raons culturals alguns viatges familiars, quan el meu pare tenia o recuperava el passaport, recordo Suïssa, París, Londres o Andorra, així com sortides a diversos indrets de Catalunya per actes organitzats per Òmnium i les Festes Fabra, on coincidíem amb els matrimonis de la Junta: Cendrós, Carulla, Mas i Vallvé, o el senyor Amadeu Bagués, entre d'altres.

Els meus pares anaven acompanyats habitualment dels fills. Això va fer que la meva relació amb molta d'aquesta gent fos, i és, de tracte quasi familiar, fins al punt que durant uns estius tant la família de Joan B. Cendrós com la família de Martí Mas ens van deixar casa o apartament a Sant Feliu de Guíxols per gaudir d'uns dies de platja.

No cal dir que aquestes trobades amb la gent d'Òmnium sempre anaven amantades de llargues tertúlies i converses sobre la política i la cultura del país i en què la meua presència no els era molesta. A mi m'agradava especialment seguir el fil de la conversa dels grans encara que no l'entengués del tot.

Més endavant es va fer també més intensa la relació amb la família Carulla arran dels premis Baldiri Reixach, que el meu pare va presidir durant anys.

Guardo un especial bon record de les tardes d'estiu a Cantoni amb llargues xerrades al jardí de casa entre el meu pare i Martí Mas, Antoni Pous, Ricard Torrens o el senyor Josep M. Vall i Perdigó, entre d'altres estiuejants o passavolants que s'aturaven a comentar la jugada.

No crec que hi hagués gaires nois adolescents capaços de parlar d'oïda de què era el *cas Matesa*, qui eren els tecnòcrates de l'Opus del règim franquista, què havia dit l'abat Escarré a *Le Monde* o qui era un personatge anomenat el president Tarradellas, que no podia tornar a Catalunya però que al mateix temps no estimava gaire, pel que es veu, ni Òmnium Cultural ni Montserrat.

Un estiu a finals dels seixanta, els meus pares ens van portar de preceptor a Cantonigròs (abans aquestes coses es feien) un molt jove seminarista de nom Joan-Enric Vives i Sicília, que va activar el poble i dinamitzar la parròquia fent girar tot el jovent al voltant seu i amb un clar missatge de renovació de l'Església i de catalanisme creixent. Vam aprendre moltes cançons de Raimon i del primer Lluís Llach.

No recordo haver sentit mai de la boca dels meus pares quan conversaven amb terceres persones de temes polítics o culturals la frase «Noi, això no és per a tu». I això em va fer, penso que volgudament per ells, una persona encuriosida pels fets polítics de Catalunya ja des de molt jove.

Ja als meus setze anys (1976) vaig ingressar a l'aleshores encara illegal Front Nacional de Catalunya de Joan Cornudella, sense que el meu pare hi posés cap impediment més enllà que aquesta activitat no em tragués massa temps i em fes anar malament en els estudis.

El tarannà de Joan Triadú en família era fer-nos viure el seu món amb tota la intensitat possible i adaptada a la nostra edat de cada moment.

Un altre fet remarcable és quan a principis de 1975 vam haver de fugir a l'exili a Andorra per amenaces de l'extrema dreta tant al meu pare com després a tota la família. Allí a Andorra vam viure la mort de Franco en la versió lliure de la televisió francesa. És d'agrair que els meus pares sempre van voler que tinguéssim un bon coneixement del francès i de l'anglès per poder viure el món sense intermediaris.

Vam tornar a Barcelona a finals de 1975. Primer només els fills, però vivint fora de casa. Jo vaig haver de residir un temps a casa de la família del senyor Eduard Castellet, i ho vaig viure com una situació anòmala però no anormal.

Aleshores ja tenia uns quants oncles de la branca Vila-Abadal vivint a França o Andorra sense poder retornar a Catalunya per motius de persecució política.

Exili i presó havien estat, poc o molt, realitats viscudes a la família i formaven part de les conseqüències possibles per l'activitat que el pare duia a terme. Ell, per poc temps, va sofrir les dues.

Finalment, no puc deixar d'esmentar que d'infant i adolescent vaig conèixer gent tan interessant com Mercè Rodoreda, J. V. Foix, Miquel Martí i Pol, Joan Sables, Pere Quart, Pere Calders, Joan Miró, Jordi Sarsanedas, Heribert Barrera i Jordi Pujol, entre molts d'altres.

Un cop vaig ser universitari, ja fos per activitats al Grup d'Estudis Nacionalistes o a la Federació Nacional d'Estudiants de Catalunya (FNEC), vaig poder mantenir alguna conversa molt interessant i emotiva per a mi amb molta d'aquesta gent, amb qui, d'altra banda, m'hauria estat impossible de contactar si no els hagués conegut uns anys abans gràcies als meus pares en un entorn més privat.

El meu pare ens va donar, a la seva esposa i als fills, una valuosa, fecunda i intensa vida familiar impregnada, en tot moment, del seu món pedagògic, literari i d'activisme cultural que impulsava vitalment tant a dins com a fora de casa.

Són per a mi, aquells anys d'infantesa i joventut, un seguit de vivències emotives i inoblidables. Gràcies, pare.

JOAQUIM TRIADÚ I VILA-ABADAL

Joan Triadú, pedagog

El 1939, amb greu perill personal, el jove mestre Joan Triadú, amb disset anys, caminava capficat de Granollers vers Barcelona per la mateixa carretera per la qual marxaven, en sentit contrari, les tropes d'ocupació feixistes per portar la «liberación» fins a la frontera francesa. Crec que en aquells moments es començà a bastir en Joan Triadú l'empresa a què dedicaria la seva vida sencera.

Aquell 1939 no sols s'havia perdut una guerra. Com ens explica Triadú, «amb ella, tota una cultura, tal com l'havien perfeta [els noucentistes] i tal com un poble l'havia donada per vàlida, i la llengua que n'havia esdevingut l'enunciat irreversible, se n'anaven a l'exili, eren reduïdes al silenci i tractades com a rees del delictes d'existir».¹

El jove Joan Triadú feu ben al contrari d'allò que recomanava Rilke al seu jove poeta. Seguint el consell del seu admirat Carles Riba, optà per fonamentar la poesia sobre una vida conscient i compromesa. Sobre aquest compromís amb la realitat i el país, no sols hi bastí poesia, prosa i crítica literària: també hi construï una vigorosa obra educadora com a eina transformadora de la persona i, amb ella, de la societat.

Charlotte Bühler, que estudià les grans personalitats, assenyala com darrere de cadascuna hi ha un dens objectiu a què va adreçada tota la seva activitat vital, a voltes a través d'una sèrie de propòsits que directament o indirecta serveixen a aquell objectiu pregon. De ben segur que per això Agustí Pons no dubtà a qualificar d'*impuls obstinat* la seva magnífica biografia del nostre pedagog.²

En el cas de Triadú, aquest propòsit principal de vida fou contribuir a *salvar la persona*, i amb ella la societat catalana, de tot totalitarisme o uniformisme, fos po-

1. Joan TRIADÚ, *Una cultura sense llibertat*, Barcelona, Aymà, 1978, p. 9.

2. Agustí PONS, *Joan Triadú, l'impuls obstinat*, Barcelona, Fundació Jaume I i Barcino, 1993.

lític, cultural o religiós. El seu fou un combat per defensar el dret de tota persona i de tot poble a ser. Per a Triadú, com per a Vidal i Barraquer, Puig i Cadafalch o Carles Cardó, «llengua, cultura i llibertat eren inseparables, i cap concessió, cap separació no les podia salvar aïlladament».

Partint del fet que la qüestió nacional catalana, la llengua i la cultura estan interrelacionades, Joan Triadú materialitzà en dos fronts aquest combat per preservar la identitat personal i col·lectiva. El primer era preservar la llengua i la cultura catalanes del genocidi cultural iniciat i desplegat pels franquistes d'ençà de 1939. Amb el país derrotat, desbarborades les institucions, amb els intel·lectuals i líders a l'exili, ell formà part d'aquella generació que assumí la tasca de «salvar-nos els mots», com instava a fer Espriu en aquells anys de plom. Triadú afirmava que calia recollir l'herència del Noucentisme i «sense fer un sol pas enrere en la qualitat, en l'exigència, en la representativitat de la identificació de poble i cultura».³ Com afirma Albert Manent, «més que confiar en el futur de Catalunya i del món, en Triadú, mogut per una fe indeclinable, hi creia. I aquella fe seva, tan segura, ens va influir, més o menys, a tots els joves que el tractàvem».⁴ Nogensmenys, dedicar-se a l'educació és fruit d'una visió optimista dels potencials de la persona i de la humanitat.

D'això ve el seu treball per a la preservació i modernització de la literatura catalana. De tothom és coneguda la seva ingent tasca en aquest camp, vehiculada en la crítica i l'estudi del nostre patrimoni literari. Joan Triadú esdevé un dels més reconeguts referents del nucli d'intel·lectuals que maldaven per conservar i preservar la llengua i la cultura catalanes del que ell mateix qualificà de genocidi cultural portat a terme pel franquisme. Especialment, en la llarga postguerra, en un context de por i ofec descrit punyentment a *Dies de memòria 1938-1940. Diari d'un mestre adolescent*, obra on aplegà els seus records i publicada el 2001. Amb raó, Joaquim Molas ha descrit Triadú com «un dels símbols d'una època difícil». Des de la seva tasca docent i com a reconegut crític literari contribuï decididament a fer percebre la literatura catalana com una rellevant manifestació de la cultura literària europea. La mateixa tasca de crític i d'estudis de la literatura catalana té per a ell una vessant pedagògica: la de contribuir a fer de Catalunya un país «format». D'això ve el seu interès i identificació amb Carles Riba, que identifica i presenta com a educador de la infància i la col·lectivitat a través de la llengua i la literatura. Qui advertia que «el tresor de la infantesa cal extreure'l de l'ànima».⁵

L'altra eina al servei del seu gran propòsit vital fou l'educació. L'ensenyament de la llengua catalana era una qüestió cabdal per al seu manteniment en les dures dèca-

3. Joan TRIADÚ, *Una cultura...*, p. 19.

4. Albert MANENT, *El molí de l'ombra*, Barcelona, Edicions 62, 1986, p. 186.

5. Joan TRIADÚ, «Carles Riba, educador», a Josep GONZÁLEZ-AGÀPITO (ed.), *Comunicacions dels membres de la Secció de Filosofia i Ciències Socials*, Barcelona, Institut d'Estudis Catalans, 1997, p. 89-95.

des de la dictadura franquista. El veiem aixecar una xarxa d'ensenyament del català mitjançant el sistema capillar que formaven entitats de tota mena a través de tot el territori; crear un sistema d'acreditació dels coneixements apresos, i preparar un estol de professors i professores amb un mètode de formació inicial i contínua.

Una tasca ingent que fou possible per la seva determinació i la seva capacitat de treball. Però que responia a l'existència arreu del país d'un humus favorable: una demanda social de conservar viu i amb dignitat el català, «la llengua d'un poble», com deia el lema de l'Any Fabra. Circumstàncies com aquesta han fet possible que el català sigui una estranya anomalia a Europa, on les llengües sense estat han sucumbit ofegades per la nacionalitat políticament dominant a cada estat. Va ser una tasca coronada amb la seva participació en la fundació d'Òmnium Cultural, que vehiculà aquesta labor.

Tot això, fet sota el franquisme, en què per primera vegada a la història els immigrants no sentiran la necessitat d'aprendre ni emprar el català. Com ha assenyalat Anna Cabré, la immigració ha estat, des del segle XIX fins a hores d'ara, un dels principals factors de l'expansió demogràfica de Catalunya associada a una economia en desenvolupament malgrat la persistent baixa natalitat.⁶ Les anteriors onades immigratòries s'havien integrat socialment i culturalment dins la societat catalana. És necessari recordar aquest context per posar en valor la importància d'aquesta empresa portada a terme per Joan Triadú en aquells anys.

Acabat el franquisme, la segona Restauració borbònica comportà restablir la democràcia i un cert nivell d'autonomia per a Catalunya. Tot i així, la continuació del franquisme sociològic i la nova composició demogràfica de Catalunya fan veure a Joan Triadú que, tot i el context de reconeixement de la identitat, la llengua i la cultura catalanes, la lluita i la contribució des de la societat civil continuen essent del tot necessàries. Prosseguir allò que ell anomenava «una rebel·lió permanent» per assolir «tot allò que no tenim».

La dedicació de Joan Triadú a la pedagogia és indestriable del seu compromís polític. Al cap i a la fi tota pràctica educativa o didàctica és política. Quan Campalans afirmava que «Política vol dir pedagogia», donava a l'expressió tota la significació platònica. Sosté Plató al diàleg *La República* que l'assoliment d'una societat justa implica necessàriament l'educació dels seus ciutadans. Sense educació, aquests no poden aconseguir l'autonomia, la humanitat, que els faci persones lliures, no manipulables per governants despòtics o demagogs. El veritable polític és, doncs, aquell que educa els seus conciutadans en la veritat.

En aquest rol de polític de l'educació, cal inscriure-hi la defensa valenta i aferriada de la seva manera d'entendre l'escola catalana i de donar-li forma. Calia

6. Anna CABRÉ, *El sistema català de reproducció*, Barcelona, Proa, 1999.

entendre «l'escola catalana com l'escola d'un país lliure i d'una societat normal».⁷ Defensar a la meitat del franquisme que l'escola catalana només havia de produir-se en català, com passaria en un país normal, apareixia com una opció radical en un context social que s'esmerçava a incorporar els nouvinguts castellanoparlants a la societat d'acollida i evitar una ruptura social. També la tradició pedagògica catalana, des de Vives, Reixac o el mateix Galí, semblava adobar els arguments de la institució Rosa Sensat d'acollir a l'escola el nen amb la seva llengua. El temps acabà fent veure que, didàcticament, era el camí perquè no sols els catalanoparlants fossin els realment competents en les dues llengües. Tot i que cal dir que l'èxit i l'acceptació del que anomenem un xic impròpiament *escoles d'immersió lingüística* han estat possibles per la interacció, justament, entre els dos models d'escola catalana, que ha afavorit la integració. No oblidem que la famosa asseveració de Jordi Pujol, que sovint intencionadament se cita mutilada, «Català és qui viu i treballa a Catalunya i vol ser-ne», és complementària, tot i que no pas coincident, dels postulats que s'extreuen del report que fa de la immigració Francesc Candel a *Els altres catalans*.⁸

També el Joan Triadú polític de l'educació s'implica en defensa del model escolar en els anys del disseny educatiu de la societat, quan es discuteixen la Constitució espanyola i el primer Estatut d'autonomia. Com és sabut, dues són les grans posicions. Tot perdonant-me la simplificació que exigeix aquesta breu exposició, podríem dir que, per una banda, hi ha una posició que fixa l'enfocament en la llibertat d'ensenyament i el dret dels pares a decidir el caire i l'orientació ideològica que han de rebre els seus fills, del qual es dedueix un sistema escolar que tingui una pluralitat d'escoles amb opcions diverses com a reflex del pluralisme de la societat. És una posició des d'antic defensada pel liberalisme i per la doctrina catòlica. Enfront d'aquest plantejament, l'altra posició posa l'objectiu en la igualtat de tots els ciutadans, com a fonament de la democràcia. Exigeix que tota la ciutadania pugui accedir a una educació igual, sense la qual no hi ha una real igualtat d'oportunitats. Aquest plantejament, també ben antic, és subscrit per la tradició socialdemòcrata i socialista i proposa una escola pública potent i primordial o bé l'existència sols d'una escola pública i única.

Aquesta darrera proposta era la defensada, en aquell moment, per un amplísim moviment de mestres i es va recollir a «Per una Nova Escola Pública Catalana», el document elaborat per l'Escola d'Estiu de Rosa Sensat de 1976, que reclamava la participació popular en la planificació i l'estructura escolar. «L'escola que volem ha de ser pública i única», s'hi afirma, per garantir l'escolarització total i la desaparició de l'escola privada. Una escola totalment gratuïta amb caràcter nacional, és a dir, adequada als trets de la societat en contingut i llengua.

7. Joan TRIADÚ, *Textos i pretextos de pedagogia 1938-2008*, Vic, Eumo, 2009, p. 266.

8. Francesc CANDEL, *Els altres catalans*, Barcelona, Edicions 62, 1964.

Aquí de nou hi trobarem Joan Triadú com a polític de l'educació defensant el seu model de societat, de país i de persona en uns anys que el país bullia de propostes per bastir un futur educatiu somniat. Triadú defensa la llibertat d'ensenyament, que ha de comportar la llibertat d'elecció de centre per part de la família.⁹

Finalment, pertoca remarcar un element central del Triadú polític de l'educació. Ell era ben conscient de la gravetat del problema central: no tenir un sistema català d'educació. Des de l'Institut d'Estudis Catalans i també, un cop fundada, des de la Societat Catalana de Pedagogia, maldà per estudiar i treballar a fi de construir un «sistema d'ensenyament nacional català». Vers 1995 organitzà un seminari d'estudi sobre una extensa ponència de Francesc Pedró. Triadú tingué cura de les aportacions aplegades i publicades per la Secció de Filosofia i Ciències Socials el 1997.¹⁰

Tenir un sistema educatiu nacional és una de les estructures fonamentals d'estat. Ja ho havia vist feia anys Enric Prat de la Riba. Ho havien assenyalat Flos i Calcat i Eusebi Güell creant les primeres escoles catalanes i Joan Bardina fundant l'Escola de Mestres. Però aquesta preocupació la trobareu si llegiu Galí a cada pas dels seus escrits. De fet, ja en temps de la Generalitat republicana, Alexandre Galí havia apuntat el greu problema que significava, per a una cultura minoritzada com la nostra, tenir un autogovern sense competències educatives totals.

Joan Triadú és conscient que amb la Generalitat restaurada en el darrer terç del segle passat, malgrat les «competències plenes» obtingudes des del primer Estatut, la realitat és que Catalunya sols pot administrar el sistema educatiu espanyol. Durant aquesta etapa d'autogovern autonòmic s'ha fet una notabilíssima obra educativa optimitzant i complementant el sistema educatiu estatal. Però mai no s'ha pogut decidir res de substancial. És un fet greu, ja que, malgrat els altres potents mitjans educatius socials existents, l'escola continua sent el més estable sistema de cohesió i conformació social. És per això que l'Estat espanyol no ha renunciat a controlar-lo. Els greus episodis de 2014 i 2015 de la política educativa del Govern del Partit Popular, conduïda per Mariano Rajoy i el seu ministre Wert, mostren la fragilitat d'aquesta fórmula constitucional i estatutària. La restauració d'una escola «que espanyolice a los niños catalanes» és un programa que proposa a la manera de la III República Francesa crear una escola que tingui com a missió central la integració «nacional», la formació de ciutadans espanyols i l'extinció de tota diferència en nom de la igualtat. És una idea compartida a hores d'ara per altres partits jacobins i uniformistes.

Per a Triadú, que Catalunya disposi d'un sistema educatiu propi és una qüestió d'interès nacional, perquè, seguint Durkheim, veu que en un poble com el nos-

9. Vegeu Josep M. PUIGJANER, *La «guerra» de l'ensenyament*, Barcelona, Nova Terra, 1978.

10. Joan TRIADÚ (cur.), *Per a un sistema d'ensenyament nacional català: Bases, problemes i tendències*, Barcelona, Institut d'Estudis Catalans, 1997.

tre, històricament format per onades d'immigració, l'educació formal assegura la transmissió cultural com a element d'unió, identitat i cohesió social, ja que la cultura i l'escola no formen part de la societat, sinó que són la mateixa societat.

Ultra aquesta dimensió politicoeducativa, tenim el Joan Triadú que dinamitza i gestiona els centres educatius. La seva fou una figura clau en l'anomenat segon moviment de renovació pedagògica català. Segurament la seva realització més significativa ha estat el CIC i l'Escola Thau. La primera d'aquestes institucions havia nascut el 1950, fundada per Maria Rosa Farré com un instrument de conscienciació per impulsar un cristianisme socialment avançat i compromès i l'arrelament al país. D'això ve el seu nom de Centre d'Influència Catòlica. Com a concreció d'aquesta tasca, es crea un ens educatiu que vertebrà una garba d'interessants iniciatives de renovació pedagògica, com l'Escola de Jardineres Educadores (1956), l'Escola de Disseny Elisava (1961), l'Escola de Periodisme de l'Església (1964) i, especialment, l'Escola Thau (1963), on Triadú ha desplegat la seva visió educativa.

Joan Triadú, tocant de peus a terra, impulsarà una educació com a acció transformadora en l'àmbit personal i en el social. Dewey ja havia mostrat l'educació com el «mètode fonamental de progrés i reforma social», i això és el que cercava Triadú d'ençà que era un mestre adolescent. Fer una tasca que contribueixi a salvar la persona, i amb ella, la societat catalana.

Marcat vivament per Alexandre Galí i Emmanuel Mounier, plantejà una pedagogia rescatadora de la persona que ja és a dins de cadascun de nosaltres. Enfront dels totalitarismes d'esquerra o de dreta, defensà servir la consciència crítica de l'educand com a llavor i garantia per esdevenir una persona lliure i un ciutadà crític i compromès amb la seva societat.

La seva defensa d'un profund humanisme cristià feu que moltes vegades els seus plantejaments educatius signifiquessin «remar a contracorrent» sota la dictadura franquista. Però, també, el portà a ser crític amb el sector majoritari del moviment de renovació pedagògica català sobre el sentit i el caire de l'educació i l'escola.

El treball educatiu, ens diu, «ha de servir perquè de l'infant i de l'adolescent sorgeixi l'home nou i desplaci l'home vell que tots portem pel camí». L'objectiu era: si «volem homes forts», ha estat dit, «fem-los idealistes. La cultura física i la destresa més ardida [...] no se separaran, entre nosaltres, de la cultura moral, de l'humanisme i el sentit de transcendència».

L'educació per a la cultura és per al nostre pedagog la forma de progrés social per a un poble, que el formen homes i dones amb consciència de ser-ho. La cultura és, per una banda, evolució en tots els camps i, per l'altra, llibertat.

Per a Triadú, ser mestre i ensenyar era la feina estimada. Escriu que ell com a pedagog se sent afortunat. «Un mestre no pot ser pessimista», ens diu. «Tot magisteri [...] és una donació i tendeix —observem-ho bé— a crear una certa igualtat

humana encara que no pugui obtenir-se del tot.»¹¹ Ser mestre és, també, tenir set d'aprendre, de saber. «Res no dóna més confiança als alumnes d'avui [...] que veure que també aprèn el mestre que l'ensenya a aprendre.»¹²

Triadú, pedagog culturalista, demana al mestre tenir cultura en sentit humanista. O sia, «a interessar-se de debò en el conjunt dels fets que Teilhard de Chardin anomenà *el fenomen humà*». I demana per als mestres una fonda cultura general, que és ben lluny de significar una «cultura rebaixada». Ben al contrari: sentir curiositat per tota expressió del saber, tot evitant el tancament de l'erudit i l'especialista. Una cultura general que no pot quedar aturada en la formació rebuda, sinó que cal que «la tinguin dinàmica, renovada constantment i no estacionària». «El mestre ha de ser una persona de cultura, de cultura general, que s'interessi per tot. Que no sigui especialista, i encara menys erudit. Un mestre que no llegeix llibres ni diaris i que no té una curiositat intel·lectual no serà un bon mestre. Si el mestre té cultura general, si és un bon mestre de capçalera, recuperarà el prestigi que havia tingut.»¹³

I ens diu: «Els mestres de debò i del segle XXI, si voleu, no han d'ensenyar perquè saben, sinó que han de saber pel sol fet que ensenyen»,¹⁴ tot afegint que «Res serveix de res sense estimar».

Mirant l'obra i el pensament educatiu de Joan Triadú, se'ns presenten com a entroncats amb el que ha caracteritzat la pedagogia catalana, que, com deia el meu mestre Alexandre Sanvisens, cerca harmonitzar el profund interès humanístic, el basament antropològic i la seva transcendència amb un arrelament a la naturalesa i a l'experiència que defuig plantejaments doctrinaristes innecessaris i la manca de fonamentació de les idees pedagògiques en la realitat. Una pedagogia personalista basada en l'afecte, el pragmatisme i l'esperit crític. Oberta a horitzons universals des de la cultura i identitat catalanes.

Defensa Triadú que els pobles els formen persones amb consciència de ser-ho. Per això, repetia sovint aquests mots de Carles Riba: «Mestre és aquell que ens allibera, tornant-nos a la realitat de nosaltres mateixos i de les coses».¹⁵

JOSEP GONZÁLEZ-AGÀPITO
Secció de Filosofia i Ciències Socials

11. Joan TRIADÚ, *Textos i pretextos...*, p. 112.

12. «Joaquim Vilà, un mestre», *Avui* (11 octubre 1997).

13. Entrevista a Joan Triadú, recollida a Eva PIQUER, *Catorze de cara al 2014*, Barcelona, A Contra Vent, 2014.

14. Joan TRIADÚ, *Textos i pretextos...*, p. 209.

15. Joan TRIADÚ, «Carles Riba, educador», a Josep GONZÁLEZ-AGÀPITO (ed.), *Comunicacions...*, p. 89.

Un jove mestre a la Guerra Civil

L'EDUCACIÓ: FACTOR DE CREIXEMENT HUMÀ I COLLECTIU

Durant la República, el Govern central i la Generalitat s'esforcen de valent, especialment durant el Bienni Progressista (1931-1933), per consolidar un ensenyament públic de qualitat. Les autoritats del Govern de l'Estat i les de la Generalitat estan convençudes que la millora del país implica necessàriament canviar l'escola i l'educació. És significatiu que els historiadors parlin de la «República dels mestres». El decret de bilingüisme promulgat a finals d'abril de 1931, la política de construccions escolars, el nou pla d'estudis, etc., són una mostra d'aquesta voluntat renovadora per part del Govern central. La Generalitat, per la seva part, crearà l'Escola Normal sota els paràmetres d'assaig pedagògic; reprendrà les Escoles d'Estiu, un espai de formació permanent per als mestres en exercici, etcètera.

Les autoritats republicanes catalanes i les espanyoles no escatimen esforços per millorar l'ensenyament. Es vol que tots els infants del país rebin un ensenyament de qualitat i gratuït; científic, basat en l'observació i l'experimentació, que segueixi els postulats de les propostes pedagògiques que es practiquen en les democràcies europees; un ensenyament laic, democràtic, respectuós amb la consciència dels infants. Des del seu exili mexicà, la mestra Bargalló, reconeguda docent, ho resumia amb aquestes paraules: «Nosaltres els ensenyàvem a pensar, no pas a emmagatzemar».

LA REVOLUCIÓ A L'ESCOLA

A la segona meitat de juliol de 1936, amb l'aixecament militar contra la República, i a Catalunya, la derrota dels rebels i l'esclat revolucionari, la radicalització

social i política també arriba al magisteri i a l'escola. S'ha acabat el període de la República en pau i comencen uns anys de República en guerra (juliol de 1936 - febrer de 1939). A finals de juliol, el Govern català promulga el decret de creació del Consell de l'Escola Nova Unificada (CENU), l'aportació més radical en l'àmbit educatiu i en el camp escolar.

Joan Triadú, un jove de setze anys que s'iniciarà en la tasca docent el 1938 en una escola de Granollers, ho recorda al cap de molts anys amb aquestes paraules: «Hi ha dues iniciatives de la Generalitat "revolucionària" que han donat la volta al món: el decret de col·lectivitzacions i l'opció educativa del Consell de l'Escola Nova Unificada, el CENU. En tots dos casos la Generalitat va tirar pel dret i en tots dos, per acabar-ho d'adobar, des del planteig llibertari, propi de la tradició anarco-sindicalista dominant de l'obrerisme català, associada en aquell moment a una línia minoritària molt combativa i autòctona del marxisme heterodox que Orwell va immortalitzar».¹

Certament, el caràcter revolucionari d'aquest document programàtic es posa de manifest en el preàmbul del decret de creació. Afirmar: «la voluntat revolucionària del poble ha suprimit l'escola de tendència confessional. És hora d'una nova escola, inspirada en els principis racionalistes del treball i de la fraternitat humana». Per tant, es tracta de crear una escola «inspirada en el sentiment universal de solidaritat i d'acord amb totes les inquietuds de la societat humana i a base de la supressió de tota mena de privilegis».²

ESCOLA I BOMBES

És en aquest clima de revolució a Catalunya i de guerra declarada en altres indrets de l'Estat que el jove Triadú s'estrena com a mestre. Ho fa fora de Barcelona, on té la família. Se'n va a Granollers, una ciutat d'uns tretze mil habitants. Durant els anys de la República en pau, a la població hi ha diferents tipus d'escoles: les de l'Estat, les privades religioses masculines i femenines, i les privades no religioses. L'esclat revolucionari canvia profundament aquesta situació arreu del país.³ Edificis cremats o confiscats, frares i monges perseguits i assassinats, etc. Segons la historiadora Rosa Serra, a la capital del Vallès Oriental, la xarxa escolar dels anys revolucionaris la componen els grups escolars Ferrer i Guàrdia, Concepció Arenal i Lluís Castellà; els parvularis Lluís Bello i el número 1 (carrer del Corró al

1. Són paraules de Joan Triadú en el pròleg a ROSA SERRA I SALA, *L'ensenyament primari a Granollers durant la 2a República (1931-1939)*, Granollers, Rosa Serra, 2003, p. 11-12.

2. GENERALITAT DE CATALUNYA, *Projecte de l'Escola Nova Unificada*, Barcelona, 1936.

3. GENERALITAT DE CATALUNYA, *Projecte de l'Escola Nova Unificada*, Barcelona, 1936, p. 1

xamfrà amb el carrer de València), i les Escoles Unitàries de Palou. Hi han desaparegut les escoles confessionals.

En començar el període del CENU, a Granollers hi ha censats 2.407 alumnes. Aquest padró, però, canvia ben aviat amb l'arribada de nens i nenes procedents d'altres territoris que fugen de les zones de guerra. També entre els mestres hi ha mobilitat. N'arriben de nous degut a la nova planificació escolar establerta per la Generalitat; d'altres s'han d'incorporar al front per necessitats de guerra, etc. La mobilitat entre els mestres és una constant a mesura que la guerra avança, de la mateixa manera que la guerra també provoca trasllats d'escola d'alguns nens i nenes.

Triadú arriba a Granollers el gener del 1938, té setze anys i ha estat habilitat com a mestre. Coneixem la seva peripècia personal i de mestre perquè escriu un diari. El comença el 17 de gener de 1938; l'acabarà el 30 de desembre de 1940. És un document extraordinari que permet de conèixer com un jove entusiasta amb la feina que fa viu el dia a dia, dins i fora de l'aula, en una situació de guerra. Entusiasme i bombes van de bracet al llarg de tot el diari.⁴

Té la família a Barcelona, però opta per treballar fora de la capital: «Vaig preferir treballar fora de Barcelona, encara que hi hagués hagut plaça. Així a casa una boca menys. També tenia ganes de sortir de casa, de fer-me home, fill únic com sóc. La meva mare ho comprengué, però va venir a acompanyar-me. Vaig estrenar pantalons llargs i americana» (31 de gener de 1938).

En aquell clima dur bèl·lic que va empitjorant progressivament, l'escola se'n ressent. La Generalitat continua esforçant-se per no deixar cap escola sense mestres. Triadú hi arriba quan ja fa un any i mig que es viu una situació de violència i guerra; en una escola que tot i fer esforços per mantenir la normalitat, aquesta cada vegada és més fràgil. Hi va amb il·lusió. S'incorpora al grup escolar Ferrer i Guàrdia, un centre amb dotze mestres i set-cents alumnes; el director n'és Joan Montanyà i Pradera. Ell té a classe els nens i les nenes de nou a onze anys. El jove mestre té conviccions clares: «Sóc un antifeixista de cor i estimo la llibertat i la democràcia social. He escrit una carta als presos encoratjant-los a no deixar-se abatre pel pessimisme» (22 de febrer de 1938).

Li agrada fer classes. Al cap d'onze dies d'estrenar-se com a mestre anota al diari: «He començat el diari de classe. Tinc una taula de matèries a la classe, que he fet jo. Estic content i em torna l'optimisme del primer dia. Els nens s'acostumen a mi i jo a ells. Penso adquirir prestigi, però la qüestió principal és no fer-me pesat ni ser lleuger» (28 de gener de 1938). Gairebé deu mesos més tard, quan ja ha viscut plenament les tensions d'una guerra que cada dia és més a prop, escriu: «Quan sóc a l'escola treballant, a dins de classe, sóc feliç. Sembla que una professió així ha

4. Joan TRIADÚ, *Dies de memòria 1938-1940: Diari d'un mestre adolescent*, Barcelona, Proa, 2001. Totes les citacions directes de Joan Triadú s'han extret d'aquesta edició.

d'omplir tota una vida al qui la sàpiga estimar. La vida a la classe es basa en el nervi del mestre, en el cor del mestre, en l'ànima del mestre, coses impalpables que han d'arribar als alumnes. La classe és el resultat d'una col·laboració constant» (3 de novembre de 1938).

A finals d'any, a punt de caure Granollers en mans dels rebels, reflexiona sobre la seva feina i manifesta: «Em distrec estudiant. Voldria ingressar a la universitat algun dia i dedicar-me a ensenyar, però ben preparat. I viure una vida amb amor, amb bondat i amb alegria. Si pogués tornar aquí mateix, a Granollers, però ja fet home. Ara només en sóc un projecte» (28 de desembre de 1938).

A finals del mes de setembre, des de l'institut li proposen de fer classe als alumnes dels primers cursos de batxillerat. La proposta és temptadora i el fa cavillar. Les notes del diari mostren la reflexió madura d'un jove Triadú sobre el present i el seu futur: «No estic decidit, el dubte actua sempre. Tothom es troba igual, té tants dubtes? Hi dormiré, com diu la gent, encara que confesso que el primer pensament ha estat contrari. Temo per les dificultats que poden derivar de la relació entre la meua edat i l'edat dels alumnes. Allà sóc el mestre i la seva preparació no és com la dels de batxillerat. A més, tinc ganes de dedicar-me als treballs literaris i de treballar en la cultura general. En canvi, reconec que pot ésser un pas per a la vida. I si el dono en fals? Mentrestant, estudio català» (27 de setembre de 1938).

Reflexiona sobre la seva feina i el seu futur amb una visió positiva quan, per altra banda, està treballant en un clima ben anòmal, de guerra. Les referències als bombardejos, tant els que es fan sobre Barcelona, on té la família, com, de manera especial, els de la població on treballa i viu, són una constant en el diari. El tercer dia d'escriure ja manifesta: «Han bombardejat Barcelona i ho he sentit des d'aquí» (19 de gener de 1938). A finals de maig viu directament el bombardeig sobre Granollers: «Avui ha estat el dia pitjor que he passat en aquesta fins ara tranquil·la població. Granollers ha estat intensament bombardejat, per primera vegada, per l'aviació enemiga. Cinc avions han sembrat la mort i la desolació a milers de persones!». El bombardeig agafa mestres i alumnes en plena feina: «Ha estat al matí, sí, al matí, a ple sol, un dia com els altres, amb tots els mestres al pati de l'escola. Toquem el xiulet i formem files. Entrem a l'edifici. Nosaltres som els tercers d'entrar pel número d'ordre. Som a dins, sentim que passen els avions però no en fem cas. Comencem a pujar l'escala, ja som a mitja escala, i de sobte l'explosió terrible, seca, tallant, seguida d'altres i del soroll esberlat de les cases que cauen. A terra tots! Jo em quedo dret donant ordres. Tinc nois grans que se m'agafen a les cames plorant com a criatures. Crido l'ordre de sortir de seguida al pati i quedar-nos estirats a terra i prop de les parets. Esperem uns moments i tot seguit entren cridant les mares...» (31 de maig de 1938). Aquesta és la primera, però no la darrera, descripció que fa del bombardeig sobre Granollers.

Malgrat tot, viu intensament la feina a l'escola. S'esforça, llegeix, busca llibres que l'ajudin a fer bé la feina. Usa textos renovadors i catalans: «Al matí hem sortit a passeig tots junts i així semblava que eren molts més. Procuo que observin la natura, però per a molts d'ells és tan vista que no s'hi fixen. *Teatre de la natura*, de Rovira i Virgili, n'és un bon exemple. De text he fet servir el *Llibre de la natura* i els altres de la Protectora, com les *Lliçons de llenguatge* de Galí i les *Lliçons d'aritmètica* de Vandellós». Acaba les notes d'aquest dia amb unes ratlles ben significatives del que passava al país: «Avui fa un any dels Fets de Maig a Barcelona, en què el meu pare va estar a punt de perdre la vida» (4 de maig de 1938).

Escola i bombes; entusiasme i misèria; educació i guerra són els dos extrems que apareixen constantment en el diari. Les ganes de fer un bon ensenyament estan condicionades per la guerra. A la seva escola, com a les de la resta del país, hi ha mestres que són cridats per anar a l'exèrcit, hi ha canvis d'aula, l'assistència de l'alumnat es ressent de la guerra, etc. Ell mateix escriu el 27 d'abril de 1938: «Sembla que m'he adaptat a aquesta classe dels grans. Em preocupa una mica que facin molt més bona lletra que jo. Demà es presenta la lleva del 27. Sembla que a nosaltres ens cridaran a fer instrucció i després ens demanaran. Em sap molt de greu pels pares i també pels alumnes». A començament de 1939, tots els mestres de la seva escola han marxat, només hi queden ell i les mestres: «Resto com a mestre únic a l'escola. Només les mestres i jo. Han demanat les lleves des de la del 1921 a la del 1915, amb homes de més de quaranta anys. La situació és, doncs, molt greu. Ha caigut Valls i, sembla, Tarragona» (13 de gener de 1939). Falten pocs dies per a l'arribada dels rebels a la ciutat.

Al llarg de tot el diari es mostra un mestre jove, tan jove que algunes vegades és confós amb un alumne quan van a una sessió de cinema amb l'escola; un jove adult que estima la feina i que va descobrint que li agrada la docència. Malgrat totes les tensions i inconvenients, llegeix i cultiva el seu esperit. És un jove que es fa gran amb la guerra; que pateix per la família i pels familiars que són al front: «Dos anys de guerra. Comentari? Cap. Moltes pàgines o ni una ratlla. Un record, només, al cosí, l'oncle i els amics del front. Aquí mosquits i alarmes. Gairebé no he dormit. No tenim dret a estar bé» (18 de juliol de 1938). Un jove que estima el país i pateix pel futur.

EL DARRER DIA A GRANOLLERS

El 24 de gener de 1939 tornen a bombardejar Granollers. Troben Triadú a l'institut. Fins al darrer moment al lloc de treball. Les notes que escriu al diari ens mostren la seva personalitat amarada d'amor a la feina i al país: «A tres quarts de dues de la tarda han bombardejat Granollers. Érem al refugi del pati de l'institut.

Les bombes queien molt a prop, xiulaven esgarrifosament i tot tremolava. Al matí, aviat, he anat a l'escola per darrera vegada. M'he emportat tot el que hi havia, que pogués utilitzar-ho l'enemic, a la meua aula. Dia clar, amb un estrany silenci. Només se sent al fons de tot la remor de la corrua de fugitius a la carretera. He arrencat, amb el cor trencat, tot el que hi havia a les parets, fet pels nens i m'he entretingut a estripar molts papers. M'he endut el Diccionari Salvat Català en un volum que vàrem comprar entre tots per noranta-nou pessetes republicanes. Sempre tindrè aquest llibre com a penyora de la col·laboració entre els alumnes i jo per al treball en català. He donat una darrera mirada a un lloc en què he estat molt feliç. Demà voldria anar a casa. Però ara mateix se sent el canoneig i les alarmes són gairebé contínues. Hem quedat que ens estarem tota la nit al refugi. He anat un moment a dir adéu als Srs. Montaña, que m'han obert la porta perquè era jo. Avui deurà ser el darrer dia d'estada a Granollers. A reveure».

El trencament que es produeix amb l'entrada de l'exèrcit rebel, els mal anomenats «nacionals», és profundíssim. Les conseqüències d'aquesta Guerra Civil seran enormes. La guerra s'acaba oficialment el primer d'abril de 1939 però, tal com afirmen alguns dels vencedors, la lluita continua. Triadú continuarà escrivint el diari força mesos. Parla del trobament amb antics companys d'estudis que arriben amb els vencedors. No saben què s'han de dir. El silenci, la por, la repressió cultural, política, lingüística... duraran anys i anys. Enfortit per l'experiència viscuda de jove a Granollers, un Triadú adult serà durant la dictadura que ara comença un puntal tenaç, lúcid i constant per recuperar tot allò que en aquell moment s'ensorrava a Catalunya.

SALOMÓ MARQUÈS
Societat d'Història de l'Educació dels Països de Llengua Catalana

Tot per la llengua, tot per l'escola

En la recuperació de l'ensenyament de la llengua catalana en la llarga nit de la dictadura franquista, la figura de Joan Triadú es presenta com el paradigma d'home de combat persistent per mantenir la plena genuïnitat del català parlat i del seu ús escrit, en una Catalunya vençuda i amb la llengua castellana promoguda i imposada pels vencedors, com a model únic i apte per a les manifestacions culturals. Van haver de passar alguns anys fins a poder esmentar fets que certifiuessin els primers passos de la llengua i la cultura catalanes a l'interior.

He de manifestar, a la bestreta, que m'honora el fet que se m'hagi encomanat escriure aquest treball referit a les classes de català i a la seva promoció en temps de la repressió dura; en època de presència clandestina, per bé que tolerada, i en el període de permissió legal. Al llarg de prop de deu anys vaig ser un col·laborador privilegiat del senyor Triadú, el qual em va dispensar una confiança, potser immerescuda, en el règim de la Delegació d'Ensenyament del Català (DEC), posteriorment d'Ensenyament Català, d'Òmnium Cultural (OC). Per això mateix, no seria just ni escaient limitar-me a repetir només allò que s'ha escrit sobre l'obra d'aquest pedagog i activista cultural per al recobrament de l'idioma, quan existeix una biografia, per cert excel·lent, *Joan Triadú, l'impuls obstinat*, escrita per Agustí Pons, i nombroses relacions d'altres autors que hi fan referència.

Jo mateix n'he parlat en diversos treballs, dels fets i actituds de Triadú en aquesta qüestió, i ja serà bo d'esmentar de bell antuvi el sentit patriòtic de la seva missió. Emprendré, doncs, aquesta tasca partint de la vivència personal relacionada amb els fets que el pas del temps va anar dispensant, tenint en tot moment de referència la personalitat i obra de l'estimat mestre.

1. ENTRE L'ATZAR I EL DESTÍ. PRIMERS CONTACTES PERSONALS

La primera referència que vaig tenir de Joan Triadú fou a mitjans dels anys seixanta del segle passat, quan jo exercia de mestre a l'Escola Parroquial de Sant Feliu de Cabrera de Mar. En la societat catalana d'aquella dècada cal remarcar alguns fets puntuals i notables que ajuden a dibuixar els progressos de la catalanització i que hom seguia amb atenció i delit i mirava de fer-ne notícia a l'escola. Em refereixo a fets com els següents: a partir de 1960, el fenomen de la Nova Cançó, és a dir, l'aparició de cantants que de forma combativa feien país; el 1961, l'aparició del *Diccionari castellà-català, català-castellà*, de Santiago Albertí; la creació d'Òmnium Cultural, fruit d'una unificació d'esforços d'accions de redreçament i mecenatge; paral·lelament es crea la Junta Assessora per als Estudis de Català (JAEC), que dispensarà certificats de competència per a l'ensenyament de la llengua; l'aparició de les revistes *Cavall Fort* i *Oriflama*, publicacions infantil i juvenil dels secretariats catequístics dels bisbats de Girona, Vic i Solsona; el 1964, la publicació de dos llibres que han fet història: *Llengua i cultura als Països Catalans*, del doctor Badia i Margarit, i *Els altres catalans*, de Francesc Candel; el 1965 es crea la càtedra de llengua i literatura catalana a la Universitat Central de Barcelona i neix la revista *Presència*; el 1965, la fundació de l'Escola de Mestres Rosa Sensat; el 1967, la manifestació d'una pressió popular creixent a favor de l'ensenyament del català a les escoles, amb el punt de referència i de demanda a l'Ajuntament de Barcelona. La Diputació de Barcelona també organitza proves per expedir certificats d'aptitud per ensenyar català als seus centres docents i biblioteques. El mateix any apareix la primera enciclopèdia en català, *Salvat català*, i es comença la redacció de la *Gran enciclopèdia catalana*. Se celebra el centenari del naixement de Pompeu Fabra. I el 1969 som en els temps de la campanya «Català a l'escola», promoguda per Òmnium.¹

Al llarg d'aquests anys vaig exercir la docència en aquella escola rural i l'any 1965 vaig veure que no podia esperar més per a la introducció de l'ensenyament del català. Em vaig preparar per passar els exàmens de la JAEC al Centre d'Influència Catòlica Femenina (CICF), després de cursar les vint-i-sis famoses trameses del «Curs de català» per correspondència. Allí vaig conèixer personalment Joan Triadú. Era un dissabte al matí en què vaig obtenir el valuós certificat que em donaria seguretat en l'exercici de mestre de català. En aquesta prova ens vam concentrar candidats de diverses comarques de Catalunya i vaig poder palesar l'atenció que el professor Triadú, president de l'examen, dispensava a cada un de nosaltres i com s'interessava pel procés d'implantació de l'ensenyament de l'idioma als diversos indrets del territori.

1. Carles-Jordi GUARDIOLA, *Per la llengua: Llengua i cultura als Països Catalans, 1939-1977*, Barcelona, Edicions de la Magrana, 1980.

Poc temps després, vaig connectar per telèfon amb Òmnium Cultural, amb la seu del passeig de Gràcia de Barcelona, per demanar assessorament sobre els llibres que fossin adients per a les classes de català que jo impartia. Em va respondre Carme Garsaball i em va indicar que ho consultaria amb el senyor Triadú, aleshores secretari tècnic d'Òmnium.

Aquestes van ser les primeres referències que vaig tenir de Joan Triadú. Val a dir que aquesta referència creuada que inevitablement em conduïa al mestre de nou, només es podia entendre perquè en la relació descrita dels fets notables per a la recuperació de la llengua en els anys seixanta, Triadú hi va ser sempre, amb una implicació tan plena com intensa.

L'any 1969, incorporat a l'Escola Sant Gregori de Barcelona, Maria Lluïsa Comines, també professora de català, m'oferí fer unes classes nocturnes, promogudes per la Diputació de Barcelona, a la Biblioteca Valls i Taberner de Santa Coloma de Gramenet, la matrícula nombrosa de les quals demanava un curs d'ampliació. Dit i fet, vaig incorporar-m'hi amb entusiasme i temença, ja que l'alumnat, format per nens i adolescents, procedia en gran part de la recent immigració i jo no en tenia cap experiència.

Un fet sorprenent va ser per a nosaltres que l'èxit de matriculació superés les possibilitats dels cursos oferts per al següent curs escolar. Davant d'aquesta evidència, vàrem arribar a la conclusió que el català s'havia de fer a l'escola i dins de l'horari escolar, tot donant satisfacció a aquells pares i mares que anhelaven l'ensenyament de la llengua per als seus fills amb la dignitat màxima possible en aquelles circumstàncies.

Motivats per aquell fet, vàrem elaborar per al curs següent un pla de treball per a Santa Coloma, basat en els ideals de recuperació de la llengua i del seu ensenyament. Des del primer moment, la nostra referència per poder-lo fer possible va ser Òmnium Cultural i Joan Triadú, que n'era el màxim responsable de la part tècnica i de l'ensenyament de la llengua. El pla era ambiciós i fins i tot temerari, per l'abast que pretenia, i el vàiem agosarat per presentar-lo. S'hi preveïen unes innovacions que, seguint la línia general establerta fins aleshores a la Delegació d'Ensenyament del Català d'Òmnium, poguessin permetre a Santa Coloma una consolidació i un cert nivell de professionalitat de les classes de català.

La novetat plantejada era que les escoles públiques i privades que ho acceptessin podrien disposar de classes de català gratuïtes, si assumien fer-ne dues hores a la setmana i per a tots els alumnes de cada classe, sempre que es comprometessin amb la continuïtat en els cursos següents. Els mestres de català havien de disposar de certificats d'aptitud per a la docència, de la JAEC, com ja era norma establerta. Cobrarien una quantitat fixa mensual segons les hores assignades i no com fins llavors, que es retribuïa amb el criteri «hora feta, hora cobrada». Els mestres de

català havien d'assumir el compromís d'una formació permanent mitjançant l'assistència a un seminari quinzenal de preparació de la programació i de didàctica per adequar els continguts tangencials als de llengua en concordança amb l'entorn. A fi que tot plegat rutllés amb la coherència desitjada, entre els mateixos professors de català, se'n nomenaria un que assumís les funcions de coordinador de les classes i del seminari.

Els canvis plantejats, quant a la regulació de les classes de català que proposàvem, era evident que no oferien el desideràtum, però sí que ho vàiem com un pas endavant per formalitzar les necessitats de l'ensenyament de la llengua, encara en plena clandestinitat. Per a Lluïsa Coromines i per a mi mateix, la temença que el nostre pla no fos acceptat per Joan Triadú era gran, fins al punt que nosaltres mateixos consideràvem atrevit fer-ne la presentació al secretari tècnic d'Òmnium Cultural.

Cap al mes de març de 1972 vaig ser rebut pel senyor Triadú al seu despatx de la DEC, al passeig de Gràcia. Val a dir que la seva presència imposava; la seva actitud, però, no era mancada de simpatia. El gel es va trencar quan ell s'interessà per la meva procedència, els meus estudis, després de fer-li saber que en nom de Lluïsa Coromines i de mi mateix ens atrevíem a fer-li una proposta per a les classes de català de Santa Coloma que desitjàvem que emparés OC. Des del primer moment que vaig presentar-li el nou pla, vaig percebre que sabia escoltar, i escoltar un jove nouvingut a la DEC, desconegut fins aquell moment per a ell. També vaig percebre que mesurava molt i molt les paraules, potser amb certa rigidesa però amb un gran sentit pràctic. I que la presència de les classes de català en llocs d'intensa immigració era per a ell d'un gran i especial interès.

Vàrem fer diverses reunions per anar descabdellant les possibilitats, recordo que la darrera va ser la definitiva, quan em va dir que proposaria a la Junta Directiva d'OC el nostre pla d'innovació. Encara que va subratllar que els comptes que havíem fet sobre els costos de l'experiència colomenca li semblava que no concordaven amb els reals, ja que eren superiors. El càlcul presentat oferia una equivalència amb les quantitats pressupostades fins aleshores per a Santa Coloma. A la fi d'aquesta conversa, per cert llarga, va somriure i vaig entendre aleshores que havia obtingut la seva confiança, expressada en un sobreentès. La Junta Directiva d'OC aprovava la nova modalitat organitzativa de classes a proposta de Joan Triadú. Pressupost inclòs, és clar.

Al cap d'uns mesos, uns dos mil alumnes de Santa Coloma de Gramenet feien classes de català, que anaven avalades d'antuvi per una lletra del regidor d'Ensenyament, nomenat pel règim franquista, que recomanava als directors escolars la bonesa d'aquest aprenentatge per als nois i noies colomencs. Aquest aval va ser aprovat per Joan Triadú, mostrant una vegada més el seu sentit pràctic i la seva sensibilitat en els afers que considerava essencials.

D'aquesta experiència se'n podria escriure molt i molt, sobretot si es considera que aquest pla, posteriorment, s'estengué per tot Catalunya. Gràcies, sense cap mena de dubte, a la disposició permanent i la visió clarivent del director de la DEC.

És a partir d'aquests fets que vaig visitar amb freqüència el pis del passeig de Gràcia i sovintejar les visites al director d'aquell centre. I vaig poder assabentar-me de la història fascinant de les classes de català des de la postguerra fins als anys setanta. La meva relació amb la DEC i amb Joan Triadú va anar creixent al llarg dels anys setanta en funció de l'aplicació generalitzada del pla de Santa Coloma. Fins que l'any 1975 vaig incorporar-m'hi en dedicació completa. És a partir d'aleshores que la relació mantinguda amb el mestre va ser continuada i per a mi molt fructífera, ja que el règim de direcció pedagògica i organitzativa que hi exercia es basava en la confiança i la llibertat.

2. ORÍGENS DE LES CLASSES DE CATALÀ. TRIADÚ, CAPDAVANTER

Des dels darrers anys seixanta, a la DEC hi havia un grup de treball de tarda que ajudava el director, Joan Triadú, en la tasca d'expansió i organització de les classes: Carmina Ràfols, que actuava de secretària; Carme Garsaball, que tenia cura de l'organització i distribució de les classes a escoles i centres culturals; Enric Gual, que en portava la part comptable, i Maria Coll, que atenia els cursos per correspondència, basats en els plecs de les vint-i-sis trameses ja esmentades, l'autor de les quals era Jaume Vallcorba, atribuïdes per la seva exigència a Eduard Artells. Per mitjà del tracte seguit amb aquestes persones, vaig poder saber el llarg recorregut de les classes de català promogudes per Triadú, tant en l'àmbit privat com des d'institucions diverses i des d'OC.

La situació de l'ús públic del català a la societat i a l'escola en la postguerra i durant el llarg període que s'ha convingut a anomenar el temps de la mala memòria, de l'«hable usted en la lengua del imperio» o de l'«hable en cristiano», era de prohibició absoluta. Al llarg dels anys seixanta, doncs, ensenyar català als centres educatius continuava estant vetat per la Llei de 5 d'abril de 1938 i per la Llei d'instrucció pública i l'Ordre ministerial que la desenvolupava (1940). Una disposició dictada en el mateix sentit, però des d'un àmbit més pròxim, va ser la Circular de la Inspecció Provincial de Primer Ensenyament de Barcelona de 14 de novembre de 1939, la qual, com si es tractés d'un nou Decret de Nova Planta, deia: «[...] en Junta de inspectores se acordó manifestar a todos los maestros nacionales y privados de la provincia que el idioma vehicular en la escuela es únicamente el castellano».²

2. *Boletín Oficial de la Provincia de Barcelona*, any 1, núm. 242 (14 novembre 1939).

Joan Triadú i els seus col·laboradors coneixien molt bé què significaven aquestes disposicions, que fins aleshores no havien estat derogades, i per aquesta causa varen saber vestir un front de resistència.

Quan jo em vaig personar a la DEC, el meu coneixement de la repressió lingüística i cultural era genèric i, per tant, en desconeixia la lletra menuda. Tanmateix, jo havia patit aquesta repressió en ser objecte d'una denúncia per ensenyar en català a l'escola rural on treballava. El meu treball al costat de Triadú em va permetre obtenir un coneixement més aprofundit d'aquesta realitat repressiva, que, malgrat tot, s'expressava discretament.

2.1. *Per salvar-nos els mots*

La DEC, de qui depenien les classes de català, que als anys setanta jo vaig conèixer, tenia per antecedent remot la Benèfica Minerva, anomenada després Cultural Minerva, agrupació de benefactors, presidits pel senyor Fèlix Millet, la qual aplegà iniciatives disperses a favor de la cultura i l'ensenyament del català.³ La Cultural Minerva ajudava a les classes de català que Joan Triadú feia al seu pis i a d'altres ja el 1956. Les classes anaven adreçades a gent que es comprometia a ensenyar en català. Triadú, a més, impartia classe al CICF, escola on s'havia incorporat de professor. La seva esposa, Pilar Vila-Abadal, feia de secretària de les classes al domicili particular.

La implicació de Joan Triadú en la promoció organitzativa de l'ensenyament de la llengua es constata en la reunió d'un grup de professors i benefactors, entre els quals Fèlix Millet i Jaume Vicens Vives, que es va celebrar a la seu de l'Editorial Teide i que va servir per arribar a l'acord de coordinar les activitats i els esforços. Frederic Rahola, propietari d'aquesta editorial, seria el responsable dels aspectes econòmics i Triadú, de les qüestions d'ensenyament.⁴

També l'abat Escarré promovia el finançament de classes clandestines per a la formació de futurs professors de llengua catalana. Les vies de subvenció, com es pot veure abans de 1961, any de la fundació d'Òmnium Cultural, eren diverses i calia una unificació d'actuacions en funció de l'eficàcia. Serà l'any 1961, doncs, quan, gràcies a la col·laboració de l'abat Escarré, un dels eixos de la Cultural Minerva, amb els fundadors d'Òmnium Cultural, l'organització de classes de català passarà a dependre de la nova associació creada. És en aquest sentit que Joan Triadú creà la Comissió Delegada d'Ensenyament (CDE) el 1962, la qual serà l'embrió

3. *Butlletí Interior dels Seminaris de la DEC (1965-1984)* (Arxiu de la Delegació d'Ensenyament del Català).

4. G. TERES, *Per la llengua i per l'escola*, Barcelona, 2003 (inèdit).

de la Delegació d'Ensenyament del Català d'Òmnium Cultural, creada el 1969 com a delegació funcional a proposta del mateix Joan Triadú.⁵

2.2. *Preparant el professorat. La JAEC*

Garantir la qualitat de l'ensenyament de la llengua va ser sempre una premissa irrenunciable per al nostre mestre i amic. Per aquesta causa, promogué i ajudà a fundar la Junta Assessora per als Estudis de Català, per acord de la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans, paral·lelament a Òmnium Cultural.

L'acte de fundació es feu a casa de Josep M. de Sagarra, el 12 de juliol de 1961, l'endemà que es fundés Òmnium. En la primera memòria informe de 1962-1963 es diu que la Junta volia crear un cos de professors de català i dispensar-ne la titulació a fi de garantir-ne la solvència acadèmica. I, entre altres funcions, organitzar cursos per a la preparació de futurs professors; assessorar tècnicament, mitjançant cursos orals i per correspondència, i coordinar el professorat que en dependria i fer-ne el seguiment.⁶

La JAEC va començar a elaborar els exàmens de professorat en dos nivells: elemental i superior. Els primers exàmens es feren en diumenge a l'estatge del Centre Sardanístic de la plaça del Pi, amb les finestres tancades per no cridar l'atenció. En dos anys d'existència de la Junta, s'hi havien diplomats setanta-set professors, els quals van exercir per tot el Principat en l'etapa emergent de les classes.

De l'any 1961 al 2001, la JAEC va arribar a atorgar dos mil certificats de qualificació per a l'ensenyament de la llengua i també va reconèixer els títols lliurats per la Benèfica Minerva i de la xarxa d'ensenyament que dirigia Joan Triadú.⁷

L'estructura es completava així: Òmnium Cultural proporcionava el finançament i la JAEC garantia la qualitat de l'ensenyament. El caire de solvència tan desitjat per Triadú en començar les classes de català es feia evident en ambdues institucions, creades amb tot un aspecte de previsió per atendre una necessitat clau per al país, com era la implantació de classes de català a les escoles (per a la mainada) i als centres culturals (per als adults), la preparació i titulació del futur professorat i la promoció d'aquests ensenyaments a fi de suplir allò que l'Administració negava.

Triadú donà una orientació ben seva al funcionament de la Junta, el qual va estar sempre impregnat de la seva exigència i rigor pedagògic i humà. Això es veia clar en la seriositat del funcionament de la mateixa JAEC, en l'organització i rea-

5. Joaquim ARENAS, *Absència i recuperació de la llengua catalana a l'ensenyament a Catalunya (1970-1983)*, Barcelona, La Llar del Llibre, 1989.

6. Joan TRIADÚ, *Memòries d'un segle d'or*, Barcelona, Proa, 2008, p. 125 i 126.

7. *Butlletí Interior dels Seminaris de la DEC (1969)* (Arxiu de la Delegació d'Ensenyament del Català).

lització de la prova que havien de superar els aspirants als certificats elemental i mitjà. Aquestes proves, que jo mateix vaig passar i viure, poden ser qualificades de singulars pel procediment que seguien i valoraven l'acte de l'examen com un fet transcendental per a la vida cultural del país. No eren un acte acadèmic fred, sinó que des de l'acollida fins a l'acomiadament la seva realització esdevenia carregada d'un to humà i de seriositat alhora.

La voluntat de crear estructures de país com una vocació permanent que activava tota la seva acció es va veure reconeguda en molts àmbits en la vida educativa i cultural del país, temps enllà. En el cas d'OC i de la JAEC, de manera rellevant, ja que el 1978, amb la Generalitat de Catalunya restablerta, la incorporació de professors de català titulats per la JAEC va permetre disposar d'un col·lectiu de docents a les escoles públiques acreditats en llengua catalana per impartir classes en qualitat d'especialistes de català, contractats per l'Estat com a mestres idonis.

Joan Triadú, de jove, havia obtingut durant la Segona República el títol de professor de la llengua atorgat pel Tribunal Permanent de Català que presidia Pompeu Fabra. Ara, la JAEC havia pres el relleu a aquest Tribunal per continuar acreditant professors de la llengua.

La Generalitat provisional restablerta, quan es va publicar el Reial decret 2092/1978, pel qual s'incorporava el català a l'escola de forma obligatòria, no es trobà en un camp desert de recursos humans per aplicar-lo, doncs. L'esperit patriòtic i la visió de servei amb mires al futur havien donat els seus fruits concrets per la presència de la llengua catalana a l'escola.

3. ANYS D'EXPANSIÓ. LA DELEGACIÓ D'ENSENYAMENT DEL CATALÀ

La Comissió Delegada d'Ensenyament, dirigida per Triadú, que assessorava i orientava tota aquesta feina especialitzada, maldava per una actualització del nivell de coneixements del professorat. Amb aquesta finalitat va organitzar el Seminari de Millorament als estius entre 1963 i 1968. En aquests seminaris es van crear materials didàctics de tota mena i fulls informatius. A més, se celebraven i es promovien sessions de treball, es va endegar un servei de consulta i es creà amb la mateixa funció una biblioteca especialitzada tant de manuals com de diccionaris.

Dels seminaris de millorament en van sortir els cursos de català a distància, en forma de trameses, ja esmentats, i una publicació en forma de carta periòdica que va ser concebuda i elaborada pel professor Miquel Planes, amb l'encapçalament «Centre d'Estudis Francesc Eiximenis», de l'any 1965 fins al 1969, moment que va prendre el nom de *Butlletí Interior dels Seminaris de la DEC*.⁸

8. Agustí PONS, *Joan Triadú, l'impuls obstinat*, Barcelona, Fundació Jaume I i Barcino, 1993, p. 154.

Joan Triadú, en qualitat de secretari tècnic d'OC, va ser l'impulsor i l'ànima de l'Any Fabra, commemoratiu del naixement del gran filòleg. El cartell anunciador portava el lema «La llengua d'un poble», lema que reforçava la posició de la intel·lectualitat del país, que creia en la llengua com un element indispensable de tota manifestació de cultura catalana. Així, es compartia una idea que Triadú ja havia defensat anys abans, en temps més immediats a la postguerra, per la qual la llengua i la cultura havien de ser defensades i reivindicades com una sola cosa.

L'èxit de l'Any Fabra va ser un precedent de la campanya «Català a l'escola», que es va endegar l'any següent. Una i altra iniciativa sorgien d'una necessitat: a més d'implantar les classes de català per als escolars, de preparar un professorat competent i d'organitzar una xarxa, Òmnium havia de preparar la consciència ciutadana en relació amb la incorporació del català a l'escola i a la societat.

D'aquesta campanya Triadú en parlava amb una passió moderada i fidel a la consigna «Despertar els temorosos i calmar els massa atrevits». No cal dir que aquest tipus de campanya va implicar molts intel·lectuals, i entre ells destaca Josep Benet,⁹ que la dirigí i que va constatar que havia estat un èxit deixant-ne constància amb aquestes paraules: «La campanya ha estat un pas endavant en el redreç del poble de Catalunya».¹⁰

3.1. *Aprofitant les possibilitats de la nova Llei espanyola d'educació*

Amb els professors de la DEC es va poder crear una borsa de professors de català. Quan una escola o entitat demanava un professor, la DEC li'n proporcionava un, després de comprovar-ne la disponibilitat horària. «Interessa per damunt de tot la presència del català a l'escola», deia Joan Triadú.

El 1969, com s'ha dit, va ser l'any del català a l'escola i dels contactes dels bisbes catalans amb el ministre espanyol Villar Palasí, que no donaren cap resultat immediat, malgrat la preparació intensa que se'n feu amb el director de la DEC. El treball fet no fou endebades i va donar fruit més tard en la redacció de la llei.

En efecte, aquell mateix any, el Ministeri va publicar el *Libro blanco: La educación en España. Bases para una política educativa*, en el qual s'anomenava el català «lengua vernácula». Quan el 1970 es publica la Llei general d'educació,¹¹ que va fer l'educació obligatòria i gratuïta dels sis als catorze anys, seguint el *Libro blanco*, aquesta llei es referia a les llengües de l'Estat espanyol a l'article 1.3, en termes de

9. Agustí PONS, *Joan Triadú...*, p. 158.

10. Joaquim ARENAS, «L'idioma après malgrat tot», a Josep M. AINAUD *et al.*, *Cultura catalana i franquisme: Nadala 2002*, Barcelona, Fundació Jaume I, 2002, p. 39 i 40.

11. «Ley 14/1970, de 4 de agosto, general de educación y financiamiento de la reforma educativa», *Boletín Oficial del Estado*, núm. 187 (6 agost 1970), art. 2.2 i 17.1.

«peculiaridades regionales», i als articles 14 i 17, fent referència també a les llengües no oficials, s'esmenten com a «lengua nativa». Es produeix un avenç d'una certa importància, ja que se substitueix el terme «vernàcula» pel de «lengua nativa». Es comprendrà que aquests tímids passos a favor del català a l'escola no es produïren per art d'encantament, sinó que el conjunt d'intel·lectuals i emprenedors relacionats amb Òmnium, escoltant els pressupòsits del secretari tècnic, Joan Triadú, influïrem d'una manera directa en aquesta nova situació.

La llei no satisfieia les demandes de campanyes com «Català a l'escola», però va obrir noves possibilitats al seu ensenyament. En la mateixa línia, les delegacions territorials d'Òmnium Cultural disperses per tot el Principat feien promoció per a la introducció efectiva de la llengua a l'escola. La delegació d'Osona va demanar un dictamen al Col·legi Oficial d'Advocats de Vic, el qual explicitava que els mestres de Catalunya havien d'ensenyar el català al preescolar i a l'educació general bàsica i que els alumnes i els seus representants podien exigir l'acompliment d'aquest deure, i les altres matèries podien explicar-se en català per facilitar l'aprenentatge dels alumnes en el conreu de la llengua establert per la llei. S'ha de reconèixer que el dictamen exhauria totes les possibilitats i no és estrany que fos així, perquè hi intervingueren pedagogs, mestres i advocats, guiats pel mateix Joan Triadú.

El mateix any de la publicació de la Llei general, a fi de crear una relació entre els mestres que exercien a les escoles i els professors de català de la JAEC, es va crear l'Assessoria Didàctica del Català, que disposava de professionals que treballaven a Rosa Sensat i depenien econòmicament d'Òmnium. Es volia prestigiar l'aprenentatge de la llengua oferint una prova d'aptitud, amb la corresponent certificació, per a aquells alumnes que acabessin l'escolaritat amb un coneixement suficient.

L'abril de 1973, aprofitant la nova situació legal, Triadú va proposar de fer una reunió general de professors de català de la DEC a la seu d'Òmnium, al Palau Dalmasas, i em va encomanar que la presidís. La finalitat era que el pla d'organització de classes, que havia estat un èxit a Santa Coloma de Gramenet, es pogués expandir progressivament cap a altres poblacions de Catalunya. Per això, convenia conèixer el parer dels professors, que en aquell moment arribaven a més de doscents. La reunió va ser llarga i profitosa, atès que la proposta de la nova modalitat es va veure com a molt positiva, tot i que un petit sector opinava que calia ajudar els mestres de les escoles a fer bé la nova feina que suposava incorporar el català a l'aula. L'objectiu, però, de la DEC era sobretot la presència del català a l'escola de forma generalitzada i no només a unes quantes escoles que ja l'havien introduït, en especial les anomenades *escoles actives*, que no passaven d'un centenar en aquells moments.

D'aquella reunió al Palau Dalmasas en sorgí un nombre reduït de professors que es van constituir en grup de treball, anomenat Grup Promotor d'Ensenya-

ment i Difusió en Català, per portar a terme el nou model aplicat a Santa Coloma atenent les previsions de la Llei general d'educació. Les delegacions comarcals d'OC van contractar professors i van organitzar cursos i classes mitjançant coordinadors comarcals nomenats expressament per la DEC, amb el vincle d'una coordinació general per a l'exercici de la qual vaig ser designat.

Sense el prestigi i la visió ampla de Joan Triadú, aquesta resposta que fou tan positiva per al futur no hauria estat possible, perquè cada punt territorial ja tenia la seva pròpia organització en la mesura de les seves possibilitats, i el pas que ara es faria era generalitzar amb la màxima dignitat possible l'ensenyament del català al conjunt de les escoles del país.

El Pla d'Acció de Santa Coloma, que va elaborar el Grup Promotor, es proposava portar l'ensenyament de la llengua a l'escola: consideraven que era l'única mesura i la més correcta per poder atendre les necessitats educatives de l'alumnat, especialment a les zones de més immigració. Des de la DEC, una vegada més, es va entendre que la llengua d'un poble havia de ser coneguda i parlada per tots els ciutadans. Així doncs, com a màxim responsable de la DEC, Triadú va presentar a la Junta d'OC, que el va acceptar, l'ambiciós projecte de generalitzar el pla dut a terme a Santa Coloma progressivament a tot Catalunya, tenint present la necessitat de prioritzar Barcelona com a ciutat referent per ser-ne la capital i per les adverses condicions sociolingüístiques. Triadú va defensar aquest projecte i el Pla d'Acció que se'n derivava amb la vehemència i el convenciment que demanava l'ocasió, tot i que, pel seu ampli abast, significava un augment important de la despesa de l'associació.¹²

Ell confessava atribuint-me un mèrit, potser no merescut, que «el que em va empènyer a posar-me davant de la Junta d'OC va ser en Joaquim Arenas, a qui coneixia feia dos anys per les classes de Santa Coloma, actes i conferències. Em va dir: ara hem de cobrir Barcelona i comarques amb classes. Ja tenim professors, ara hem de generalitzar les classes, ja és el moment. Era un moment en què no és que hi hagués llibertat ni molt menys però no tenia res a veure amb el que era l'any quaranta o cinquanta».

Considerant els bons resultats obtinguts en el curs 1972-1973, el projecte es va aplicar al barri barceloní de Sants amb el suport de la Junta Directiva d'OC i la promoció de la DEC en campanyes locals i comarcals. L'èxit es produí perquè els components del Grup Promotor van anar als centres públics, van saber convèncer els directors (funcionaris en molts casos) i van aportar-hi professors.

Amb posterioritat al curs escolar 1973-1974, l'experiència va anar-se estenent a altres barris, districtes de la ciutat i localitats de l'àrea metropolitana, on es concentraven les bosses d'immigració més importants. Val a dir que no es va produir mai cap problema amb els pares perquè no volguessin acceptar les classes de cata-

12. Joan TRIADÚ, *Memòries d'un...*, p. 128 i 129.

là. Ben a la inversa, quan de tant en tant un inspector de l'Estat coneixedor que es feien classes de català hi intervenia per eliminar-les, els pares protestaven tant si es tractava de famílies autòctones com de famílies no catalanoparlants.

El creixement del Pla d'Acció a localitats de comarques també va ser un fet notable. Atès que les classes de català, dins l'escola i en horari lectiu, organitzades per OC es van anar multiplicant fins a crear una xarxa comarcal que s'estenia de Tortosa a Figueres i de Lleida a Mataró. En aquests llocs de comarques els professionals que feien de coordinadors eren nomenats per la DEC i es dedicaven, entre d'altres coses, a mantenir relació amb els directors de les escoles que oferien classes de català, coordinaven els professors que les impartien, es reunien periòdicament per intercanviar experiències didàctiques i participaven en seminaris de formació.

Cal remarcar la campanya «Català a l'escola el curs que ve», iniciada a Cornellà de Llobregat i promoguda pel mateix membre de la Junta d'OC senyor Lluís Carulla, que va permetre multiplicar per cinc el nombre de socis de l'entitat en aquella població i que va ser duta a terme, entre d'altres, per Jordi Vinyes, que, pel seu treball rigorós i valent en un entorn complex, va esdevenir coordinador de les classes.

3.2. *L'obra sense precedents d'una entitat privada*

Amb l'extensió del Pla d'Acció, preparat i activat pel Grup Promotor i desenvolupat pels professors a Barcelona i comarques, el camí quedava marcat. Triadú entenia que calia fer una oferta a domicili i sempre donar ànims a les propostes que arribaven, i orientava amb breus converses i reunions més extenses que eren un model ben allunyat de tota retòrica. Segons ell, i amb l'acord dels seus col·laboradors, no ens podíem quedar a casa esperant que la gent vingués a demanar. Ja hem parlat de la xarxa de classes de català, que havien seguit, en part, en la seva profusió, una via semblant.

La campanya «Català a l'escola el curs que ve» (1973-1974) a Cornellà de Llobregat, ja esmentada, havia estat prou il·lustrativa, i més quan finalment 3.300 alumnes de 87 aules van ser els beneficiats d'aquell primer curs després de la campanya.

Santa Coloma de Gramenet i després Cornellà de Llobregat havien estat l'exemple que palesava les possibilitats d'incidència en poblacions de majoria castellanoparlant i el grau de maduresa d'una societat per rebre la presència del català a l'escola.

Des de 1972 les classes de català creixien exponencialment, i això passava tres anys abans de la publicació del Decret del Govern de l'Estat sobre la regulació de

les llengües natives (1975). S'ha de considerar, però, afortunadament, que existien centres escolars, i no pocs, que impartien el català fora de l'organització de la DEC. Recordem, per exemple, que, sobretot a les terres de Ponent i a l'àmbit de Girona i comarques, les classes de català, tant en centres públics com privats, eren impartides voluntàriament pels mateixos mestres titulars.

El director de la DEC era especialment sensible a aquesta realitat i ens recordava que la Federació de Mestres Nacionals de Catalunya, en el temps de la República, havia treballat en el mateix sentit, i considerava que la normalitat plena en l'ensenyament de la llengua es trobava en l'assumpció per part del professorat titular d'aquesta matèria. En conseqüència, tenia clar que la tasca ingent que dirigia, en una època de prohibició, no tenia cap altra finalitat que preparar el terreny per aconseguir l'oficialitat del català en l'ensenyament formal.

L'acció de la DEC d'orientació didàctica i metodològica als mestres de català dependents de la mateixa organització va tenir efectes col·laterals sobre tot el professorat que impartia voluntàriament classes de català, el qual en molts casos va entrar en contacte amb l'organització local o comarcal per demanar assessorament i suport tècnic. Per tant, la influència de la DEC sobre la qualitat de l'ensenyament de la llengua a les escoles on s'impartia va ser decisiva, tant en les que hi estaven directament relacionades com en les que no ho estaven.

Sense desviar-nos de la veritat, es pot afirmar que l'ensenyament de la llengua, en el període 1970-1978, es va fer principalment des de la DEC, des d'un punt de vista organitzatiu o bé amb una relació tècnica només.¹³

Sens dubte, arribats aquí, cal esmentar, pel seu ressò en l'àmbit escolar i social, dos fets concrets que van succeir. El primer és l'oposició d'alguns inspectors d'educació del Prat de Llobregat i de Cornellà a la introducció de les classes de català dins l'horari escolar —en el període en què legalment encara estaven prohibides—, que feia evident l'actitud de l'Administració educativa respecte a la docència més normalitzada de l'idioma. I uns anys més tard, el 1976, es produeix el segon fet rellevant: el rebuig de l'Ajuntament de Barcelona —quan la normativa ja tolerava aquest ensenyament als centres docents— a la proposta del regidor Soler Padró de finançar classes de català a les escoles de la ciutat. La iniciativa no va prosperar a causa del vot negatiu de divuit regidors, que van passar a la història de l'educació de la ciutat com els «divuit del no», pel gran ressò mediàtic que va tenir aquest fet.¹⁴ Tant en un cas com en l'altre, la Junta Directiva d'OC, amb el secretari tècnic al capdavant, va negociar amb l'Administració educativa, concretament amb la Inspecció Provincial i amb l'Ajuntament barceloní, el redreçament de la situació, que es resolgué positivament, en part, passat un cert temps.

13. Joaquim ARENAS, *Absència i recuperació...*, p. 32.

14. Joaquim ARENAS, *Absència i recuperació...*, p. 33.

Aquests fets rellevants que van transcendir al gran públic no afectaren l'activitat diària a favor de la promoció i extensió de l'ensenyament de la llengua a les escoles i instituts de batxillerat i de formació professional. El curs 1974-1975, segons consta als arxius d'OC, 6.356 alumnes disposaven de classes de català en horari escolar, si més no, dues hores a la setmana, tot i que encara no s'havia publicat el decret que llevava la prohibició del català a l'ensenyament.

L'any 1977, les classes de català dependents d'OC implicaven un nombre de professors que arribà a 1.126, un nombre de poblacions que s'acostà a les 536 i 171.465 alumnes beneficiats. La dinàmica que generava tot plegat necessitava dos elements imprescindibles: una capacitat econòmica que en fes viable i sostenible el finançament i una estructura prou forta i àgil que atengués i resolgués les necessitats més pregones que contenia el Pla d'Acció.

Pel que fa al finançament de les classes, que en els anys setanta s'incrementaven curs rere curs, la Junta d'OC va donar-hi resposta a partir dels propis recursos i de les aportacions fetes, en aquests anys, pels ajuntaments, les diputacions i les entitats d'estalvi. La Junta d'OC, orientada pel secretari tècnic, va assumir la tasca de recapte, sense la qual no hauria estat possible tirar endavant el Pla d'Acció de manera generalitzada, tal com es va produir fins al restabliment de l'autonomia política.

En referència a l'estructura organitzativa, Joan Triadú incentivà la departamentalització amb la participació dels membres del Grup Promotor en el projecte. Va ser una ocasió en la qual se'n palesà la capacitat, la lucidesa i el tarannà democràtic i valent davant d'un afer molt complex, atès que afectava no sols el funcionament de tota la xarxa del Pla d'Acció (escoles, professors, delegacions territorials, ajuntaments...), sinó també els aspectes professionals i laborals del professorat.

Tot plegat havia pres una gran volada, el resultat de la qual va ser que el curs 1974-1975 la Junta Directiva d'OC va aprovar la creació i el finançament d'una nova estructura funcional i de servei. Des d'aleshores la Delegació d'Ensenyament del Català passà a anomenar-se Delegació d'Ensenyament Català, que esdevenia un petit «ministeri» de suplència amb la nova organització.¹⁵

3.3. *La DEC, l'estructura que ho va fer possible*

El director de la DEC havia mostrat que tota la xarxa de classes de català i les posteriors reorganitzacions que se'n poguessin fer havien de fer-se notar per la seva transparència i tarannà democràtic, si és que es volia fer arribar el projecte a bon port. Per tant, l'organització que hi donava suport era un aspecte rellevant que havia de ser extremament cuidat.

15. Joan TRIADÚ, *Memòries d'un...*, p. 128 i 129.

La vessant més administrativa, que donava suport al secretari tècnic de la DEC i tenia cura de les relacions amb la Junta d'OC i amb institucions externes, assumint els aspectes comptables de la DEC, era una unitat adjunta a la Secretaria Tècnica d'Òmnium. Tanmateix, l'abast de les actuacions desenvolupades per aquesta unitat va requerir molt aviat una estructura organitzativa pròpia que imprimís unitat i coherència a l'acció i alhora fos prou àgil i flexible per adaptar el servei prestat als canvis que es presentaven.

Després que la DEC hagués incorporat l'any 1972 el Grup Promotor i que s'hagués desvinculat d'OC l'Assessoria Didàctica, formada per professors de català que intervenien a l'Associació Rosa Sensat tot i pertànyer a la DEC, es va reorganitzar la Delegació. L'organigrama de la DEC, elaborat pel Grup Promotor, amb Joan Triadú al capdavant, l'any 1975, incloïa:¹⁶

— La Comissió Permanent de Treball, que n'era l'òrgan directiu de convergència i diàleg i en la qual es tractava tot el que feia referència a les classes de català i a l'assessorament escolar. La seva funció consistia a cercar el millorament de la qualitat i la progressiva expansió de l'ensenyament de la nostra llengua, sobretot a les escoles.

— Un altre element el constituïa l'Equip de Coordinació, format per tots els coordinadors de les delegacions comarcals, que eren elegits per votació entre els professors i presidits pel coordinador general, el qual era elegit per la Junta Directiva d'OC.

— El coordinador general tenia per funcions la gerència global de l'estructura i la direcció de l'Equip Pedagògic, dels coordinadors comarcals i del conjunt de professors de la xarxa.

— L'Equip Pedagògic estava constituït per un grup de professors que assessoraven i organitzaven l'actualització de la resta del professorat i elaboraven materials didàctics per a l'ensenyament de la llengua, sovint introduint-hi noves tècniques d'aprenentatge i programacions, en funció dels currículums que dictava la nova llei.

— Una biblioteca especialitzada, al servei dels professors de català i de les escoles, que permetia la consulta dels materials didàctics fruit del treball de l'Equip Pedagògic de la DEC, i que eren escassos als anys setanta.

— La Secretaria, que donava suport burocràtic a tota l'estructura i que tenia cura de la publicació mensual del *Butlletí Interior dels Seminaris de la DEC*, de la relació amb els mitjans de comunicació i del procés d'edició dels materials i llibres creats per l'Equip Pedagògic.

La Comissió Permanent de Treball, l'òrgan col·legiat de més alt nivell, era presidida pel mateix Joan Triadú. Les seves intervencions en aquelles sessions de tre-

16. Joaquim ARENAS, *Absència i recuperació...*, p. 37.

ball eren model de contingut i d'oportunitat en la reflexió; s'hi mostra un mestre en l'ús del sobreentès. A la Comissió hi participaven tots els elements de l'organització de classes amb una funció representativa del seu sector i s'hi integrava el Grup Promotor.

L'Equip Pedagògic¹⁷ va ser un dels òrgans cabdals de l'organització, perquè va funcionar com un petit laboratori i va ser motor d'accions de perfeccionament per a mestres i escoles. Va propiciar moltes actuacions de gran repercussió, com foren l'assessorament dels cursos de català i la seva didàctica impartits pels instituts de ciències de l'educació (ICE) de Barcelona, Tarragona i Lleida (a partir de 1975); la creació i el llançament del mètode per a castellanoparlants, mitjançant el franel·lògraf (1976); l'assessorament gratuït en escoles de diverses poblacions, amb constants desplaçaments (a partir de 1975); els seminaris d'escola catalana adreçats als centres escolars que ho sol·licitaven (a partir de 1975); les sessions especials sobre didàctica específica del català per a no catalanoparlants (a partir de 1975); la col·laboració amb les escoles normals (a partir de 1976); l'elaboració de materials per a l'ensenyament de la llengua i per a les àrees de ciències naturals i socials (a partir de 1975); l'edició de la col·lecció de pedagogia «El Tremp. Quaderns d'Escola» (a partir de 1976), i l'edició dels volums de la col·lecció «Quaderns» per a ús dels alumnes, entre els quals cal remarcar *Treballem la geografia de Catalunya*, primer llibre d'aquesta matèria de la postguerra ençà.¹⁸

Triadú tenia clara la necessitat de considerar dins el possible la totalitat de la nació i, una vegada més, donar suport ideològic i logístic a una empresa que se li proposava des del seu càrrec d'OC; per això, va fer possible una acció més de la DEC d'un abast nacional que anava més enllà del Principat on se n'estava desenvolupant l'actuació. Ens referim a la creació de la Coordinadora d'Ensenyament i Llengua (CELL), que va funcionar des de 1974 fins a 1981 i que fou la primera entitat de l'àmbit dels Països Catalans per coordinar associacions i estaments dedicats a l'ensenyament i la promoció de l'idioma en els aspectes didàctics i sociolingüístics.¹⁹ Aquesta entitat reunia els seus membres dues vegades a l'any en una ciutat del territori nacional i tractava dels problemes polítics, socials i legals i dels aspectes educatius i didàctics amb què es trobava la llengua en cada indret a fi de cercar estratègies comunes.

Aquesta estructura funcional, que va fer possible l'acció de gran abast que es va dur a terme, va rutllar per la dedicació i l'assistència permanent de Joan Triadú, que

17. Estava constituït per J. Arenas, E. Sabater, C. Alcoverro, J. Pascual, R. Pinyol i E. Larreula.

18. Joaquim ARENAS, *Treballem la geografia de Catalunya*, Sant Boi de Llobregat, Edicions del Mall, 1976.

19. Integren la CELL el Centre d'Estudis del Baix Cinca, l'Ateneu Algerès, Acció Cultural del País Valencià, l'Obra Cultural Balear, el Ministeri d'Educació d'Andorra i l'Associació per a l'Ensenyament del Català (APLEC, de la Universitat de Perpinyà).

va animar la voluntat catalanitzadora de tot un col·lectiu de professors de català, i també per una institució, OC, amb la persistència a alt nivell de la tasca duta a terme, ensems, pels membres de la Junta Directiva i de les juntes rectores de comarques.

3.4. *Maduresa de la DEC, superació dels conflictes*

En els anys de més activitat i expansió de l'acció per la llengua i per l'escola d'Òmnium, que ocupava intensament Joan Triadú i els seus col·laboradors en l'estructura de la DEC, es van produir dues situacions delicades, que en algun moment van esdevenir un conflicte obert i van ocupar fins i tot els mitjans de comunicació. La superació d'aquestes situacions va comportar una demostració de maduresa de l'entitat, que els va reconduir, tot i que es produïen en uns moments històrics moguts per la transició democràtica.

La primera situació delicada que es va haver de resoldre va ser en el període 1974-1978. En el procés de separació de l'Assessoria Didàctica, Joan Triadú i la mateixa Junta Directiva van haver de fer front a una qüestió més ideològica que didàctica i, per tant, de rellevant importància, ja que la diversitat de criteris d'actuació que va aflorar demanava un ordenament de principis. No es pot obviar la influència que la transició democràtica i el moviment polític tingueren sobre l'afer.

Mentre que la DEC, des de 1972, preconitzava la presència del català a l'escola i als instituts i el concepte d'escola catalana en llengua, continguts i actituds, per a tots els alumnes de manera progressiva com a elements inseparables, els membres de l'Assessoria Didàctica es declaraven favorables a la formació de mestres de forma prioritària i a un tractament lingüístic escolar bilingüe que quedaria concretat en dues expressions: «Cada nen ha de ser ensenyat en la seva llengua familiar, en els primers ensenyaments», i la introducció de la segona llengua s'ha de fer a partir dels deu anys, i la frase que va culminar el trencament, que va ser «Hem de catalanitzar sense descastellanitzar».²⁰

Per a Triadú i el seu equip, la llengua de l'escola catalana no podia ser altra que el català, amb l'aprenentatge d'altres idiomes. Per tant, replantejades les posicions i analitzats els conceptes, Òmnium i, en concret, la DEC van mantenir les seves idees en relació amb el paper de la llengua catalana a l'escola i el model d'escola catalana.²¹ Aquesta clarificació va determinar la separació de l'Assessoria Didàctica i va orientar i definir amb més força l'actuació sobre l'ensenyament.

20. FUNDACIÓ ARTUR MARTORELL, *Bilingüisme escolar a Catalunya*, Barcelona, 1972.

21. No es parla de «programes d'immersió lingüística», ja que el concepte i la pràctica de la immersió no van ser introduïts a les escoles catalanes fins a l'any 1984, amb ple exercici de les competències d'ensenyament per part de la Generalitat de Catalunya.

L'altra situació de conflicte que va viure la DEC va ser la reivindicació d'una millora de les condicions laborals i professionals del professorat de català dependent d'OC. Va ser al mes de gener de 1977, quan a la Comissió Permanent de Treball, on estaven a bastament representats els professors de català i que presidia Joan Triadú, s'hi exposà la necessitat d'un augment de sou.

Per a alguns, que desconeixien el pensament social i el tarannà de Triadú, era una incògnita com respondria el secretari tècnic, el qual acollí la reivindicació amb la naturalesa que li era pròpia i presentà a la Junta Directiva la demanda formulada pels professors. Atès que ell mateix reconeixia que les condicions laborals dels professors de català d'OC quedaven molt lluny de qualsevol situació professional.

La Junta no podia donar una resposta positiva a la reivindicació, ja que tenia greus problemes econòmics per fer front a la despesa considerable que suposava mantenir les classes de català, per la qual cosa es trobava endeutada. La Junta, però, demanà ajut als ajuntaments, les entitats d'estalvi i el Ministeri d'Educació i Ciència i sol·licità una audiència al governador civil, senyor Martín Villa. Sempre a primera fila hi trobem Joan Triadú, el qual aporta informació i convicció de l'excel·lència de la feina feta.

La reivindicació era inicialment raonable, però es feia a una entitat que, per suplir les mancances de l'Administració pública, s'havia erigit en «empresa circumstancial», tot i ser una associació sense ànim de lucre. El conflicte amb OC, que estranyament es vivia com un contenciós laboral, va tenir una duresa i una complexitat notables. Els professors van prendre una sèrie de mesures molt contundents, com ara la creació d'una plataforma reivindicativa que demanava un 25 % d'augment dels emoluments que rebien i la democratització de la DEC; l'establiment d'una vaga continuada que va durar fins al 29 d'abril, i l'organització d'una tancada de professors a la seu de l'entitat, al Palau Dalmaes.

Triadú i el seu equip de la DEC afrontaren amb enteresa la situació, que, en alguns moments, va arribar al límit. Mentrestant se cercaven solucions, i només es va poder donar per tancat el conflicte amb una solució transitòria que va consistir en l'aportació de 20 milions de pessetes per part de l'Ajuntament de Barcelona, en aquells moments molt sensibilitzat envers l'ensenyament de la llengua.

En aquell moment de màxima expansió de les classes de català a les escoles ofertes per OC, sorgia de forma violenta la base contradictòria d'una obra que, pel seu volum i ambició, li corresponia ser feta pels poders públics i no per la societat civil, com era el cas. Era obvi que sense el Pla d'Acció ambiciós que el Grup Promotor de la DEC havia elaborat i que havia presentat el mateix Joan Triadú perquè l'aprovés la Junta, els deutes i la reivindicació laboral no haurien pres cos. Tot i així, cal remarcar que Triadú mai no va fer cap mostra de retret a aquells que l'havíem proposat i que en aquell moment era objecte i subjecte alhora, si més no en part, d'aquell problema que vivia l'entitat benefactora.

La solució definitiva del conflicte va venir quan el Govern de la Generalitat va assumir la gestió de les classes de català i les va acabar de generalitzar, permetent que els professors d'Òmnium fossin els primers contractats per l'Administració catalana com a idonis i especialistes de català a totes les escoles públiques que ho requerien. Les gestions de la Junta Directiva i la intervenció del mateix Triadú davant l'autoritat autonòmica per resoldre l'estatus del professorat de català van tenir alguna cosa a veure amb la solució donada.

4. ELS GRANS ENCERTS DEL MESTRE TRIADÚ

En tot el que hem dit fins ara, s'hi ha anat constatant la presència activa de Joan Triadú, sense la qual no hauria estat possible l'obra ingent, duta a terme per la DEC d'OC, en els anys més foscos i més tard, en els inicis de l'ensenyament de la llengua als nostres infants i joves. Aquesta presència comportava un treball sistemàtic i rigorós, però, sobretot, va suposar una implicació intel·lectual, política i de caràcter personal.

Fins aquí hem narrat què va passar, què es va fer i quin paper hi va tenir Joan Triadú. Ara ens cal valorar les seves aportacions, que foren moltes i potents, i subratllar-ne els encerts que van fer possible una obra tan àmplia i de tanta repercussió social per al futur, que ara és aquest present nostre.

Seguidament enumerem els que considerem els encerts més notables que se li poden atribuir:

1. La claredat amb què va formular els conceptes teòrics bàsics sobre *llengua, cultura, educació i nació*, i la relació entre aquests conceptes i la pràctica quotidiana.

2. La visió de futur sobre les noves generacions i la impossibilitat d'esperar més temps a transmetre la llengua prohibida a l'escola des de 1939.

3. El valor de l'exigència i de la qualitat en la llengua i en l'adequació dels materials didàctics amb què s'havia d'ensenyar.

4. L'encert d'escometre la formació del professorat i també l'acreditació d'aquest professorat, tot preparant el camí per a la normalitat posterior.

5. L'ambició de generalitzar l'ensenyament del català a tot el Principat, fins i tot a partir d'una associació, preveient que calia preparar un futur per a quan hi hagués les institucions democràtiques.

6. Captar i actuar per la necessitat del poble català —«nous catalans» inclosos— de prendre consciència i defensar la llengua, la cultura i, en definitiva, el país, promovent campanyes sensibilitzadores, com ara l'Any Fabra, les Festes Fabra o «Català a l'escola».

7. La pràctica d'un treball col·laboratiu en múltiples accions endegades, entre les diverses organitzacions i entitats interessades per la llengua, que reforçava la societat civil catalana i teixia una xarxa de complicitats.

8. La capacitat d'escoltar i d'atendre les inquietuds de la gent jove que treballava amb ell per fer possible una acció creixent d'aquella Delegació. Triadú, tot i inspirar un gran respecte, fou qui va provocar l'existència d'un clima de treball a la DEC, entre els seus col·laboradors, de gran compromís i de confiança.

Efectivament, el primer encert, fonament de tots els altres, va ser la claredat amb què Triadú es manifestava en relació amb conceptes com ara *nació, cultura, educació i llengua*. Una claredat que els va servir de molt, als grups de treball de la DEC, per anar perfilant la seva tasca i per definir sense ambigüitats el *model d'escola catalana*, que posteriorment va adoptar el Govern de Catalunya i que ha servit per avançar cap a la normalitat escolar. Triadú sempre va ser fidel a uns principis democràtics i de llibertat que la repressió que va veure de prop no va trasbalsar, ans al contrari, va enfortir; per això, en va ser un transmissor tenaç.

Amb el convenciment sobre què calia fer respecte a l'ús i l'ensenyament de la llengua, Triadú va tenir clar que l'únic camí per salvar-la era fer-la conèixer i estimar a les joves generacions. En aquest sentit, la visió de pedagog devia prevaldre i, anticipant-se, va considerar que no es podia esperar més i que si s'esperava a la fi de la dictadura, potser ja no s'hi podria arribar a temps. Per això, va implicar-se en una acció immediata com varen ser les classes clandestines a casa seva, entre d'altres. Aquesta visió de futur, en l'època que es va palesar, va resultar providencial per al català i per al país.

L'exigència de l'escriptor i crític literari que duia dins va irrompre amb força quan es va estructurar la xarxa de professors de català des de la DEC. Tan aviat com s'iniciaren les classes, Triadú va potenciar un acompanyament didàctic i lingüístic al professorat implicat, a fi que fes amb la màxima qualitat possible la seva funció. La dignitat de la llengua sempre va ser vetllada de prop; per això, la DEC va esdevenir referència a les escoles.

Paral·lelament a l'organització de les classes, i des del primer moment, es va proposar crear un elenc de professors de català amb la deguda formació i amb les credencials suficients per exercir la suplència dels milers de mestres oficials desconexedors del català. L'obra de la JAEC n'és l'exponent més clar, posteriorment refermat per la creació de l'Equip Pedagògic, que assumí la formació contínua del professorat.

Sense un grau elevat d'orgull nacional, que mostrava en tot moment Joan Triadú, no hauria estat possible endegar el Pla d'Acció de la DEC ampli i complex que va pretendre: ni més ni menys fer arribar a tots els nois i noies de Catalunya la consciència de tenir una llengua i de conèixer-la i estimar-la. Aquesta legítima ambició va presidir sempre l'esperit d'aquells que van treballar amb Joan Triadú i feren possible l'obra de la qual hem tractat.

Un altre encert, possiblement degut a la precarietat política del català, fou l'estratègia sovint utilitzada de posar en contacte i en comú els recursos escassos i les

iniciatives diverses d'entitats de la societat civil i dels municipis, obrint ponts de diàleg i de col·laboració per dur a terme amb èxit els objectius proposats amb finalitats coincidents.

L'acció duta a terme per OC, aquells anys de lluita, va abraçar també l'estratègia de les campanyes publicitàries, algunes de les quals molt emblemàtiques i representatives. Aquest tipus d'activitat, que pot semblar menys pròxim a Joan Triadú, pot ser considerat també un dels seus encerts, perquè comportava una valoració d'allò que preocupava la societat de l'època i de com el franquisme hauria pogut fer desinteressar per la llengua els sectors socials més vulnerables. La idea de fer prendre partit i de posar de manifest els valors de la catalanitat i de la identitat va ser un bon company de ruta de tota la resta d'accions per a l'ensenyament de la llengua.

Els professors que vàrem tenir la sort d'aplegar-nos al voltant de Triadú a la DEC, de procedències socials, ideològiques i acadèmiques diverses, vàrem viure uns anys apassionants, identificats amb els objectius del nostre director i amb la sensació que tothom era valorat i disposava de la seva confiança. Només així, va ser possible bastir una obra de tan altes fites.

JOAQUIM ARENAS
Societat Catalana de Pedagogia

BIBLIOGRAFIA

- ALCOVERRO, Carme; LARREULA, Enric. *Orientacions per a l'ensenyament de la llengua catalana a EGB*. Barcelona: Òmnium Cultural: Proa, 1976. (Baldiri Reixach; 1)
- ARENAS, Joaquim. *La llengua a l'ensenyament primari als Països Catalans*. Barcelona: La Llar del Llibre, 1988.
- *Absència i recuperació de la llengua catalana a l'ensenyament a Catalunya (1970-1983)*. Barcelona: La Llar del Llibre, 1989.
- «L'idioma après malgrat tot». A: AINAUD, Josep M. [et al.]. *Cultura catalana i franquisme: Nadala 2002*. Barcelona: Fundació Jaume I, 2002.
- ARENAS, Joaquim; SABATER, Ernest. *L'escola de demà als Països Catalans*. Barcelona: Òmnium Cultural, 1976.
- Boletín Oficial del Estado* [Madrid] (1970-1973).
- Butlletí Interior dels Seminaris de la DEC* (1965-1984).
- CANDEL, Francesc. *Els altres catalans*. Barcelona: Edicions 62, 1964.
- FUNDACIÓ ARTUR MARTORELL. *Bilingüisme escolar a Catalunya*. Barcelona, 1972.
- GUARDIOLA, Carles-Jordi. *Per la llengua: Llengua i cultura als Països Catalans, 1939-1977*. Barcelona: Edicions de la Magrana, 1980.

- MONÉS, Jordi. *L'escola a Catalunya sota el franquisme*. Barcelona: Rosa Sensat: Edicions 62, 1981.
- Òmnium Cultural: XXV Aniversari: 1961-1986*. Barcelona: Òmnium Cultural, 1986.
- Per una nova escola pública catalana*. Barcelona: Publicacions de Rosa Sensat, 1977.
- PONS, Agustí. *Joan Triadú, l'impuls obstinat*. Barcelona: Fundació Jaume I: Barcino, 1993.
- SABATER, Ernest. *Butlletí Interior dels Seminaris de la DEC: Escola Catalana* [Barcelona: Òmnium Cultural] (1978).
- TRIADÚ, Joan. *Memòries d'un segle d'or*. Barcelona: Proa, 2008.
- *Textos i pretextos de pedagogia 1938-2008*. Vic: Eumo, 2009.

Una escola per bastir una nova societat

LES CONVICCIONS PEDAGÒGIQUES

Tot el que Joan Triadú havia estat sempre, ho posà a l'escola. En una publicació tardana, de 2009, *Textos i pretextos de pedagogia*, hi trobem la pedagogia amb la qual s'identificava. És un llibre singular, que agrupa escrits de diverses èpoques, alguns dels anys setanta, i pretextos que els actualitzen (altres autors també el comenten en aquest volum d'homenatge). Conté les pistes que expliquen la seva trajectòria com a educador i el seu ideal d'escola.

Els seus pedagogs són els de la nostra tradició catalana, que qualifica de «realitat històrica mítica». Es referia, principalment, a Alexandre Galí, Artur Martorell, Pau Vila; uns gegants, en deia. Amb ells construeix les seves conviccions. Tres coses el preocupaven: l'escola catalana, el mestre d'aquesta escola i la llengua. Tres qüestions que estan entrelaçades.

S'atura, sobretot, en Alexandre Galí, el Galí historiador de la cultura, el pensador, el que havia volgut que tinguéssim el dret a regir el propi ensenyament i a disposar de l'escola. Triadú no cita explícitament obres tan importants de Galí com *Per la llengua i per l'escola* (1931) o *Els fonaments racionals de l'escola activa* (1931), segurament perquè considerava els seus pressupòsits ja continguts en una visió de l'escola catalana.

Triadú distingeix tres moments en la vida de Galí: el creador (1909-1923), l'investigador (1923-1939) i el pensador (de 1939 fins a la mort). En el segon, que és el de Blanquerna, Galí escriu les seves obres cabdals. A més de les esmentades, *La mesura objectiva del treball escolar* (1928). Tots n'hem viscut. Amb l'adveniment de la dictadura, el moviment de renovació pedagògica s'hagué de refugiar, un cop més, en la iniciativa privada. Blanquerna significa un extraordinari període de reflexió. Galí deixà dit, referint-se a la tradició catalana, que nosaltres «no

teníem teoritzadors», que «els nostres pedagogs i mestres eren més inclinats a la realització pràctica». Potser per necessitat.

A Blanquerna Galí perfilà un dels elements de l'*escola nova*: la consciència tècnica del mestre; i per prevenir una interpretació superficial dels principis de l'escola activa, advertia a *La mesura objectiva del treball escolar* que «el que tingui sols ànima de mestre per conuiu amb els seus deixebles, només és mig mestre». I reblava: «Les teories sentimentals són més corprenedores i sobretot poc exigents».

En aquestes tres obres cabdals de Galí hi trobem, doncs, la pedagogia experimental, el disseny de la figura del mestre, l'escola catalana i l'exposició dels principis de l'escola activa. Joan Triadú sempre expressà un vague recel, de vegades prou justificat, envers l'escola activa, tal com alguns l'entenien i l'exercien. Per exemple, al pretext de «Galí, home del seu temps» diu que «la pedagogia de la llibertat es volia fer confondre amb la devaluació de l'esforç». Galí definí l'escola activa en un text que és la coronació del seu pensament pedagògic, un text no pas fàcil; però, per a mi, el millor assaig pedagògic que hem produït.

Triadú trobà en Galí els fonaments per bastir la idea d'escola catalana que volia, ja que, per a ell, en això radicava l'arrel de tot. És sabut que Galí sempre havia propugnat una organització docent a la catalana, i deplorava que hagués mancat a Catalunya la suficient consciència col·lectiva per reclamar el dret a regir el propi ensenyament i que s'haguessin perdut dues ocasions per exigir-lo: l'adveniment de la Segona República i l'Estatut de 1979. L'única instància que havia tingut una autèntica visió d'estat havia estat l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana. A *Per la llengua i per l'escola* (1931), ja hi deia ben clar que «la sobirania docent només cristal·litzarà d'una manera veritable quan el poder material respongui a la sobirania d'un pensament col·lectiu, raó d'existir, en última instància, de tota organització humana».

D'una escola eminentment catalana en depèn «l'expansió de les generacions futures». Galí i els homes com ell «s'havien proposat, encara que no ho haguessin anunciat bé, de ser els educadors d'un poble», d'un país. Això era necessari perquè l'escola, tota sola, tancada en ella mateixa, no ho pot fer tot. D'altra banda, Triadú recull, encara, de Galí la idea de l'educació de la llibertat, una problemàtica que preocupà fonamentalment aquest darrer, fins i tot d'una manera obsessiva. Per educar en la llibertat, cal educar tota la societat. Triadú defensa a ultrança el dret dels pares a triar per als seus fills el tipus d'educació i el dret a triar escola. Creu, i ho expressa amb duresa, que sovint s'ha fet una interpretació interessada del projecte de Galí, i alerta, en molts dels seus pretexts, que molts dels perills que pesen sobre l'escola catalana no s'han superat. I acaba dient que amb Galí havíem perdut un gran dirigent de política cultural. Algú altre ja havia manifestat que amb Galí hauríem tingut el conseller d'ensenyament que necessitàvem.

Aleshores, el mestre d'aquesta escola. «He dit sovint que un mestre hauria de ser un home de cultura», afirmava Triadú, i calia que fos conscient de la seva missió d'educador d'un poble. En parlar de l'Escola de Mestres de Joan Bardina, comenta: «A la nova escola "Normal" privada que era l'Escola de Mestres, s'hi ensenyaven, naturalment, llengua i literatura catalanes, a més d'història i de geografia. Aquest signe de coherència —¿com es podia i es pot ser mestre a Catalunya sense haver passat aquestes matèries?— [...]»; perquè la llengua i la literatura no s'ensenyaven al batxillerat. Al mestre i a l'educador els ha d'agradar la literatura. I això és el que Triadú valora de l'acció d'Artur Martorell.

Amb Riba, afirma Triadú que un mestre ha de dir sempre la veritat, ja que sempre hi ha hagut més por de la veritat que de la mentida. Pedagògicament, dir la veritat pot ser molt dur, fins i tot antipedagògic, i continua: «Cal que els infants ens trobin *en estat de veritat*». En el text que dedica a Carles Riba recull una citació d'Enric Sullà referida a les narracions de Riba, segons la qual «una circumstància que va afavorir que Riba escrivís literatura infantil fou la funció de suplència d'una escola catalana que ensenyés la pròpia llengua i tradicions», i en el pretext ens diu Triadú que «mestre és aquell que ens allibera». També fa seva la distinció de Riba entre imaginació i fantasia: la fantasia pot afectar la credulitat dels infants i per aquí es converteix en entreteniment, que pot dur a un principi d'adoctrinament, una altra idea fixa de Triadú.

I la preocupació fonamental per la llengua. En el pretext sobre l'aparició d'una nova edició de la *Doctrina pueril* de Lull parla del «dret inalienable d'educar els infants en la pròpia llengua», i afirma que «la immersió lingüística és el fet més important de la pedagogia catalana des de Ramon Lull». És per la llengua que cal disposar de l'escola. És conegut el fet que succeí a l'Escola Talitha, en una de les visites que va rebre d'un inspector, el qual no s'immutà en veure escrit en una pissarra un poema en català, però es fixà en un petit cartell que hi havia al costat del pom d'una porta que deia «Tanqueu la porta si us plau»; perquè hi ha la llengua *de* l'escola i la llengua *a* l'escola. La publicitat del naixement de l'Escola Thau va haver de fer-se amb un díptic escrit en castellà —ja m'hi tornaré a referir més endavant. Però eren dues escoles catalanes.

Relata Triadú el descens de Pau Vila quan tornà de l'exili i constatà la defallença i l'abandonament respecte del català: «Veu l'ús i el coneixement del català més endarrerits i deixats que no es pensava». Per a Jordi Rubió, es tractava d'un «afluixament col·lectiu». També reconeix Triadú una «desafecció envers la lectura entre els adults»; i, en això, afegia, «l'escola hi ha de tenir, per força, una part de responsabilitat. No hi havia el que Josep Carner anomenava "l'orgull d'escriure en català"».

Per això, dedica un llarg text i pretext a Artur Martorell, que, amb la seva *Selecta de lectures*, representa com ningú el que en diu «la pedagogia de la literatura», o «el valor educatiu de la lectura». Segons Martorell, «la bona literatura era

equivalent a la correcció lingüística». El mateix Joan Triadú fou un gran professor de literatura. Ell no parlava de «classe de literatura», sinó de «criteri literari». En un altre text i pretext ens deia: «Som davant d'un fet social [la lectura] que exigeix un guiatge pedagògic adequat per part de l'escola. El professor ha de conèixer bé el que es proposa i hi ha de creure». I recalca la importància de la parla del mestre i del llenguatge oral previ. Per a Triadú, «l'aprenentatge de la lectura, com del de la llengua, dura tota la vida».

L'ESCOLA THAU

Ni en el moment de crear-se l'Escola Thau, ni encara avui, no disposem de l'escola, no podem regir com voldríem i necessitem el nostre propi ensenyament. En aquells temps del franquisme, la renovació de la nostra tradició pedagògica s'hagué de refugiar, altra vegada, en escoles que, tot i la voluntat que tenien de ser-vei públic, es devien a la iniciativa privada.

El naixement de l'Escola Thau no va ser un fet aïllat. Encara que la història sigui coneguda, potser val la pena reiterar-la. En la immediata postguerra, el mateix 1939, es creà l'Escola Isabel de Villena i poc després Virtèlia, en la qual coincidiren Joan Triadú i Ramon Fuster. Virtèlia fou, a més, un fogar de resistència catalana. Betània aparegué el 1949 i Andersen, el 1946. A l'Escola de la Molina, fundada per Carles Soldevila, hi treballaren Jordi Galí i Maria Teresa Codina, que havien de fundar, respectivament, Sant Gregori el 1955 i Talitha l'any següent. Laietània és de 1953; Santa Anna i Tagore (a Bellaterra), de 1957; Costa i Llobera i Decroly, de 1959; Patmos s'uní a Betània el 1959, el mateix any de l'Escola Mireia de Maria Bondia, i Ton i Guida, de Maria Antònia Canals, és de 1962. Són l'expressió, com diu Josep González-Agàpito, d'alternatives a l'educació oficial, una reacció contra el control ideològic exercit pel franquisme. Aquestes escoles s'identificaven, d'una manera o altra, amb els principis de l'escola activa, que parteix d'una concepció integral de l'educació. I, a més, estan lligades a grups cristians que en el seu dia s'identificaren amb tot el procés del Concili Vaticà II del papa Joan XXIII. Thau s'ha d'incloure en aquesta línia.

Marta Mata, en una altra citació de González-Agàpito, assenyalava amb raó que aquestes escoles «tenen com un dels seus problemes més greus, el de la formació dels mestres joves». Era del tot necessari, doncs, crear també una alternativa a les escoles normals de magisteri i a la pedagogia universitària. A la sòrdida Escola Normal de Barcelona anomenaven Rousseau «el funesto ginebrino»; i no s'hi ensenyava el mètode Montessori. Sembla que en algunes escoles «nacionales» s'arribà a cremar material Montessori. A l'Escola Thau, sobretot al començament, miràvem d'evitar els vicis de la pedagogia tradicional, és a dir, que, sense saber-ho,

seguíem la pedagogia negativa rousseauiana mentre anàvem adquirint experiència. I férem servir el mètode Montessori, après a l'Escola Talitha.

Altrament, la Universitat de Barcelona tardà a poder oferir la llicenciatura de pedagogia. Maria Bondia, de l'Escola Mireia, l'hagué d'obtenir a Madrid.

Cal recordar que, en aquell moment, el règim atorgava molt poca atenció al magisteri i a l'escola primària. La prioritat era per a l'educació secundària i superior. La nova Llei d'ensenyament primari de 1945 preveia l'escolaritat obligatòria dels sis als dotze anys. El mateix 1945, Artur Martorell, separat de l'ensenyament, muntava un programa escolar per ràdio. Fins al 1950 no s'exigia per entrar a l'Escola Normal cap titulació, tan sols un examen d'ingrés. A partir d'aquell any es demanà el títol de batxillerat elemental. El mateix 1950, i fins al 1963, Alexandre Galí, igualment apartat de l'ensenyament, començà a impartir, a casa seva, cursos de pedagogia.

L'Escola Thau fou una iniciativa del Centre d'Influència Catòlica Femenina (CICF; aleshores encara mantenia la F de *Femenina*). El CICF també estava preocupat per la formació dels mestres, però seguí un procés invers al de les escoles que he esmentat. Fundat el 1950, el CICF crea el 1956 l'Escola de Jardineres Educadores, que dirigia Ramon Fuster. Era un centre reconegut, però no podia expedir títols vàlids per a l'escola oficial, només per a l'educació preescolar no obligatòria; el que avui en diríem educació infantil. Fornia una preparació acurada per a aquesta etapa.

I abans de crear el Thau (sempre se l'anomena així, en masculí), de cara al curs 1962-1963, el CICF impulsa un Centre d'Estudis Pedagògics, en dues direccions. D'una banda, uns cursets de metodologia, dirigits a mestres ja actuant. Diu, el seu anunci (tradueixo del castellà): «La Institució Cultural del CICF, sota la direcció i assessorament de la seva Escola de Jardineres i del seu Centre d'Estudis Pedagògics, ha reunit un grup de prestigiosos professors amb la finalitat d'orientar i despertar noves inquietuds pedagògiques entre el personal docent de Barcelona. Els cursets [...] a més d'informar, tenen la clara intenció de promoure una veritable *trobada* entre els professionals d'ensenyament primari i de les escoles maternals. Dels contactes entre els assistents als cursets en podran aparèixer les qüestions més candents que després interessaran de cara a una futura edició i ampliació dels cursets». Es pensava, així, en les primeres etapes de l'ensenyament. En la primera tanda de sessions hi trobem, com a professors, Artur Martorell, d'iniciació al llenguatge; Maria Antònia Canals, d'iniciació al càlcul; Enric Lluch, d'iniciació a la geografia i la història; Eulàlia Ventalló, de centres d'interès; Joan Garcia Font, de psicologia infantil, i Ramon Fuster, d'iniciació religiosa. No hi havia pràcticament res, aleshores. No hi havia escoles d'estiu.

Molt més ambiciosa fou la creació, també de cara al curs 1962-1963, de l'Escola de Preparació Lliure per a la Carrera de Magisteri. Joan Triadú ja era, en aquell moment, el director tècnic del CICF. A part de la Normal oficial, hi havia l'Escola

de Magisteri de l'Església i l'Escola de Falange per a noies. Aquesta Escola de Preparació per al Magisteri «es proposa [sempre traduït del castellà] obtenir dels professionals de l'ensenyament una actitud intel·lectual i espiritual digna del gran històric pedagògic barceloní i d'acord amb el valor inestimable de la seva tasca». No es podia fer referència a la tradició pedagògica catalana. «Aquesta preparació», continuava la publicitat de l'Escola, «comprèn el Programa Oficial, que abraça els tres cursos del pla vigent i el qüestionari de les proves d'ingrés i de revàlida. A més, i amb l'objectiu de procurar la formació integral del futur mestre, l'Escola dedica una especial atenció a les següents matèries, que estan repartides entre els tres anys previstos per a aquests estudis». I les enumera: expressió oral i escrita; criteri literari; criteri artístic; criteri musical; psicologia de l'educació; aspectes del món actual; estudis bíblics, teologia i litúrgia; caracterologia; medicina i primers auxilis; sociologia general i escolar, i orientació professional. Els estudis es farien de set a deu del vespre. Diem, des d'ara, que no ens en vàrem sortir.

Triadú em passà la responsabilitat de l'Escola de Magisteri; l'any següent havia de fer-ho per al començament del Thau. S'anuncià la creació de l'Escola de Magisteri en finalitzar el curs 1961-1962. Durant el mes de setembre se celebraren visites i es tingueren reunions amb Alexandre Galí, Artur Martorell, el doctor Jaume Bofill i el doctor Blecua, entre altres. Potser no s'ha valorat prou la influència del doctor Bofill en aquesta etapa d'una nova recuperació pedagògica. Impulsà directament el naixement de l'Escola Santa Anna i de la Costa i Llobera. Sempre deia que els poetes s'haurien de dedicar a la pedagogia. El senyor Galí preguntà per què es creava aquella Escola, i ja aleshores explicà la seva participació en les normals lliures que havien existit a Catalunya, en particular la creada per Joan Bardina i la de la Mancomunitat. En aquella època, el senyor Martorell havia estat relegat al Negociat de Cementiris de l'Ajuntament i recomanà el contacte amb la biblioteca de l'Institut Municipal d'Educació, del qual havia estat director. El doctor Bofill ens parlà de l'escola de magisteri del pare Faure de París. Tots es comprometeren a ajudar-nos. Fins i tot es demanà informació, a través d'un contacte de Ginebra, a l'Oficina Internacional d'Educació sobre estudis de formació de mestres. I s'anuncià la creació de l'Escola a la Normal oficial, on s'haurien d'examinar els nostres alumnes.

Per a la presentació de l'Escola es feu una àmplia convocatòria, bàsicament entre directors de centres. Despertà molt d'interès. La presentació tingué lloc el 26 de setembre de 1962. La presidiren la directora del CICF, Joan Triadú, Ramon Fuster i jo mateix. Hi assistiren Maria Teresa Codina; Maria Bondia; dos professors de l'Escola Patmos; Pau López i Enric Lluch, de la Costa i Llobera; el gerent de l'Editorial Teide; el doctor Jeroni de Moragas; mossèn Bosch, de l'Escola Decroly, i la senyora Chaverri. S'havia excusat expressament Jordi Galí. Són detalls, potser excessius, per a la petita història d'aquella època.

A la reunió es justificà la creació de l'Escola. Es volia que els alumnes obtinguessin el títol de mestre, però que ho fessin amb un esperit nou i que la seva formació fos complementada amb tota una sèrie de coneixements que ens semblaven indispensables per a la seva formació tècnica i humana. Ens vàrem atrevir a fer una referència a l'Escola de Joan Bardina, perquè ens semblava que les mateixes necessitats, provocades per les mateixes circumstàncies, es produïen cíclicament al nostre país. I al final es demanà als presents que es constituïssin en una mena de consell consultiu de l'Escola. Posteriorment encara es visità per explicar-los el naixement de l'Escola Joan Salvat, director de l'Escola Sant Felip Neri, i els pares escolapis Xirinachs i Domènech.

El curs començà el 15 d'octubre d'aquell any, amb deu noies, en règim nocturn. Era una escola mixta, i això s'ha de dir perquè cap de les altres normals no feia coeducació. Del total de les assignatures previstes com a complementàries en el programa general de la nostra Escola, en aquell primer curs es va donar un trimestre de criteri literari, a càrrec de Joan Triadú; expressió oral i escrita, a càrrec de Mercè Torrents, i aspectes del món actual, a càrrec de Jordi Cots.

Els professors van ser els següents: Mercè Torrents, de filosofia i història; Joan M. Vallvé, de matemàtiques; mossèn Jacint Matas, de religió; Dolors Malagelada, de gramàtica; Josep M. Jarque, de geografia, treballs manuals (tot i que el programa oficial no n'exigia a les noies, però es va estimar necessari) i cal·ligrafia; el doctor Ramon Segura, de fisiologia i higiene; Dolors Morte, de labor, obligatòria al programa oficial; Enric Mollera, d'educació física; la senyora Ruiz impartia un curset sobre la llar, i Jordi Cots va assumir la matèria de formació política i les pràctiques d'ensenyament. Es pot intuir, ja d'entrada, la dificultat de combinar la preparació per superar el programa oficial i lliurar-se a fons a les matèries complementàries. El professorat manifesta la dificultat que comporta l'horari, la falta de temps i les deficiències de la falta de preparació d'estudis anteriors dels alumnes.

Dins del curset de criteri literari es desenrotllà una sessió dedicada al llibre infantil, a càrrec de Teresa Rovira, bibliotecària de la secció infantil de la que aleshores encara s'anomenava Biblioteca Central. També va tenir lloc un breu però il·luminador curset sobre metodologia de l'aritmètica, per Maria Antònia Canals, que ja dirigia, en aquells moments, un parvulari a la barriada del Verdum. I Alexandre Galí dedicà dues sessions realment notables a les escoles normals no estatals a Catalunya.

Galí fa patent el fenomen que, a començaments del segle passat, gent aliena al magisteri es posés a fer de mestre i a crear escoles. Recorda Pau Vila, que era teixidor; Palau Vera, per bé que llicenciat en lletres, seguia la tradició familiar de comerciants; Joan Bardina, exseminarista; Eladi Homs, comerciant, però amb una gran vocació pedagògica; Manuel Ainaud era dibuixant i caricaturista; el doctor Estrany havia fet treballs molt originals sobre psicologia, i mossèn Josep Pedrago-

sa (segons Galí, el millor pedagog que havia tingut Catalunya) havia estat seminarista amb Joan Bardina. Galí, de família de mestres, entrà al grup el 1909.

A grans trets, Galí ens presenta l'escola de començaments del segle xx com un engany, una cosa purament verbal, en la qual s'ensenyava una exciència, en uns edificis sòrdids, apartada de la mentalitat dels nois; un engany material i moral. Tot això pullulava en l'aire d'aquell temps. I tota aquella gent clamava per alguna cosa nova; i aquesta cosa nova seria possible si es disposés de bons mestres. Les normals d'aquell temps tenien un aire trist. A la mateixa Normal oficial hi havia hagut bons professors: Rosa Sensat, per exemple. Però molts s'hi havien decandit.

Això explica les cinc iniciatives que Alexandre Galí conegué, en algunes de les quals intervingué directament. Són l'Escola de Mestres de Joan Bardina, l'Escola d'Estiu, l'escola creada per Eugeni d'Ors, l'Escola Normal de la Mancomunitat i l'Escola Normal de la Generalitat.

L'Escola de Joan Bardina fou una aventura excepcional. Volia en deu anys renovar l'escola a base de formar cinquanta mestres cada any. Durà quatre anys, de 1906 a 1910. Deia, en la Memòria del primer curs: «Els darem el que exigeixen les Normals oficials, i a més tots aquells coneixements que els mestres necessiten i no saben; tota aquella vocació que enxufa [*sic*] en el més amagat de l'educador aquell sentit indefinible, aquella suggestió imperiosa que fa del mestre un pastor d'hommes». Cercà el millor professorat que pogué. Entre ells hi havia noms de tant prestigi com Josep Carner, com a professor de literatura; els dibuixants Gaietà Cornet i Joan Llaverias; Frederic Rahola, d'economia; Emili Vallès, de llengua catalana, i Josep Pijoan, d'història de l'art. El canonge Baranera era el seu director espiritual. La destacada personalitat d'alguns dels professors feia que, de vegades, no poguessin acudir a la classe. I Bardina els substituïa sempre, i no sembla pas que els alumnes se'n lamentessin. Al final, Bardina deixava que la preparació per a la Normal oficial la fessin pel seu compte, perquè no s'hi podia entretenir. Amb Bardina, però, comença a perfilar-se la figura del mestre com un autèntic professional. «L'assaig», dirà Galí, «és veritablement memorable; el més important que s'ha fet a Catalunya com a escola activa».

Galí considera les Escoles d'Estiu una Escola Normal. Eladi Homs les va importar dels Estats Units. Es desenrotllaren primer de 1914 a 1923. Suprimides per la dictadura de Primo de Rivera, es reprengueren el 1931. De les Escoles d'Estiu en sorgiren els *Quaderns d'Estudi* i el *Butlletí dels Mestres*, dues publicacions modèliques.

Els estudis que el 1918 impulsà Eugeni d'Ors a l'empara de la Generalitat no eren ben bé una Normal. No pretenia formar mestres per a l'escola primària, sinó per a altres necessitats de la Generalitat. L'experiència durà dos anys. I a partir de 1920, quan Ors fou destituït, se'n feu càrrec Alexandre Galí. Foren els Estudis Normals de la Mancomunitat. Per assistir a aquesta Escola, calia tenir el títol de

mestre. Eren uns estudis superiors, amb una durada de tres anys. No hi hagué cap contacte amb l'Escola Normal oficial. Els professors també foren molt triats: Xirau i Crexells, de filosofia; Eladi Homs, de pedagogia; Georges Dwelshauvers, de psicologia experimental; Pompeu Fabra, de gramàtica; el doctor Cardó, de religió, i Pau Vila, de geografia. Els alumnes d'aquesta Normal no estatal són els que van fer Blanquerna el 1923, any que l'Escola de la Mancomunitat va haver de plegar. I fou amb motiu d'explicar-nos els objectius i vicissituds d'aquesta Escola que Galí va vaticinar la fi de la nostra Escola de Preparació Lliure per al Magisteri, per la impossibilitat de compaginar la preparació per a la Normal oficial amb la veritable formació del mestre.

Finalment, amb l'adveniment de la República, hi hagué l'Escola Normal de la Generalitat. Però amb l'Estatut no tinguérem una escola catalana. Galí considerava que aquesta Escola fou un maridatge entre l'Estat i la Generalitat, que no responia a la necessitat de regir el nostre propi ensenyament.

Després de les intervencions d'Alexandre Galí, que tingueren lloc els dies 20 i 21 de desembre de 1962, vàrem començar a considerar la possibilitat de mantenir la nostra Escola de Preparació Lliure per al Magisteri del CICF. Però encara persistírem un curs més. La labor al marge dels estudis per als exàmens de la Normal era apreciada (em refereixo a les classes de criteri literari o les sessions de metodologia de l'aritmètica, per exemple). L'escola, a més, s'havia vist amb simpatia per part dels sectors pedagògics que l'havien coneguda. L'existència de l'Escola havia permès establir contactes d'interès; per exemple, amb un grup de Fèlix Martí que donà lloc a un Seminari de Pedagogia.

El juny de 1964 es desistí de la seva continuïtat. De fet, salvant totes les distàncies, perquè la personalitat única de Joan Bardina fa inútil tota comparança, havíem seguit el seu model. Altrament, el mateix desembre de 1962, el CICF decidí obrir una escola, la que seria el Thau. Potser s'hauria d'haver començat per aquí. A més, en aquells moments s'estava a punt de començar a endegar altres projectes de formació de mestres. Ja he fet referència al Seminari de Pedagogia promogut per Fèlix Martí; el 1963 apareixerien les Sessions de Pedagogia, i el 1965 vindria Rosa Sensat. Propostes, totes elles, post-Normal o extra-Normal.

I voldria encara assenyalar una circumstància, si més no singular, en la represa pedagògica d'aquells anys seixanta. Es tracta de la *inadequació* entre els títols professionals obtinguts i l'activitat docent realment exercida. Hi trobem llicenciats en llengües clàssiques que, a part de fer classes de llatí al batxillerat, com Maria Teresa Codina, dediquen grans esforços al parvulari. També es dedicava a l'educació preescolar una Maria Antònia Canals, llicenciada en ciències exactes, que utilitzava el mètode Montessori a l'Escola Ton i Guida del Verdum, com he dit abans. Llicenciats en filosofia se centraven fortament en la primària. I és que, tal com he assenyalat també abans, hi havia hagut un dèficit d'atenció envers

l'educació preescolar i la primària. No és ben bé el que explicava Alexandre Galí dels temps de la renovació pedagògica del primer terç del segle xx, però era d'una naturalesa semblant. Per personalitzar un exemple, Joan Triadú no dubtà a recomanar-me per començar l'Escola Thau, essent *només* llicenciat en dret. Més endavant ja vaig obtenir el títol de mestre.

L'origen immediat de l'Escola Thau, així, es troba en aquell assaig que es feu d'Escola per a Preparació Lliure del Magisteri. El fullet que es va editar per divulgar-ne la creació deia (com ja he dit, traduït del castellà): «La constant preocupació del CICF pels problemes de la maduresa humana l'ha portat, després de crear l'especialitat pedagògica de la segona infància i de promoure, amb el seu Centre d'Estudis Pedagògics, els estudis de Magisteri, a l'establiment d'una Escola on la formació de l'home sigui iniciada des dels primers anys». I formulava alguns objectius: actuar amb una gran naturalitat; obtenir que l'infant vulgui *saber* i que sàpiga també imaginar; aconseguir, en un ambient d'alegria i senzillesa, que l'infant sigui *responsable* en el grau que convingui a cada edat; orientar-lo cap a la vida comunitària, i fer-li valorar les coses que ens envolten, el temps de què disposem, l'època en què vivim. I responent a l'orientació cristiana que marcava moltes escoles d'aquell moment, deia: «L'Escola Thau vol, finalment, iniciar religiosament l'infant per a una vida interior rica i una fe viva. El mateix nom de l'Escola —el de l'última lletra de l'alfabet hebreu— s'entén com a *signe* del cristià. És la forma de la creu pressentida un dia profèticament per Ezequiel, evocada per Innocenci III en una època difícil, també conciliar, de l'Església, i presa aleshores en el seu sentit més humil i evangèlic per Sant Francesc d'Assís, que va adoptar-la com a rúbrica i que la va estimar com a *SENYAL*, el més propi, per als seus germans».

L'Escola Thau començà les seves activitats el setembre de 1963, amb cinquanta-dues criatures d'entre tres i cinc anys i dues jardineres d'infància. Seguïem el sistema Montessori pel que fa a l'educació sensorial i el llenguatge. El mètode l'havia après a l'Escola Talitha en un curs que impartí Maria Teresa Codina el febrer de 1963, i en el qual jo era l'únic home. El material del mètode l'adquirírem en part a la casa Dalmau Carles Pla, però l'altre ens l'hagué de fer, sota les nostres instruccions, un fuster de Gràcia. I tots els mestres, a l'hora d'ensenyar a llegir i escriure, vàrem confeccionar les tauletes de fusta pintada on enganxàvem les lletres retallades en paper de vidre.

Començà, doncs, com un parvulari, tot i l'ambigüitat de la declaració del fullet publicitari. I no tothom, des del CICF, veia clar que hagués de créixer. Joan Triadú sí que ho tenia clar. En un dels pretextos de cap al final del llibre diu: «Thau ja va ser una altra cosa [...]. No s'hi hauria hagut de fer batxillerat, ni gairebé primària. En principi era un parvulari del CICF». I més avall: «Thau va aparèixer com un fill no prou desitjat, almenys, tal com, a poc, es va veure com era, com

creixia». Perquè l'escola va créixer, certament, molt de pressa. Jo en vaig ser director els set primers anys.

Era impossible que Triadú no hi veiés més lluny, ja des d'un principi. No teníem —ni tenim!— un sistema català d'ensenyament; però sí que era possible invocar i defensar la llibertat d'ensenyament i el dret a crear escoles com el Thau. Encara que el Thau, doncs, no podia formar part d'un sistema d'ensenyament propi, Triadú hi projectà les seves preocupacions. En una intervenció seva a la taula rodona que es va fer el 31 de març de 2004, amb motiu de la celebració del cinquantè aniversari de la Institució Cultural del CIC, digué: «Però Thau esdevé un fet social imparable, malgrat ser sempre com un fill no ben desitjat [torna a utilitzar la mateixa expressió] o que, com el clàssic personatge de Barrie, s'hagués hagut de negat a créixer». Malgrat això, acaba dient, en aquesta intervenció: «Hem contribuït, doncs, a la catalanització del sistema educatiu».

JORDI COTS
Secció de Filosofia i Ciències Socials

Joan Triadú i el Col·legi Oficial de Doctors i Llicenciats en Filosofia i Lletres i en Ciències de Catalunya

El 1981, el Col·legi Oficial de Doctors i Llicenciats en Filosofia i Lletres i en Ciències de Catalunya va concedir a Joan Triadú i a Maria Aurèlia Capmany el Premi Ramon Fuster per la seva tasca cultural i educativa. Joan Triadú, amic de Ramon Fuster i Rabés, compartia amb ell el mateix model d'escola catalana, activa, renovadora i cristiana amb un esperit liberal. L'Escola Thau, dirigida per Triadú, havia contribuït conjuntament amb les escoles Costa i Llobera i Thalita a les reunions prèvies a la constitució del moviment educatiu de Rosa Sensat, que celebrà la seva primera Escola d'Estiu el 1966, després de la constitució de l'entitat l'any anterior.

Joan Triadú participà en les reunions preparatòries de la primera candidatura democràtica i catalanista de Ramon Fuster a la Junta de Govern del Col·legi de Llicenciats el 1963, quan es van celebrar les eleccions per renovar reglamentàriament la meitat de la Junta. Era la primera vegada que hi havia dues candidatures. La de Fuster, acompanyat de Joan Triadú, Maria Aurèlia Capmany, Maria Novell, August Panyella, Joan Oliveras i Joan Canals, va treure 388 vots, però guanyà l'oficialista i continuista d'Emilio Martínez de Laguardia per 481.

Aquell mateix any, Joan Triadú, secretari tècnic d'Òmnium Cultural, va viure la clausura governativa d'aquesta associació, fundada el 1961 i no legalitzada fins al 1967. Triadú era també figura directiva del Centre d'Influència Catòlica Femenina (CICF), fundat el 1950. Va ser Triadú qui va animar Ramon Fuster a presentar-se com a candidat a degà del Col·legi de Llicenciats amb un programa renovador d'un organisme fins aleshores burocràtic i conformista amb el règim franquista. El 1968, Ramon Fuster i la seva candidatura van guanyar les eleccions col·legials per 543 vots, contra 265 de Francisco Jiménez Gil, apadrinat per Martínez de Laguardia. Triadú no es presentà dins la llista però li donà un suport total i efectiu.

A partir d'aleshores, tot i la cohabitació dins la mateixa Junta de dos sectors diferents, el Col·legi entrà en un nou període. Malgrat que les limitacions que el

franquisme posava a la lliure expressió continuaven existint i cohibint l'activitat del Col·legi, aquest ja no estava políticament controlat pel règim. Sota el deganat de Ramon Fuster, amb el qual s'identificava Joan Triadú, el Col·legi deixà de ser una entitat burocràtica i esdevingué un organisme al servei dels ensenyants i de la societat catalana, mentre la corporació creixia: va passar de 4.000 col·legiats el 1969 a 8.500 el 1976.

El 1973, el Col·legi posà en marxa la primera Escola d'Estiu de batxillerat, col·laborant amb Rosa Sensat, que funcionava per als mestres d'ensenyament primari, un període que s'acabava d'estendre fins als catorze anys amb la segona etapa d'EGB, establerta per la Llei general d'educació de 1970. Aquesta normativa també permetia l'ensenyament del català —no en català— fora de l'horari lectiu. El Col·legi se sumava al moviment català de renovació pedagògica amb gran satisfacció de Joan Triadú.

També el 1973, després d'ajornaments oficials, es van celebrar les eleccions per a l'altra meitat de la Junta del Col·legi i guanyà per 920 vots la candidatura que encapçalava Eulàlia Vintró, catedràtica de la Universitat de Barcelona i futura diputada pel PSUC l'any 1979, enfront de la candidatura que va treure 257 vots i que encapçalava Pau López Castellote, antic director del batxillerat de l'Escola Costa i Llobera i en aquell moment director del COU Jaume Bofill dels escolapis al carrer de la Diputació de Barcelona.

Durant la transició a la democràcia, els sectors educatius renovadors de Catalunya es dividiren arran de la declaració «Per una Nova Escola Pública», aprovada el juliol de 1975 a la desena Escola d'Estiu. El juny de 1976 es creà el Consell Català d'Ensenyament, que es declarava en favor del pluralisme d'escoles en lloc del pluralisme dins de cada centre, com propugnava el manifest de Rosa Sensat. Acceptava els consells escolars amb participació dels ensenyants, els pares i els alumnes a partir d'una determinada edat, però no la participació de sindicats i associacions de veïns, com deia el manifest de 1975. Concretava més la qüestió de la catalanitat de l'escola i feia esment d'una autoritat educativa catalana, que era absent de la declaració de juliol de 1975. A l'onzena Escola d'Estiu de 1976, Rosa Sensat es refermà en la declaració de 1975 i es pronuncià en favor de la desaparició de l'ensenyament privat i contra la subvenció pública a aquest sector. Joan Triadú formà part destacada del Consell Català d'Ensenyament.

El novembre de 1975 havia mort el general Franco i començava d'una manera fluctuant i incerta la transició vers un règim constitucional. Ramon Fuster va morir l'agost de 1976 després d'una llarga malaltia i la vicedegana Eulàlia Vintró esdevingué degana en funcions.

S'havia produït en el món de l'ensenyament una divisió politicoideològica, que feia que el PSUC i el PSC-Congrés de Joan Reventós donessin suport a la declaració «Per una Nova Escola Pública Catalana», mentre que CDC, la UDC i el

PSC-Reagrupament de Josep Pallach donaven suport al Consell Català d'Ensenyament. Aquesta divisió es manifestà en les eleccions del 20 de febrer de 1977 per renovar la meitat de la Junta de Govern del Col·legi de Llicenciats. Borja de Riquer, professor d'història de la UAB, encapçalava com a candidat a degà la llista afí a Eulàlia Vintrotó, que havia de continuar com a vicedegana, i Helena Ferrer i Mallol, professora de matemàtiques de l'Institut Maragall i futura diputada per CiU del primer Parlament de Catalunya el 1980, encapçalava la candidatura d'oposició, que tenia el suport, entre d'altres, de Joan Triadú. Guanyà la candidatura d'Helena Ferrer per 1.633 vots enfront de la rival, que n'obtingué 1.363.

Amb les eleccions generals del 15 de juny de 1977, les primeres democràtiques, i el restabliment de la Generalitat l'octubre del mateix any, el debat polític i sindical tingué nous canals garantits d'expressió i mitjans de realització fora dels col·legis professionals, de manera que no calia utilitzar el Col·legi de Doctors i Llicenciats en Filosofia i Lletres i en Ciències de Catalunya com un espai excepcional alliberat. Si bé a la Junta de Govern la tensió es va relaxar, la primera elecció d'un col·legiat o col·legiada per al Premi Ramon Fuster, que s'acabava d'instituir, demostrà que el partidisme no s'havia esvaït. A la Junta uns presentaren la candidatura de Joan Triadú i els altres, la de Maria Aurèlia Capmany. Hi va haver un empat que deixà el premi sense guardonat el 1979.

El 1980 tocava renovar la meitat de la Junta amb el candidat o candidata a vicedegà al capdavant. Es decidí formar una candidatura plural i de consens i em proposaren a mi encapçalar-la. No se'n presentà cap més. Una de les primeres comeses de la Junta renovada era elegir qui havia de rebre el Premi Ramon Fuster i es decidí per unanimitat concedir-ne dos al mateix temps: un a Maria Aurèlia Capmany i un altre a Joan Triadú. Va ser el primer guardó que va rebre Joan Triadú per la seva trajectòria global, ell que havia donat tants premis com a jurat del Premi d'Honor de les Lletres Catalanes i del Premi Sant Jordi de Novella.

Presidí l'acte Jordi Pujol, que feia menys d'un any havia estat elegit president de la Generalitat, i hi era present el conseller de Cultura, Max Cahner, un fet que donava més solemnitat a l'esdeveniment. Val la pena reproduir els parlaments d'aquell acte, tal com es publicaren en aquell oblidat número 35 del *Butlletí* de la corporació, el maig de 1981. Se m'encomanà justificar la concessió del guardó als dos premiats i les paraules referents a Joan Triadú deien així:

Joan Triadú, fill d'una família obrera, acabà el batxillerat a l'Institut Ausiàs March de Sarrià. Feu de mestre durant la guerra civil en un grup escolar de Granollers, i aleshores es relacionà amb Alexandre Galí i Artur Martorell. Es llicencià en filosofia i lletres, secció de llengües clàssiques, a la Universitat de Barcelona l'any 1942. Fou lector de la Universitat de Liverpool entre els anys 48 i 50. Ja en aquell temps treballava sota la direcció de Carles Riba a la secció hel-

lènica de la Fundació Bernat Metge i, per consell de Riba, l'editorial Selecta li encarregà l'*Antologia de contistes catalans* i l'*Antologia de poesia catalana entre 1900 i 1950*; aquest darrer llibre aparegué l'any 1951 i marcà el punt més alt de la influència de Carles Riba en la nostra lírica. També a Liverpool, Joan Triadú elaborà per encàrrec de Joan Gili una antologia de la lírica catalana, publicada en llengua anglesa a Oxford el 1955.

Partidari d'un equilibri entre la recerca objectiva i la crítica creadora, Triadú potencià la línia crítica de Carles Riba, dins el compromís de resistència de la cultura catalana davant els intents del franquisme primer de liquidar-la i, més tard, de marginar-la. Com ha dit Albert Manent: «Triadú és el crític més combatiu i representatiu d'una època —la de la postguerra del 1939— en què la literatura catalana es defensava per sobreviure».

Dins l'estètica simbolista, l'any 1948, Triadú publicà un recull de poemes seus, *Endimió*, i en acabat, el 1954, aparegué el seu assaig *La poesia segons Carles Riba*.

Durant aquells anys difícils Triadú, en tornar d'Anglaterra, aconseguí compaginar el treball d'hellenista i d'anglicista —traduï al català les *Odes* de Píndar i els *Sonets* de Shakespeare— amb quatre empreses de gran transcendència: 1) el concurs literari de Cantonigròs, del qual fou responsable durant vint-i-cinc anys, des del 1944; 2) la revista *Ariel*, que entre 1946 i 1951, tot eludint la censura, aplegà els corrents simbolista i avantguardista dins una expressió cosmopolita fins al moment de la prohibició de la publicació; 3) la presidència fins l'any 1958 de l'Agrupació Dramàtica de Barcelona, que amb Frederic Roda representà l'intent de crear un teatre nacional català dins dels corrents europeus fins que l'Agrupació fou dissolta l'any 1963 per ordre governativa; 4) l'organització de cursos de català per a adults i la formació de professors de català; a casa seva Triadú creà una secretaria il·legal fins que es constituí Òmnium Cultural el 1961, entitat de la qual és alhora secretari tècnic i fundador de la Delegació d'Ensenyament del Català.

Els anys seixanta, els de la represa cultural catalana en cercles cada vegada més amples, són també els anys d'una activitat incansable d'en Triadú com a mestre i com a directiu de centres renovadors com ara la Institució del CIC i l'Escola Thau. Ensenms es consolidava el seu prestigi com a crític literari i com a comentarista de la vida intel·lectual a *Serra d'Or*, revista del consell assessor de la qual formà part des del començament.

Recordo que Joan Triadú formà part de la preparació de la primera candidatura de Ramon Fuster per a la Junta del Col·legi de Llicenciats.

L'any 1963 Triadú participà de ferm en la campanya demanant al Govern l'ensenyament del català a tots els nivells; visqué la clausura d'Òmnium Cultural per ordre governativa entre 1963 i 1967; prengué part en la campanya de

sensibilització popular de 1968 que commemorà el centenari de Pompeu Fabra amb el lema «La llengua d'un poble»; lluità per tal que el màxim d'escoles estatals i privades, especialment a les barriades obreres, tinguessin uns cursos de català, i també va ser un dels dirigents principals del Congrés de Cultura Catalana, iniciat el 1975 i acabat l'any 1977.

Com a intel·lectual catòlic, Joan Triadú ha estat president del Centre d'Estudis Francesc Eiximenis, lloc de reflexió i de debat sobre la problemàtica del cristianisme en el món actual, per on han passat moltes promocions d'universitaris catalans.

Com a pedagog, Joan Triadú ha estat cridat com a assessor de la Generalitat i de l'Ajuntament de Barcelona en organismes tècnics d'ensenyament i cultura.

Les seves reflexions sobre la problemàtica de la cultura catalana són recollides en els seus llibres *La literatura catalana i el poble* (1961), *Llegir com viure* (1963) i *Una cultura sense llibertat* (1978).

L'any 1980 Joan Triadú ha estat nomenat membre numerari de l'Institut d'Estudis Catalans, la nostra institució acadèmica més important.

Les dues persones que avui honorem pertanyen a la generació que va viure la desfeta del 1939 quan ja eren estudiants universitaris. Totes dues van llicenciar-se l'any 1942. Pel fet que es formaren en l'ambient de catalanitat i de llibertat dels anys trenta han pogut fer d'enllaç entre aquelles fonts i les generacions que van viure l'adolescència i l'edat adulta immerses en una dictadura que tractà de fer-los perdre la identitat nacional i que fracassà gràcies a l'acció de persones fidels i infatigables com Maria Aurèlia Capmany i Joan Triadú.

Deixant de banda les seves ideologies diverses, aquestes dues personalitats tenen més d'un punt en comú. Totes dues —Maria Aurèlia Capmany i Joan Triadú— són creadors en el camp de les lletres i alhora han fet crítica literària, la qual cosa és infreqüent. Ambdues figures són estudioses, inquietes i ensems uns pedagogs vocacionals. Tant l'una com l'altre són promotors d'empreses d'alta cultura i divulgadors amatents —gairebé obsessionats— d'aquesta cultura. Tots dos autors són intel·lectuals independents i capdavanters compromesos en la lluita per la democràcia.

Per això avui ens complau de reconèixer la nostra admiració i el nostre agraïment per tot el que són i tot el que devem a Maria Aurèlia Capmany i Joan Triadú.

Triadú, després de parlar Maria Aurèlia Capmany, respongué a la concessió del premi d'aquesta manera:

Poques vegades, ben poques, a la vida, m'he trobat amb el problema d'agrair una distinció, un gest, una atenció que sense haver estat sol·licitats expressament ens vénen a trobar amb una escomesa gairebé diria traïdora, o almenys a trascan-

tó. No vull dir ni donar a entendre que em vingués de nou el que em comunicava una carta signada per la degana del meu Col·legi, perquè tots sabem el que hem de saber i en aquest coneixement hi entra el fet de saber allò que és possible que s'esdevingui. Quan he parlat d'escomesa de trasantó no em referia a aquests dies concrets ni tan sols a aquests darrers temps, em referia al procés de la vida, perquè estàvem avesats —almenys jo— a viure sense premis, i encara més sense premis corporatius, atorgats graciosament i per uns suposats mèrits que —suposats i tot—, durant tants anys, pràcticament una vida, ens convenia dissimular.

Ara m'adono, dit això, que he començat a expressar-me en plural. I és que el breu parlament de gràcies que correspon de fer en tals ocasions com a senyal de bona criança, no el sento com un acte individual. Perquè em sembla que entre tots els col·legues, entre els milers de llicenciats que exerceixen i han exercit l'ensenyament, hi ha el que podríem anomenar el llicenciat desconegut, amb tomba o sense tomba, però treballant en la tan poc agraïda i malentesa «transmissió de coneixements». Aquest simple valor col·lectiu voldria jo que fos present, innomenat però innúmer, en el premi que porta el nom d'un professor, d'un company malauradament endut pel total desistiment que en diem morir, amb mots del poeta.

Diré que a mi mateix em vaig posar aquesta mena de condicionament per a acceptar una tan honrosa distinció? Potser fóra massa ambiciós i poc prudent de jutjar-me tan lliure de vanitats i tan absent també de deures. Perquè rebre un honor prou que és un deure. Sobretot si la tasca per la qual, amb fonament o amb justícia, es concedeix un guardó, ha estat pública i d'un sentit inequívoc, com he cregut, col·legues de la Junta del Col·legi, que ha degut ésser potser el que jo he pogut fer o intentar —llargament això sí!— de fer.

A part d'aquestes consideracions que prou podríem tenir per sobreres, hi ha quelcom d'exaltant en la creació del Premi Ramon Fuster i Rabés, el sentit de continuïtat en el record. Penso en la sala o aula magna de la nostra seu social, que porta el seu nom. I penso més enllà en l'escola Tagore, que és com la seva continuació. Llavors la rebuda del premi em fa creure que nosaltres també continuem i em fa comprometre a continuar. L'ensenyament ens necessita. Per la qualitat que volem que tingui per a tots i per la catalanitat, que és un concepte inseparable per a nosaltres del concepte de qualitat. Són raons d'exigència col·lectiva que s'equiparen a les raons personals de no abandonar l'escola. Més d'una vegada i més de dues, jo mateix, haig de confessar-ho, he tingut aquest dubte davant la temptació molt forta d'accedir a d'altres camps d'actuació, oberts en aquests darrers anys, i pels quals, i concretament parlo del camp polític en el seu vessant més acostat a la problemàtica cultural, he estat temptat. El dubte sempre és si el servei que hom pugui fer és l'un o és l'altre. Però encara no hem guanyat ni de molt la batalla per l'escola. Només podem afirmar que no

l'hem perduda. Alguns, pessimistes i que en diuen més lúcids, afegiran que encara no l'hem perduda. Diguem que continua la partida i que per primera vegada no ens la fan jugar amb les mans lligades, a ulls clucs i sense veu. Llavors l'escola ens obliga tant o més que mai a insistir, a no pretendre que et substitueixin, tot dient allò ja ho farà un altre.

Permeteu-me de recordar que qualitat i catalanitat de l'ensenyament són una síntesi que es defineix així: l'educació d'un poble. Com el lema del centenari de Pompeu Fabra, adoptat en ple franquisme: la llengua d'un poble. Permeteu-me també de recordar —privilegi del premiat del qual no abusaré— que aquesta convicció la vaig aprendre a l'escola, però no pas com a alumne —perquè sempre o almenys en tota la primària i part del batxillerat em van ensenyar (no educar) en castellà—, sinó fent de mestre. Durant la guerra —perquè una vegada hi hagué una guerra— vaig ser nomenat mestre interí de la Generalitat. Era l'any 1937. La meva destinació fou un grup escolar de Granollers. Però com que només tenia 16 anys, a prendre possessió, és a dir a parlar amb el secretari de l'Ajuntament i amb el director de l'escola, m'hi va acompanyar la mare. Ja feien bé de nomenar-nos interinament, perquè l'experiència només va durar un any, fins que aparegueren les primeres tropes italianes i mores a les altures veïnes. Però es pot dir que mai més no he deixat l'escola. El meu número de col·legiat correspon a 1942. Quina pressa teníem! Tants anys com ens havíem d'esperar!

Però en aquesta dilatada espera, tot treballant és com vaig conèixer i tractar en Ramon Fuster. A l'Escola Virtèlia, a la Confraria, a la prehistòria de *Cavall Fort*, a les primeres eleccions d'aquest Col·legi, en les quals jo el vaig embarcar, i a les segones i victorioses i a la presidència del Centre d'Estudis Francesc Eiximenis, en la qual em va succeir, al Premi de Poesia Amadeu Oller de la Bordeta i a la prehistòria del que fou després, uns anys, el Consell Català d'Ensenyament. I sobretot deu anys, a l'Escola de Jardineres Educadores del CIC. Heus aquí una trajectòria compartida.

Agraeixo que la vida me n'hagi donat ocasió. Agraeixo que m'hagi donat temps de rebre, en plena recuperació de la nostra personalitat nacional, la vostra reconeixença. I també a tots els qui m'hi han ajudat, i en primer lloc a qui s'ha passat més anys —més de vint-i-cinc, comptant-hi el festeig— esperant cada dia que jo tornés a casa: la meva muller. I als que també volem continuar fins que calgui, us agraeixo a la bestreta la confiança atorgada, a tots els nostres predecessors i a la seva idea de Catalunya i de l'escola, que ells, com jo, portaven a dins i miraven de dur endavant. Gràcies a tots.

El president Jordi Pujol tancà l'acte amb un parlament en què justificà el lliurament del Premi Ramon Fuster a totes dues personalitats de la vida cultural catalana, ja que, com digué, «El reconeixement públic d'una personalitat forma part

del teixit d'un poble». De Joan Triadú digué: «Fonamentalment és un home de caràcter, que és el que salva els pobles»; i de Maria Aurèlia Capmany: «Ha practicat una cultura capaç d'arribar a la gent». «Són, doncs, dues persones que han fet una contribució enorme: fer país.» I acabà dient: «En darrer terme, allò que dona sentit a la nostra tasca —tant a la nostra, pròpiament, com a la de l'oposició, que també és catalana— és haver estat capaços de salvar la nostra llengua i un sentit exigent de poble».

Joan Triadú, tot i trobar-se absorbit per les seves obligacions professionals, continuà disposat a respondre positivament a qualsevol petició del Col·legi de Llicenciats, com, per exemple, signar la demanda de què s'introduís l'ensenyament de la història i la geografia de Catalunya a l'ensenyament reglat; la Generalitat hi donaria resposta amb l'Ordre de 22 de juliol de 1988. També estigué disposat a col·laborar alguna vegada a l'Escola d'Estiu de batxillerat, quan se li demanà. Aquestes notes volen donar testimoni de les relacions de Joan Triadú amb la corporació professional dels ensenyants de Catalunya.

ALBERT BALCELLS
Secció Històrico-Arqueològica

Joan Triadú i el Consell Català d'Ensenyament

El 31 de juliol de 1976, Joan Triadú publicava un article al diari *Avui* on deia: «ens exposem que l'ensenyament es desdoblí, d'una manera subtil o d'una manera oberta, en una forma d'adoctrinament, aquesta vegada en nom de la transformació de la societat, i, segons com sigui aquesta societat, en un adoctrinament recolzat en un tipus únic d'escola al servei, naturalment, del model de societat al qual tendiria o del qual dependria tota l'escola». I després hi afegia: «contra aquest fet, per previsible que fos, ha calgut reaccionar (malgrat el risc d'esdevenir momentàniament vulnerable com a “reaccionari”) i caldrà fer-ho cada vegada més [...]. Hem procurat de fer unes escoles en les quals l'alumne ocupi el lloc que li correspon, en una escola feta per a ell, la qual escola és col·laboradora dels seus pares en nom de la societat i col·laboradora de la societat en nom dels seus pares [...]. Aquestes escoles, en general, estan avui sense cap ajut o amb molt poc, convertides en minoritàries per força, en inassequibles gairebé o en inviàbles, i se senten assetjades, gairebé humiliades [...] no ens podem resignar, i encara menys deixar engrescar per un corrent adoctrinador, en el qual la idea de *control* predomina en lloc de la idea d'independència [...]» (p. 159-161).¹

L'expressió «no ens podem resignar» feia referència a la iniciativa que, primer, un grup de directors escolars encapçalats per Robert Vergés, fundador de l'Escola Garbí, i, després, un grup de polítics i de professionals de l'ensenyament preocupats per l'educació catalana concretaren en la creació de l'anomenat Consell Català d'Ensenyament (CCE). Aquest organisme es presentà públicament el maig de 1976. Com és fàcil de suposar en funció dels temps, quan va aparèixer el Consell, se suscità un intens debat sobre el model d'escola que calia fomentar al nostre país una vegada mort el dictador. Per simplificar una mica la qüestió, diguem que

1. Joan TRIADÚ, *Textos i pretextos de pedagogia 1938-2008*, Vic, Eumo, 2009.

el CCE s'alineà amb les tesis que defensava Òmnium Cultural, mentre que Rosa Sensat seguia les tesis defensades en la declaració de la X Escola d'Estiu de l'any 1975. Sense esmentar-ho, Joan Triadú escrigué al seu llibre de memòries: «Allò que ens venia al damunt a les escoles que havien sorgit en plena dictadura per iniciativa de pedagogs, entitats, de grups de pares i de mestres, en un intent polític d'un cert gruix ideologicopedagògic —per a dir-ho suaument— d'arrabassar-nos les escoles, una per una, per a practicar el que es disposava a l'estiu de cara a l'hivern, o sigui la supressió efectiva de la llibertat d'ensenyament» (p. 162).

El CCE defensava en el punt cinquè dels principis de la seva constitució: «L'escola, a la qual tot ciutadà té dret a poder accedir, és col·laboradora de la família en nom de la societat i col·laboradora de la societat en nom de la família. En conseqüència, no ha d'esdevenir mai un instrument dels poders públics per tal d'imposar a les famílies o a l'individu determinada opció ideològica. Entenem, però, que l'escola és per naturalesa un instrument actiu de canvi i de renovació social». Aquesta defensa de la possibilitat d'una escola d'iniciativa social que pogués conviure al costat de l'escola pública pretenia mantenir aquelles escoles privades que havien exercit un paper important durant el franquisme en defensa de la catalanitat i d'una pedagogia hereva dels moviments renovadors de l'escola nova. Per contra, l'Escola d'Estiu de 1976 encara radicalitzà més la seva posició respecte del manifest difós l'any anterior, enfrontant-se a l'escola privada en la seva declaració «Per una Nova Escola Pública Catalana», on es deia que «cal crear les condicions per tal que les actuals escoles privades de diferents sectors es transformin en noves escoles públiques».

En el Consell, junt amb Joan Triadú, que en fou nomenat president per la seva trajectòria cultural i la seva vinculació amb l'Escola Thau de Barcelona, s'hi aplegaren docents i intel·lectuals com Maria Rúbies, Octavi Fullat, Ramon Ticó, Antoni Forrellad, Pau López, Joaquim Arenas, Josep Oliveres, Jordi Sales, Santiago Guillén, Jaume Sarramona, etc., i líders polítics com Jordi Pujol, Heribert Barrera, Joan Molins, Anton Cañellas, Josep Pallach, Vicent Torra, etc., és a dir, el ventall de partits antifranquistes no marxistes, tots els quals incorporaren en el seu programa per a les primeres eleccions el principi de la llibertat d'ensenyament. Al costat de Rosa Sensat quedaren el Partit Socialista de Catalunya - Congrés (PSC-Congrés), de Joan Reventós, i el Partit Socialista Unificat de Catalunya (PSUC), que es veien representats per Marta Mata com a cap del moviment pedagògic que, certament, aplegà un ampli grup d'ensenyants i professionals de l'educació catalana, també preocupats per la nostra educació. Triadú, en aquell mateix apartat de les seves memòries on recorda la creació del CCE, es refereix a Marta Mata i la seva posició d'aleshores amb aquestes paraules: «En temps del Congrés de Cultura Catalana vaig tenir una entrevista amb una persona que representava la màxima autoritat de l'altra tendència. La finalitat de l'entrevista era cercar una entesa

amb un diàleg franc de tu a tu, però des de bon començament vaig sentir explicar com era de bo el sistema d'ensenyament de la Unió Soviètica, vist de prop en un viatge d'"estudis" recent. Les meves objeccions no van rebre cap consideració, ans al contrari i, fins i tot des del punt de vista cristià, malgrat alguns inconvenients, era més bo allò que això» (p. 164).

La confrontació política fou certament dura, amb retrets mutus. Triadú recorda com, en una entrevista feta a la premsa, Heribert Barrera, Octavi Fullat i ell mateix llençaren l'afirmació que el tipus d'escola defensat per Rosa Sensat era propi del marxisme leninisme, la qual cosa provocà que en una reunió al Col·legi d'Advocats de Barcelona, dins el marc del Congrés de Cultura Catalana, sortís el tema i es produís una espècie de judici als qui havien fet aquella afirmació. L'argument fou que el marxisme no era legal en aquells moments i podia dur els implicats a la presó. Així descriu aquest fet Triadú en les seves memòries: «En un article un polític destacat afí al Consell Català d'Ensenyament va dir que pretendre fer una escola única era un planteig propi del marxisme leninisme; per aquest motiu vaig ser cridat a judici pels destacats doctrinaris que se sentien al·ludits i fins i tot denunciats, els quals [...] m'obligaren a mantenir una de les polèmiques més dures de la meua vida» (p. 163).

La declaració de l'Escola d'Estiu va provocar la reacció d'amplis sectors socials catalans que estaven en el tema de l'ensenyament, igual que en molts d'altres, més per la transició que per una ruptura. Aquesta posició fou la que quedà en la Constitució de 1978 i en les lleis d'educació posteriors. També cal dir que, després de la declaració de l'Escola d'Estiu, dins del moviment de Rosa Sensat es produí una certa moderació en el tema, de manera que la mateixa Marta Mata assenyalà que es tractava de l'opinió d'un sector dels docents. Cal recordar, també, que Marta Mata ja fou conscient en la mateixa assemblea de l'Escola d'Estiu de la reacció negativa que la declaració sotmesa a debat provocaria i es manifestà favorable a redaccions més unitàries, argumentant, segons una crònica del diari *Avui* del 18 de juliol de 1976, que «cal tenir en compte el moviment dels mestres, però cal tenir també en compte que la nova escola serà quelcom més que el resultat del moviment dels mestres, caldrà presentar la nostra proposta als barris, a les poblacions».

La defensa de la «llibertat d'ensenyament» no fou l'únic punt programàtic del CCE. Amb igual intensitat defensava la catalanitat de l'ensenyament, demanant que la llengua vehicular i d'ensenyament de l'escola fos el català, enfront del bilingüisme que proclamava el moviment de Rosa Sensat. Com a mostra hi ha unes declaracions fetes per la mateixa Marta Mata al *Diario de Barcelona* el 5 de juliol de 1975, on deia: «En el cas dels nens que parlen castellà és necessari que ocorri a la inversa, és a dir, que tinguin escola en la seva llengua però surtin de l'escola coneixent la llengua del país». Així, en les escoles vinculades al moviment de Rosa Sensat es generalitzà dividir la classe —i la pissarra— en dues meitats, per així

atendre per separat els alumnes de parla familiar catalana i castellana, quan no es podien fer dos grups separats per la llengua. El mètode totalment analític d'aprenentatge de la lectura conegut com a *Lletra a lletra* tenia també una versió castellana. Els arguments per defensar el bilingüisme eren els d'evitar un trencament social provocat per la llengua, als quals responia Triadú dient que evitar el conflicte de llengües sempre suposava que la llengua conflictiva era la pròpia (*Textos i pretextos*, p. 162).

En línia contrària, en una entrevista que li feren per al diari *Avui* del 3 de juny de 1976, amb motiu de la presentació del CCE, Joan Triadú demanava que s'apliquessin immediatament les mesures pertinents referents al nostre sistema educatiu, sense esperar més: «Cal aplicar ja ara entre nosaltres tot el que sigui possible d'una política educativa catalana, la qual es resumeix de moment en dos mots: escola catalana. Els bascos en tenen, i no han esperat l'autonomia. Nosaltres en tenim algunes. I no en tenim més perquè interessos o ideologies poc nacionals i poc “de poble” s'abstenen, es reserven o ho boicotegen». En la seva enunciació de principis, el CCE assenyalava en l'apartat 12: «L'escola i la Universitat a Catalunya seran nacionals catalanes. Això significa, essencialment, en l'aspecte lingüístic, l'oficialitat de la llengua catalana com a idioma institucional, i l'ús preferent de la llengua catalana com a llengua docent. Pel que fa als continguts, seran objecte de tracte preferent tots els temes (culturals, socials, polítics, científics i tècnics) que siguin específics de la realitat catalana».

El cas és que la doctrina politicopedagògica del Consell fou la que es dugué a la pràctica en el primer Govern de la Generalitat recuperada, gràcies a la victòria de Jordi Pujol en les primeres eleccions al Parlament, el 1980. Joaquim Arenas fou l'encarregat, des del Servei d'Ensenyament del Català, de materialitzar-la dins del Departament d'Ensenyament. Més tard, la doctrina de la immersió lingüística es recolliria en la Llei de normalització lingüística de 1983 i en la Llei d'educació de Catalunya de 2009. El CCE desaparegué tan bon punt la Generalitat assumí les seves competències educatives.

Fins al darrer moment de la seva vida, Triadú defensà la immersió lingüística en català a la nostra escola, rebutjant l'acusació que es tractés d'una imposició equivalent a la que hem patit del castellà; els arguments eren: «“imposar” el català a Catalunya no es pot considerar una imposició, ja que és la llengua pròpia del país, malgrat que hi hagi una part de la població que tingui per primera llengua el castellà. Justament és una mesura d'interès nacional i social que els fills d'aquest sector de la població, posats a l'escola, hi adquireixin la nacionalitat catalana. Com que no som un estat, la llengua a Catalunya és la nació» (*Textos i pretextos*, p. 127). Això no significa que el castellà no hagués de ser conegut per tots els alumnes de Catalunya. El mateix principi 13 del CCE assenyalava: «Cal preveure, alhora, no sols la llibertat sinó el conreu específic de la llengua i de la cultura castellana en

l'àmbit escolar i universitari. Cal no oblidar que l'educació —i específicament l'educació escolar— ha de ser ensems integradora i oberta. La que nosaltres propugnem s'obre a la comprensió de tots els homes i de totes les cultures, precisament des de la vigència de la realitat i de la cultura catalanes».²

La vinculació de Joan Triadú amb el Consell Català d'Ensenyament cal situar-la en el context del seu pensament social i pedagògic, que remarcava la llibertat en l'ensenyament, el respecte a l'infant i la preocupació per la supervivència i preeminència de la nostra llengua i cultura dins el territori que li és propi.

JAUME SARRAMONA
Societat Catalana de Pedagogia

2. Vegeu «Consell Català d'Ensenyament. Enunciació de principis», *Perspectiva Escolar*, núm. 8 i 9 (juliol-setembre 1976), p. 105-107.

Joan Triadú, promotor i primer president de la Societat Catalana de Pedagogia

Amb gran satisfacció, emprenc l'exercici de glossar la figura del professor, director i pedagog Joan Triadú i el paper rellevant que va desenvolupar al capdavant de la Societat Catalana de Pedagogia (SCP), societat filial de l'Institut d'Estudis Catalans (IEC), en el moment de la fundació i en el primer període de la seva història. Justament, s'escau fer aquesta reflexió en l'any que celebrarem el trentè aniversari de la creació d'aquesta Societat, que pretén «d'aplegar tota l'activitat i investigació del camp educatiu, en el seu més alt nivell científic i genuïnament català»,¹ tot desenvolupant activitats científiques en pro de l'educació catalana i dels seus professionals.

En aquest capítol ens referim a una de les moltes actuacions que va dur a terme el mestre Joan Triadú en el camp de l'ensenyament i de la recuperació del prestigi de la pedagogia catalana. Precisament en aquest camp, la seva aportació fonamental es troba en l'exemple del seu exercici docent i directiu a les institucions on va exercir el seu mestratge, durant tants anys de la seva vida,² i també en l'expressió escrita del seu pensament, fruit d'una reflexió rigorosa sobre el valor de l'educació per a les persones i sobretot per a la societat i el país. Una contribució més discreta, però no per això menys valuosa, fou la seva participació per crear, instituir i sostenir entitats i institucions que, formant part del teixit social català, servissin de llevat per situar l'educació i els educadors en l'espai que els corresponia en el conjunt de produccions culturals i científiques de Catalunya, país en contínua construcció nacional. Construcció que ha estat possible gràcies a les aportacions indispensables de patriotes com Joan Triadú, que no ha de ser va-

1. Text literal extret dels Estatuts de la Societat Catalana de Pedagogia.

2. Fou director del Centre d'Influència Catòlica Femenina (CICF) i va crear el 1963 l'Escola Thau de Barcelona i el 1996, l'Escola Thau de Sant Cugat del Vallès, on exercí de professor i director.

lorat o entès sense la referència explícita a la situació històrica i política que el seu país va haver de viure i de patir.

Per situar-nos a la primavera de l'any 1984, al dia 12 de juny, en què el Ple de l'IEC va aprovar la creació de la Societat Catalana de Pedagogia, cal que ens esforcem a recordar una sèrie de fets que van condicionar aquest esdeveniment, van propiciar que s'esdevingués i justifiquen l'encert d'aquells, entre els quals el mateix Triadú, que hi van treballar perquè fos una realitat.

1. CONTEXT EDUCATIU I JUSTIFICACIÓ DE LA CREACIÓ DE LA SCP

Cinc anys després de l'aprovació de l'Estatut de Catalunya, i quatre anys després que s'efectués el traspàs, en matèria d'educació, de les «competències plenes» de l'Estat a la Generalitat, l'escola catalana començava a emergir de la gran nit del franquisme. El Departament d'Ensenyament ja havia assumit la gestió administrativa del sistema educatiu català i estava aplicant experimentalment la reforma dels ensenyaments obligatoris; s'havien creat comissions internes per analitzar, entre d'altres, la incorporació de novetats que dotessin de més qualitat l'educació, com ara les noves tecnologies a l'ensenyament o el tractament lingüístic escolar. També s'estaven incorporant normativament les prescripcions de la Llei de normalització lingüística, publicada el 6 d'abril de 1983. Catalunya es trobava en un moment d'optimisme veient que els primers passos de l'autogovern en educació començaven a donar fruit, i que les expectatives del poble podrien, encara que lentament, assolir-se.

A poc a poc, el model d'escola catalana definit i desenvolupat legislativament, a partir de la proposta formulada per Òmnium Cultural i basada, val a dir, en la concepció àmpliament defensada per Joan Triadú i la Delegació d'Ensenyament Català (DEC), anava assolint un ressò favorable a les diverses escoles que, discrecionalment i voluntària, incorporaven el català com a llengua vehicular, fins i tot en els entorns sociolingüístics menys favorables. La comunitat educativa es mostrava receptiva als canvis que s'estaven produint a les escoles, els quals no només afectaven la gestió administrativa, sinó que també, i sobretot, introduïen el canvi més notable: la incorporació del català com a llengua d'escola, desplaçant el castellà vehicular, fins aleshores l'omnipresent. I tot plegat, desenvolupant-se amb un ampli suport social.

És en aquest context que, més enllà de l'àmbit escolar i administratiu, resultava imprescindible analitzar quina era la situació del món professional, de les xarxes associatives i de les institucions científiques sobre l'educació que actuaven a casa nostra. Aquesta acció havia de ser feta per persones de prestigi acadèmic i professional que tinguessin clar que Catalunya tenia al davant un gran repte de

redreçament cultural, social i polític. En conseqüència, calia actuar sobre la formació dels futurs ciutadans, recolzant-se en la sòlida base de l'ensenyament.

Els mestres catalans interessats des dels anys seixanta per la renovació pedagògica, didàctica i metodològica s'havien aplegat entorn de l'Associació de Mestres Rosa Sensat, a partir de mitjans dels anys seixanta. Els pedagogs de l'àmbit universitari estaven vinculats a la tan prestigiosa com forana Sociedad Española de Pedagogía, fundada pel Consejo Superior de Investigaciones Científicas l'any 1949. La relació d'aquests estaments i de l'ensenyament en el seu conjunt amb l'IEC era inexistent, fet que constituïa una greu mancança en un país on la sensibilitat pedagògica popular i l'elenc de grans mestres i pedagogs han estat sempre actius molt importants.

Joan Triadú, als anys vuitanta, ja disposava d'una llarga trajectòria com a pedagog de prestigi³ —també com a literat i crític literari—, al capdavant de la Institució Cultural del CIC i, des de 1963, dirigint l'Escola Thau de Barcelona. El 1981 se l'havia guardonat amb el Premi Ramon Fuster del Col·legi de Doctors i Llicenciats, i l'any 1982, la Generalitat de Catalunya el reconeixia amb la Creu de Sant Jordi. Des de la seva creació, l'any 1963, fou membre d'Òmnium Cultural; el 1975 havia participat en la fundació del Consell Català d'Ensenyament, mentre s'esperava l'autonomia educativa, i l'any 1983 era membre numerari de la Secció de Filosofia i Ciències Socials de l'IEC i, per tant, estava en una situació favorable per impulsar la creació, com una filial de l'Institut, de la Societat Catalana de Pedagogia. I així va ser.

2. PRIMERS PASSOS I FUNDACIÓ DE LA SCP

L'any 1983, un grup reduït de pedagogs catalans, entre els quals cal destacar dos professors del Departament de Pedagogia de la Universitat de Barcelona, el doctor Ernest Mascort i la senyora Carme Carmona, en una entrevista amb el doctor Enric Casassas, llavors president de l'IEC, li plantejaren la conveniència de la creació de la Societat, i li sol·licitaren empara per crear-la com una filial d'aquella institució. L'acollida rebuda per la iniciativa va comportar que el doctor Casassas fes l'encàrrec a Joan Triadú d'assumir l'orientació i la delegació de l'IEC en el procés constituent d'aquesta futura filial, en qualitat de membre numerari de la Secció de Filosofia i Ciències Socials de l'Institut.

De fet, en aquell moment, el nombre de societats filials no era elevat. L'Institut, en els més de cent anys d'història des de la seva fundació, el 1907, ha creat i emparat les vint-i-vuit societats filials actuals, de les quals, en el moment a què ens

3. Extret del llibre d'Agustí PONS, *Joan Triadú, l'impuls obstinat*, Fundació Jaume I i Barcino, 1993.

referim, només n'hi havia unes deu. Es tractava, doncs, d'iniciar un procés delicat que requeria atenció i encert per arribar a ser aprovat pel Ple de l'IEC.

Així, amb el lideratge del senyor Joan Triadú, s'inicien les primeres trobades informals amb altres col·legues de la Universitat de Barcelona i alguns funcionaris de la nova Administració educativa catalana i es constitueix la comissió gestora de la Societat, que va anar elaborant els primers documents fundacionals. Ja en aquells primers escrits s'especifiquen les finalitats de l'associació, que són, en línies generals, «propugnar, impulsar i aplegar l'alta investigació educativa en les terres de llengua i cultura catalanes, així com defensar el seu caràcter genuí»,⁴ tal com especifiquen literalment els seus primers Estatuts.

Els primers escrits formals dels quals tenim referència són del març de 1984. Concretament, el dia 7 d'aquell mes s'adreça una carta al doctor Enric Casassas, president de l'IEC, en què se sol·licita la creació de la Societat. Paral·lelament, es trameta una carta a un grup de pedagogs catalans per comunicar-los la iniciativa. El 23 de març, l'IEC donava llum verda a l'inici del tràmit de constitució, i el 12 de juny de 1984, el seu Ple creava la Societat.

La reunió constitutiva de la Societat es va convocar i celebrar el 4 de juliol del mateix any i fou presidida pel secretari de l'IEC, doctor Ramon Aramon, acompanyat pel senyor Joan Triadú, «delegat de l'IEC a la Societat», segons consta en acta, i també hi van participar divuit persones més. En aquesta sessió es crea una comissió gestora que, presidida pel professor Triadú, aplegava Sara Blasi, Carme Carmona, Josep González-Agàpito, Joan Mestres i Ernest Mascort, amb l'encàrrec d'elaborar el Reglament intern i convocar la primera Junta General de la Societat.

Després de l'aprovació del Reglament intern, encara quedaven més clares les finalitats fundacionals i també els objectius a assolir, que es poden resumir així:

— Reunir en una associació els professionals de la pedagogia i les persones que han dut a terme aportacions educatives importants en les terres de llengua catalana.

— Impulsar la investigació educativa i col·laborar-hi, especialment en allò que fa referència a la vida i el moviment educatiu del nostre país.

— Ésser un lloc d'anàlisi, reflexió i diàleg sobre la situació de la pedagogia a Catalunya i als Països Catalans, sobre la seva història i sobre la seva projecció futura en un context europeu i mundial.

Des del principi es volien reunir professionals de la pedagogia, en un sentit ampli, de totes les terres de parla catalana, i per tant identificats per la llengua catalana, i establir un marc de treball lligat a la recerca i al pensament científic, però també a la realitat educativa de casa nostra, i fer-ho en el marc de la nostra pertinença a l'Europa dels pobles.

4. Text literal de l'article 1 dels Estatuts aprovats per l'IEC el 23 de març de 1984.

3. PRESIDÈNCIA DE JOAN TRIADÚ A LA PRIMERA JUNTA RECTORA DE LA SOCIETAT

A principis del curs acadèmic 1984-1985 culminava la constitució d'aquesta entitat, amb la celebració, el 15 d'octubre, de la primera Junta General, que, amb l'assistència dels quaranta-nou socis fundadors,⁵ elegí la primera Junta Rectora, presidida pel mestre, Joan Triadú, i amb tres vicepresidents, Lluís Folch i Camarasa, Ernest Mascort i Jaume Sarramona; una secretària, la senyora Carme Carmona, i dues vocals, la senyora Carme Borbonés (que en seria la tesorera) i Margari-da Muset, que signa aquest article.

A partir d'aquest moment, es treballa en quatre grans àmbits:

1. La creació de l'estructura administrativa que permeti acomplir els objectius fundacionals. S'estableixen, amb una periodicitat anual, les assemblees de socis, i amb una periodicitat quinzenal, les reunions de Junta. Es divulga la creació de la Societat en el món educatiu, de manera que en un curs s'arriba a doblar el nombre de socis.

2. L'establiment d'unes borses d'estudi per incentivar la recerca pedagògica i la publicació dels treballs fruit d'aquests ajuts.⁶

3. L'edició d'un butlletí que faci conèixer el pla d'activitats de l'entitat, en doni compte als socis i a l'IEC, i en faci difusió pública. L'any 1986 apareix el primer *Butlletí*, que té el número 0 perquè és una mostra del que la Junta es proposa dur a terme en el futur, de manera més rigorosa i elaborada.

4. Finalment, l'organització dels diversos tipus i modalitats d'activitats acadèmiques que celebrarà en el futur la Societat; en concret, els actes acadèmics i les conferències inaugurals del curs acadèmic; les jornades científiques, i les sessions acadèmiques per homenatjar pedagogs il·lustres.

La concreció de les primeres activitats de la SCP, concebudes i realitzades durant la presidència de Joan Triadú, pot servir per mostrar el tarannà que, des de la primera Junta, ha impregnat l'esdevenir d'aquesta associació en els seus trenta anys de funcionament.

El primer acte acadèmic celebrat fou una conferència, dictada el 6 de juny de 1985 pel doctor Antoni Joan Colom, catedràtic de pedagogia de la Universitat de Palma de Mallorca, que es va titular *El moviment de renovació pedagògica. Relacions catalano-mallorquines*. Aquest primer acte de l'entitat va ser inaugurat pel conseller d'Ensenyament del Govern de la Generalitat, Joan Guitart.

5. A la p. 22 del *Butlletí de la Societat Catalana de Pedagogia* núm. 0 figura la relació dels socis fundadors annexa a l'acta de la sessió.

6. A la p. 29 del *Butlletí de la Societat Catalana de Pedagogia* núm. 0 figura la relació de les primeres borses d'estudi concedides, amb els títols dels treballs i els noms dels autors.

La segona conferència, pronunciada el 21 d'octubre de 1986, va anar a càrrec del doctor Octavi Fullat, catedràtic de filosofia de l'educació de la Universitat Autònoma de Barcelona, amb el títol *Educació i nació*. Aquests dos esdeveniments van crear l'expectativa que l'acte inaugural de cada curs esdevindria el primer acte públic de reflexió i anàlisi de temàtiques educatives d'actualitat, presentades per algun professor universitari de reconegut prestigi a l'àmbit català.

També en aquest període es va iniciar un nou tipus d'activitat que la Societat ha celebrat moltes altres vegades i que significa un esforç organitzatiu i acadèmic més elevat, perquè implica la presentació de ponències i de treballs de recerca. Ens referim a les primeres Jornades de la Societat, organitzades els dies 22 i 23 de novembre de 1985, que, en aquest cas, tractaren sobre «El nostre sistema educatiu i el repte d'Europa». S'hi celebraren les tres taules rodones que detallarem seguidament:

— «Incidència a Europa de la formació professional en el sistema educatiu», amb la participació de G. Dupont, M. Reniu, N. Borrell, V. Bedito, J. A. Brunet i F. Falgueras, i moderada per J. González-Agàpito.

— «Les diverses opcions europees davant el fet diferencial en l'educació», amb la participació de Ll. Font i Camarasa, J. M. Jarque, M. Meler, J. M. Domènech i F. de Cea, i moderada per E. Mascort.

— «Incidència a Europa de les llengües en l'àmbit educatiu», amb la participació d'I. Marí, J. Arenas, J. Mestres, M. Pla, J. Oliver, J. A. Benavent i P. Verdaguer, i moderada per J. Triadú.

A les Jornades hi va haver una gran participació no només de socis, poc nombrosos encara, sinó de mestres, pedagogs i persones interessades. I van suposar una gran projecció de l'entitat i de les seves finalitats fundacionals. A part de les aportacions dels conferenciants, entre els quals cal destacar Josep Padró, hi va haver presentació de comunicacions per part dels participants. I es va assolir un clima social i científic notable. Una nova modalitat d'acció s'havia encetat, sembla que amb prou èxit.

Un altre tipus d'activitat que s'ha anat organitzant al llarg de la vida associativa amb una certa regularitat són els actes commemoratius d'homenatge a pedagogs importants per a l'educació catalana. Enceta aquesta modalitat la celebració, el 27 de maig i el 2 de juny de 1986, del centenari del naixement d'Alexandre Galí, «un pedagog que donà testimoniatge en uns temps difícils», tal com explicita el *Butlletí*.⁷ A l'acte acadèmic que va presidir el president de la Generalitat, Jordi Pujol, hi van participar figures tan rellevants com el doctor Miquel Siguan, el doctor Antoni M. Badia i Margarit i el mateix Joan Triadú, entre d'altres.

En les activitats organitzades en aquell període es palesa sempre la categoria acadèmica dels ponents i conferenciants. Fet que també es posa de manifest

7. *Butlletí de la Societat Catalana de Pedagogia*, núm. 0 (1986), p. 147.

en la relació de socis que s'apleguen al voltant de la Societat: professorat universitari, els recercadors més representatius, alts funcionaris de la nova Administració educativa catalana i directius i mestres de tots els nivells escolars. És a dir, persones de reconegut prestigi, les quals proporcionen a les activitats socials el to acadèmic imprescindible en una filial de l'IEC. Darrere d'aquesta manera de fer, rigorosa i exigent, hi ha, sens dubte, la intervenció i participació activa del mestre Triadú, president amatent a l'adequació de les activitats socials i acadèmiques al nivell de qualitat que li ha de ser propi a un institut o acadèmia nacional.

L'activitat de la primera Junta Rectora i del seu president va ser molt notable, sobretot perquè cada actuació comportava un assaig, una temptativa, una nova experiència per a tots els membres. Les actuacions dutes a terme de les quals hem fet una breu descripció representen el repte de la primera vegada i suposaven un gran esforç i certa tensió en els responsables. Tanmateix, hi havia a les reunions un cert estil anglès de *fair play*, que imprimia caràcter i que facilitava el diàleg, l'acord i l'encert. L'exigència en les finalitats no va comprometre mai l'harmonia i l'exquisit respecte. En tot moment fou explícita la voluntat del primer president de la Societat, el mestre Joan Triadú: havíem d'esforçar-nos per contribuir a dignificar la pedagogia a Catalunya, sota l'empara científica de l'IEC, per participar en el redreçament de l'escola d'aquest nostre país que tot just despertava a la democràcia i a l'autonomia. L'excel·lència en les actuacions organitzades era la fita que ens posava el president de la Junta, un alt nivell d'expectatives que Joan Triadú sempre va saber posar en totes les seves obres com a mestre, director, literat i crític literari. El sentit de la responsabilitat dels ciutadans que saben que són en un país i un temps en què «tot està per fer i tot és possible», com deia el poeta de Roda.

4. LA PETJADA DE JOAN TRIADÚ EN LES ACTUACIONS POSTERIORES DE LA SOCIETAT

L'esforç de la Junta Rectora, presidida per Triadú, en aquests primers anys fou, sobretot, per crear una manera de fer i construir una base sòlida de futur, procurant en totes les actuacions assolir l'excel·lència. El president, amb una visió clarivident de la situació crítica de l'ensenyament, en aquells anys, mira al futur amb ambició i mostra esperança per a aquest futur, tal com ens diu en l'editorial del primer *Butlletí* de la Societat: «Avui la investigació pedagògica resta massa sovint al marge de les activitats, els propòsits o les reivindicacions dels professionals de l'ensenyament. Però la urgència dels problemes immediats, sovint de gran abast i gravetat, com sabem, no ens ha de fer perdre de vista el fet que investigar és

treballar no sols per a les situacions del moment que vivim, sinó, com és obvi, per a l'esdevenidor».⁸

Endegat el curs acadèmic 1986-1987, amb la lliçó inaugural dictada pel doctor Octavi Fullat, es convoca l'Assemblea de Socis preceptiva i és elegida la segona Junta Rectora de l'entitat, amb la renovació d'alguns membres, entre els quals el president. La tasca dura de començar-ho tot ja s'ha fet i és elegida la candidatura elaborada i presentada pel mateix Triadú, presidida per Folch i Camarasa i amb la incorporació de Jordi Galí, com a vicepresident. La continuïtat en l'actuació sembla garantida.

En els trenta anys de vida, la Societat ha estat presidida per personalitats importants en l'àmbit educatiu de casa nostra. N'han estat presidents successivament els senyors Lluís Folch i Camarasa (1986-1990), Jordi Galí i Herrera (1990-1998), Lluís Busquets i Dalmau (2002-2008) i Martí Teixidó i Planas, actual president. En totes les èpoques s'ha mantingut l'alt nivell d'exigència i la fidelitat als principis fundacionals, basats en la defensa de l'educació de qualitat, catalana i progressista, que ha d'estar al servei del país i de les persones.

Les activitats dutes a terme per la Societat, en els anys posteriors a la presidència de Joan Triadú, han estat sempre molt concorregudes, amb un fort contingut cultural i científic, amb un bon nivell acadèmic i han versat sobre temàtiques de gran actualitat a Catalunya i al món. Podem afirmar que s'hi observa una gran continuïtat i també un ritme d'activitat creixent, com és propi d'una entitat viva i activa.

Esmentarem alguns dels temes tractats en les jornades d'estudi convocades periòdicament, que en algunes èpoques es van denominar Seminaris de Tardor i que han abordat, entre d'altres, les qüestions següents: «Noves tecnologies i educació» (1987), «Integració del deficient mental a l'escola» (1988), «L'avaluació educativa» (1989), «La investigació pedagògica» (1990), «Multiculturalisme i educació» (1991), «Humanisme, educació i tecnologia a la Catalunya i a l'Europa del futur» (1992), «Bases per a un sistema educatiu d'ensenyament nacional català» (1994), «Docència i societat a la Catalunya actual» (1995), «Un canvi de paradigma en l'educació universitària: la UOC» (1996), «Repensar l'educació, avui» (2001), «Educar la dimensió religiosa» (2003), «Narracions i pedagogia» (2006), «La societat en transició. La segona renovació pedagògica» (2007), «Infància i TDH, anàlisi multifactorial» (2013) i «L'adquisició de la competència multilingüe. De la fonamentació científica a la pràctica escolar» (2014).

L'any 2005 s'inicien unes trobades per presentar experiències escolars que s'anomenen Primavera Pedagògica: es pretén crear un espai per donar a conèixer els nous valors i les experiències reeixides en el camp educatiu i possibilitar l'inter-

8. «Editorial», *Butlletí de la Societat Catalana de Pedagogia*, núm. 0 (1986), p. 7.

canvi entre els professionals de l'educació. Aquesta activitat palesa la voluntat de la Societat de no romandre tancada a la pràctica pedagògica que es du a terme als centres escolars.

Pel que fa als actes d'homenatge, s'han celebrat homenatges, amb motiu d'alguna data assenyalada, als pedagogs catalans Rafel Xambó, Joan Triadú, Lluís Folch i Camarasa, Artur Martorell, Pere Vergés i Sara Blasi. És a dir, la Societat s'ha compromès a mantenir la memòria històrica en el camp de l'educació, en un país que ha tingut grans figures de l'educació, sovint poc o gens reconegudes oficialment, perquè han representat sempre una posició valenta en defensa dels valors propis de la democràcia i de Catalunya.

Quant a les publicacions de difusió de l'activitat científica i social de la Societat, hi ha quatre referents històrics que s'han anat produint en aquests anys de vida:

a) El *Butlletí*, que ja va aparèixer el 1986 amb el número 0, com una prova, i al qual ja ens hem referit, va ser redissenyat el juny de 1988 i se'n va publicar el número 1,⁹ i successivament un per any, fins a l'any 1994.¹⁰ El contingut es feia ressò de l'activitat de la Societat i dels resultats de la recerca feta per algun soci, en molts casos en relació amb les borses d'estudis atorgades. L'estructura donada a la publicació permetia conèixer els treballs elaborats i presentats en actes organitzats en el marc de la Societat, en jornades o conferències, i també recerques o ponències d'interès general. Hi havia, també, un apartat anomenat «Testimonis i experiències» que incloïa estudis i testimoniatges de la pràctica docent seleccionats pel seu contingut.

b) L'any 2002, i també amb una periodicitat anual, es va crear la *Revista Catalana de Pedagogia*,¹¹ amb un contingut clarament científic i de divulgació de la tasca de recerca i els estudis elaborats a l'entorn de l'entitat (per iniciativa pròpia o per encàrrec de la Junta). Algunes vegades la *Revista* comprèn els treballs fets en dos cursos acadèmics. Es tracta d'una publicació densa i d'un bon nivell científic que continua editant-se actualment.

c) L'any 2005 reapareix el *Butlletí*,¹² amb un nou disseny i amb una finalitat més discreta i pragmàtica que l'anterior: es tracta de comunicar als socis les activitats de l'entitat i les qüestions d'interès en el camp de la pedagogia. Aquest nou model de *Butlletí* va ser elaborat i publicat amb una periodicitat d'uns cinc números per any. Se'n van publicar tretze números fins al 2008, en què es va deixar de publicar en ser substituït per la pàgina web de l'associació.

9. Ens referim al *Butlletí de la Societat Catalana de Pedagogia* (Barcelona, Societat Catalana de Pedagogia, filial de l'Institut d'Estudis Catalans, Secció de Filosofia i Ciències Socials), núm. 1 (juny 1988).

10. L'última referència és del *Butlletí* monogràfic *La dimensió nacional de l'educació. El paper dels ensenyants a la Catalunya d'avui* (Barcelona), núm. 3 (1994).

11. Vegeu el web blogs.iec.cat/scp/publicacions/revista-catalana-de-pedagogia.

12. Vegeu el web blogs.iec.cat/scp/publicacions/butlletins.

d) Les altres publicacions puntuals i sovint de tema monogràfic han estat, també, prou encertades i han permès mostrar el fruit del treball i de la recerca d'alguns socis, que per temàtica o metodologia pot tenir un interès general per a l'àmbit educatiu. En alguns casos, s'han elaborat i fet públics documents d'anàlisi i proposta sobre qüestions educatives de rellevància per a Catalunya, en les quals l'opinió experta i col·lectiva dels socis, eminents pedagogs en actiu, podria ser útil a les institucions i als responsables de la gestió educativa.

Un altre aspecte a destacar de l'acció de la Societat ha estat la col·laboració i la participació en activitats organitzades per altres entitats afins. En primer lloc, en les activitats organitzades pel mateix IEC; en segon lloc, amb altres entitats, sempre que es tracti de temes relacionats amb l'educació. En aquest sentit, cal remarcar l'aportació de documents elaborats per comissions d'experts al Consell Escolar de Catalunya o al mateix Departament d'Ensenyament. Aquesta actitud col·laborativa indica el compromís cívic i la voluntat de servei al país que sempre han estat presents en l'associació i que formen part del seu esperit fundacional.

5. RECONeixEMENTS DE LA SCP AL SEU PRIMER PRESIDENT, JOAN TRIADÚ

En aquests trenta anys de funcionament, la Societat Catalana de Pedagogia ha mostrat el reconeixement al seu primer president fonamentalment de dues maneres. La primera, amb la fidelitat als principis fundacionals que van impregnar les actuacions endegades per la primera Junta i pel primer president, que queda provada en resseguir el procés històric de l'entitat. Una altra manera de reconèixer l'aportació feta ha estat l'organització i la participació en actes d'homenatge específics.

En aquest cas, hem de fer esment de la participació de la Junta de la Societat a l'exposició i els actes d'homenatge que el març de 2013 s'organitzaren al Palau Robert de Barcelona amb el títol *Llegir com viure*, als quals es va fer referència a la pàgina web de la Societat, convidant els socis a assistir-hi.¹³

Per tot el que s'ha anat exposant en aquest article, es palesa la importància de la presència inicial de Joan Triadú al capdavant de la Societat Catalana de Pedagogia, justament en els primers anys de la seva trajectòria. I es fa evident que amb el lideratge fort, des dels primers passos, la Societat es va anar configurant com una entitat social fidel a la pedagogia, entesa com una ciència aplicada al servei del país (de la «Catalunya gran»), compromesa amb la nació i amb els seus ciutadans i connectada al futur des del context europeu que li correspon. Aquests trets identi-

13. Ens referim al web blogs.iec.cat/scp.

fiquen la Societat des de l'inici i es van reiterant al llarg dels anys fins avui. L'empremta deixada per Joan Triadú, al seu capdavant, de compromís, exigència, rigor i servei no s'ha esborrat.

MARGARIDA MUSET I ADEL
Societat Catalana de Pedagogia

BIBLIOGRAFIA

Butlletí de la Societat Catalana de Pedagogia [Barcelona: IEC. Societat Catalana de Pedagogia], núm. 0 (1986).

Butlletí de la Societat Catalana de Pedagogia [Barcelona: IEC. Societat Catalana de Pedagogia], núm. 1-3 (1988-1994).

Butlletí de la Societat Catalana de Pedagogia [Barcelona: IEC. Societat Catalana de Pedagogia], segona època, núm. 1-13 (2005-2008).

PONS, Agustí. *Joan Triadú, l'impuls obstinat*. Barcelona: Fundació Jaume I: Barcino, 1993.

Revista Catalana de Pedagogia [Barcelona: IEC. Societat Catalana de Pedagogia], núm. 1-7 (2002-2010).

Joan Triadú, mestre d'esperances a l'Institut

El meu afecte intel·lectual i humà per Joan Triadú venia de lluny i es renovava cada cop que la vida professional o acadèmica ens feia trobadissos.

Era un afecte que va esdevenir més proper, més personal, agraït, lleial i entranyable en els anys que —després d'acceptar una deferent i generosa proposta seva— exercírem plegats responsabilitats de govern a la Secció de Filosofia i Ciències Socials de l'Institut d'Estudis Catalans.

Llegir o escoltar Joan Triadú era formar-se en la disciplina cívica del rigor, l'equitat i l'ètica; i alhora en la disciplina de la tenacitat en l'estudi i de la confiança en la recompensa íntima i intangible pel treball que es fa amb honradesa i a consciència.

Joan Triadú honorava Carles Riba definint-lo com un «mestre d'esperances». També Triadú era per a mi un «mestre d'esperances», fins i tot abans de tenir el privilegi de col·laborar amb ell a l'Institut.

Quan encara no ens coneixíem, ja m'esperonà en una primeria a llegir els nostres clàssics. Tenia catorze anys i em motivava llavors ser poeta. El seu assaig *La poesia segons Carles Riba* —que m'havia comprat el meu pare un dia de Sant Jordi— em revelà la complexitat de l'ofici, i em motivà a maldar en l'estudi per reeixir-hi si algun dia decidia abraçar-m'hi.

Anys després, el 1964, Triadú em va fer alumne de la gairebé llegendària Escola de Periodisme de l'Església, que ell acollia al CICF. «El periodisme acurat no és massa diferent a la poesia. L'article breu pot ser un sonet: una forma única, exacta, acabada», em digué en saber que m'abellien les feines d'escriure, si més no als diaris.

En aquell centre vaig ser delegat de curs. La nostra promoció, en graduar-se l'any 1967, trià el nom de Régis Debray, el *normalien* i periodista francès que havia entrevistat el Che Guevara a la selva de Bolívia. El Ministeri que donava els títols de periodista estigué a punt de tancar l'Escola. En aquella crisi, Triadú va fer costat als estudiants junt amb el director de l'Escola, Joan Alemany, un sacerdot

entusiasta i també esperançat, com tots els qui com ells protegien aquell centre que formava ciutadans-periodistes en els valors de la llibertat, la justícia, la veritat i la catalanitat. En el patronat, en el professorat i entre l'alumnat hi havia gent de tots els partits polítics —llavors clandestins— i de totes les sensibilitats democràtiques. Era una Escola de tolerància cívica, aquella que acomboiava Triadú.

No era, doncs, un home eixut ni dur, com molts el consideraven. I és ben clar que no era sectari, com algú injustament havia dit. Puc donar fe del seu esperit obert i sense prejudicis. Ho vaig tornar a experimentar anys després d'acabar els estudis de periodisme. Tot i saber que jo havia fet la tesi doctoral sobre Josep Pla, i que era editorialista a *La Vanguardia*, em va demostrar —contra tot pronòstic dels *anti-Triadú*— una confiança personal i intel·lectual absolutes, sense condicions ni reserves. Ho prova que tan bon punt vaig ingressar a l'Institut d'Estudis Catalans l'any 1990, Triadú em va nomenar secretari del Consell de Govern de la nostra Secció de Filosofia i Ciències Socials, que ell presidia des de la mort, l'any 1987, de Ramon Faus i Esteve.

Joan Triadú havia estat vicepresident de la Secció. Quan Ramon Faus va morir als vuitanta-cinc anys, Triadú va assumir la presidència de manera interina, i des de l'any 1988 fins al 1992, per elecció reglamentària.

En l'exercici de les responsabilitats com a membre i dirigent de l'Institut, Triadú també feia ben palesos la seva capacitat i el seu braó com a «mestre d'esperances». Va ingressar com a numerari l'any 1979, en la mateixa fornada en què entraven com a primers membres adjunts els economistes Carles Gasòliba i Josep M. Muntaner i Pasqual, cridats ben aviat a acomplir tasques de govern. Eren temps d'esperances esperonades per les expectatives que els progressos polítics desvetllaven en l'Institut i en el conjunt de la societat catalana.

Molt abans, però, Joan Triadú ja havia adobat esperances de recuperació patriòtica i cultural en munió d'iniciatives catalanistes, moltes d'elles sota l'aixopluc no sempre segur de l'Institut. En els anys cinquanta i seixanta fou un activista assenyat, competent i responsable en dues filials: la Societat Catalana d'Estudis Històrics i la Societat Catalana d'Estudis Jurídics, Econòmics i Socials, de la qual fou un dels fundadors. Eren temps de temptatives i de defallences. Exigien el compromís ferm de lluitadors perseverants i de tremp optimista i esperançat. Triadú era un d'ells, tot i que per tarannà discret, reservat i realista no projectés del tot la seva confiança en la força de la voluntat individual i col·lectiva per assolir pas a pas fetes, no sempre modestes, cap a l'horitzó de la llibertat nacional que desclouria totes les altres llibertats.

En la seva llarga etapa com a vicepresident de la Secció, Triadú va acceptar ocupar-se d'altres funcions de servei a la corporació acadèmica i a la comunitat científica. De 1984 a 1986 fou el president de la primera Junta de Govern de la Societat Catalana de Pedagogia, de la qual fou nomenat després delegat de l'Institut.

En aquells anys de creixement i de renovació de la nostra acadèmia, Joan Triadú va participar de manera activa i eficient en la Comissió per a la Reforma Institucional de l'Institut, constituïda l'any 1988. Era un període d'esperances en què ell també va actuar de mestre. Fou un dels més ardits defensors d'ampliar el nombre de membres, d'incorporar investigadors i estudiosos més joves, i de potenciar nous objectius i línies de recerca. En aquestes propostes de futur, que reeixiren ben aviat, Triadú comptava dins la Secció amb el suport decidit de Carles Gasòliba (que era secretari del Consell des dels temps de Faus i Esteve) i de Josep M. Muntaner i Pasqual (a qui va nomenar tresorer), i amb el favor de tota la resta de membres, que havien participat en la seva elecció com a president: Eusebi Colomer, Jordi Cots, Lluís Figa i Faura, Joaquim Muns, Antoni Serra Ramoneda i Marc-Aureli Vila.

Quan, amb tota l'elegant circumspecció que el caracteritzava, Joan Triadú va romandre en un pla discret de la vida corporativa, mai va rebutjar fer-se càrrec de les comeses que li encomanaven els qui exercien funcions de govern en els successius mandats dels presidents Josep M. Puig Salellas, Josep M. Muntaner i Pasqual, Joan Vilà-Valentí i Josep González-Agàpito.

En els moments incerts o davant de reptes aclaparadors, Triadú assenyalava el bri de l'esperança. Recordava aquestes paraules del seu mestre Carles Riba que encapçalen el llibre que em guià en els anys de modest aprenent d'escriptor: «Abans de parlar, haver vist, realment vist; haver viscut, intensament viscut, en plenitud de gràcia i de risc; haver sentit, apassionadament sentit, no sé si en el cap o en el cor, però en aquell moll profund de nosaltres mateixos on passat, present i futur componen llurs figures en una sola actualitat de destí, la consciència de la qual tendeix contínuament a sortir de la seva penombra per prendre signe i forma en paraules. Que això es realitzi plenament, que hi hagi acord perfecte entre el sentit de l'ésser i el de la Terra, entre l'impuls de l'individu i el de la tradició, entre la matèria del mot i la del contingut, és l'acte més pur de la més pura poesia».

Em vaig assabentar de la mort de Joan Triadú durant un viatge pel Pròxim Orient. En l'itinerari per Transjordània em fou avinent trobar ocasions per recordar Joan Triadú amb franca gratitud. La més emotiva, al mont Nebo, on una comunitat franciscana custodia el memorial de Moisès davant la terra promesa, la terra de l'esperança física o espiritual que sempre ha mogut tots els pobles sofrents. Una de les iniciatives perdurables de Triadú, l'Escola Thau, evoca l'esperit franciscà de servei després i optimista. Thau és l'última lletra de l'alfabet hebraic, símbol de sant Francesc. Una última lletra que no és un final de trajecte. Per a un pedagog, com era ell, tot final és l'inici d'una nova etapa. Sobretot si és un «mestre d'esperances».

JOSEP M. CASASÚS I GURI
Secció de Filosofia i Ciències Socials

Bibliografia essencial

- PONS, Agustí. *Joan Triadú, l'impuls obstinat*. Barcelona: Fundació Jaume I: Barcino, 1993.
- TORRENTS, Ricard. «Joan Triadú (1921-2010)». *Estudis Romànics*, vol. 34 (2012), p. 743-751.
- TRIADÚ, Joan. *Una cultura sense llibertat*. Barcelona: Aymà, 1978.
- «Carles Riba, educador». A: GONZÁLEZ-AGÀPITO, Josep (ed.). *Comunicacions dels membres de la Secció de Filosofia i Ciències Socials*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, 1997.
- *Dies de memòria 1938-1940: Diari d'un mestre adolescent*. Barcelona: Proa, 2001.
- *Memòries d'un segle d'or*. Barcelona: Proa, 2008.
- *Textos i pretextos de pedagogia 1938-2008*. Vic: Eumo, 2009.
- TRIADÚ, Joan (cur.). *Per a un sistema d'ensenyament nacional català: Bases, problemes i tendències*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, 1997.

**LLISTA DE MEMBRES DE L'INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS AMB UNA
BIOGRAFIA PUBLICADA A LA COLLECCIÓ «SEMBLANCES BIOGRÀFIQUES»**

ALCOVER I SUREDA, Antoni M.	(1862-1932)
ALÒS-MONER I DE DOU, Ramon d'	(1885-1939)
ALSINA I BOFILL, Josep	(1904-1993)
ANGLADA I D'ABADAL, M. Àngels	(1930-1999)
ARAMON I SERRA, Ramon	(1907-2000)
BADIA I MARGARIT, Antoni M.	(1920-2014)
BASTARDAS I PARERA, Joan	(1919-2009)
BATALLER I CALATAYUD, Josep Ramon	(1890-1962)
BOFILL I PICHOT, Josep M.	(1860-1938)
BOLÒS I CAPDEVILA, Oriol de	(1924-2007)
BROCÀ I DE MONTAGUT, Guillem M. de	(1850-1918)
CARBONELL I DE BALLESTER, Jordi	(1924-2016)
CARIA, Rafael	(1941-2008)
CARNER I PUIG-ORIOI, Josep	(1884-1970)
CARRERAS I ARTAU, Joaquim	(1894-1968)
CASACUBERTA I ROGER, Josep M. de	(1897-1985)
CASAS I SICART, Creu	(1913-2007)
CASASSAS I SIMÓ, Enric	(1920-2000)
CASASSAS I SIMÓ, Lluís	(1922-1992)
CASASSAS I SIMÓ, Oriol	(1923-2012)
CERVERA I ASTOR, Leandre	(1891-1964)
CLASCAR I SANOU, Frederic	(1873-1919)
COLOMER I POUS, Eusebi	(1923-1997)
COROMINES I MONTANYA, Pere	(1870-1939)
DOMINGO I SANJUÁN, Pere	(1896-1979)
DURAN I SANPERE, Agustí	(1887-1975)
EGOZCUE I CUIXART, Josep	(1940-2006)
ESTEVE I SUBIRANA, Antoni	(1902-1979)
FABRA I POCH, Pompeu	(1868-1948)
FARGAS I ROCA, Miquel A.	(1858-1916)
FOLCH I TORRES, Joaquim	(1886-1963)
FONT I QUER, Pius	(1888-1964)
FONTBOTÉ I MUSSOLAS, Josep Maria	(1921-1989)
FONTSERÈ I RIBA, Eduard	(1870-1970)
FUSTER I ORTELLS, Joan	(1922-1992)
GALÍ I COLL, Alexandre	(1886-1969)
GUIMERÀ I JORGE, Àngel	(1845-1924)
JARDÍ I BORRÀS, Ramon	(1881-1972)
LLUCH I MARTÍN, Enric	(1928-2012)
MARAGALL I GORINA, Joan	(1860-1911)

MARGALEF I LÓPEZ, Ramon	(1919-2004)
MARTORELL I TRABAL, Francesc	(1887-1935)
MIRALLES I SOLÀ, Carles	(1944-2015)
MIRET I SANS, Joaquim	(1858-1919)
MOLL I CASASNOVAS, Francesc de Borja	(1903-1991)
NICOLAU D'OLWER, Lluís	(1888-1961)
OLIVER I TOLRÀ, Miquel dels Sants	(1864-1920)
PARÉS I FARRÀS, Ramon	(1927-2018)
PI I SUNYER, August	(1879-1965)
PIJOAN I SOTERAS, Josep	(1881-1963)
PRAT DE LA RIBA I SARRÀ, Enric	(1870-1917)
PRATS I DOMINGO, Modest	(1936-2014)
PREVOSTI I PELEGRÍN, Antoni	(1919-2011)
PUIG I CADAFALCH, Josep	(1867-1956)
RIBAS I PIERA, Manuel	(1925-2013)
ROCA-PONS, Josep	(1914-2000)
RUBIÓ I BALAGUER, Jordi	(1887-1982)
RUBIÓ I LLUCH, Antoni	(1856-1937)
RUYRA I OMS, Joaquim	(1858-1939)
SAGARRA I DE SISCAR, Ferran de	(1853-1939)
SARDÀ I DEXEUS, Joan	(1910-1995)
SARSANEDAS I VIVES, Jordi	(1924-2006)
SEGALÀ I ESTALELLA, Lluís	(1873-1938)
SERRA I HÚNTER, Jaume	(1878-1943)
SERRA I RÀFOLS, Josep de C.	(1900-1971)
SOLÉ I SABARÍS, Lluís	(1908-1985)
TEIXIDOR I BATLLE, Josep	(1920-1989)
TERRADAS I ILLA, Esteve	(1883-1950)
TRIADÚ I FONT, Joan	(1921-2010)
TRIAS I FARGAS, Ramon	(1922-1989)
TRUETA I RASPALL, Josep	(1897-1977)
TURRÓ I DARDER, Ramon	(1854-1926)
VALLS I TABERNER, Ferran	(1888-1942)
VALLVERDÚ CANES, Francesc	(1935-2014)
VERDAGUER I JUANOLA, Pere	(1929-2017)
VERNET I GINÉS, Joan	(1923-2011)
VILA I DINARÈS, Pau	(1881-1980)
VILLANGÓMEZ I LLOBET, Marià	(1913-2002)

SEMBLANCES BIOGRÀFIQUES

Títols publicats

- [1] Manuel RIBAS I PIERA, *Josep Puig i Cadafalch, cofundador i membre il·lustre de l'IEC* (1996)
- [2] Josep M. CAMARASA, *Ramon Turró, un modernista al laboratori* (1997)
- [3] Josep CARRERAS, *August Pi i Sunyer. Semblança biogràfica* (1998)
- [4] Manuel SUBIRÀ, *Pere Domingo. Semblança biogràfica* (1998)
- [5] Albert BALCELLS, *Enric Prat de la Riba i l'Institut d'Estudis Catalans* (1998)
- [6] Oriol CASASSAS, *Miquel A. Fargas i Roca i els nous horitzons* (1999)
- [7] Xavier BARRAL, *Josep Pijoan. Del salvament del patrimoni artístic català a la història general de l'art* (1999)
- [8] M. Àngels Anglada i d'Abadal. *Sessió en memòria* (1999)
- [9] Eulàlia DURAN, *Agustí Duran i Sanpere. Semblança biogràfica* (2000)
- [10] Francesc FONTBONA, *Joaquim Folch i Torres. Semblança biogràfica* (2000)
- [11] Jordi SALES, *Jaume Serra i Hünter. Semblança biogràfica* (2000)
- [12] Carles MIRALLES i Anscari M. MUNDÓ, *Lluís Nicolau d'Olwer. Semblança biogràfica* (2000)
- [13] Josep M. FONT, *Guillem M. de Brocà. Semblança biogràfica* (2000)
- [14] Oriol de BOLÒS, *Pius Font i Quer. Semblança biogràfica* (2000)
- [15] Antoni ROCA, *Esteve Terradas i Illa. Semblança biogràfica* (2000)
- [16] Joan VENY, *Antoni M. Alcover i Sureda. Semblança biogràfica* (2000)
- [17] Pere LLUÍS FONT, *Joaquim Carreras i Artau. Semblança biogràfica* (2000)
- [18] *Enric Casassas i Simó. Sessió en memòria* (2000)
- [19] David SERRAT, *Lluís Solé i Sabarís. Semblança biogràfica* (2000)
- [20] *Ramon Aramon i Serra. Sessió en memòria* (2001)
- [21] Antoni SERRA I RAMONEDA, *Joan Sardà i Dexeus. Semblança biogràfica* (2001)
- [22] Aina MOLL, *Francesc de Borja Moll. Semblança biogràfica* (2001)
- [23] *Josep Roca-Pons. Sessió en memòria* (2001)
- [24] Josep ENRIC LLEBOT, *Eduard Fontserè i Riba. Semblança biogràfica* (2002)
- [25] Carles MIRALLES, *Lluís Segalà i Estalella. Semblança biogràfica* (2002)
- [26] Albert BALCELLS, *Ramon d'Alòs-Moner i de Dou. Semblança biogràfica* (2003)
- [27] Jaume CABRÉ, *L'ocellot sinistre. Semblança biogràfica d'Àngel Guimerà* (2003)
- [28] Pere LLUÍS FONT, *Eusebi Colomer i Pous. Semblança biogràfica* (2003)
- [29] Ricard GUERRERO, *Josep Alsina i Bofill, amor a la professió, amor a la llengua, amor al país. Semblança biogràfica de Josep Alsina i Bofill* (2003)
- [30] M. Teresa FERRER, *Joaquim Miret i Sans. Semblança biogràfica* (2003)
- [31] Josep M. MAS I SOLENCH, *Ferran Valls i Taberner. Semblança biogràfica* (2004)
- [32] Oriol CASASSAS, *Josep Trueta i Raspall, el símbol. Semblança biogràfica de Josep Trueta i Raspall* (2004)
- [33] Salvador REGUANT, *Josep Ramon Bataller i Calatayud. Semblança biogràfica* (2004)
- [34] *Marià Villangómez. Sessió en memòria* (2004)
- [35] Carles A. GASÒLIBA, *Ramon Trias Fargas. Semblança biogràfica* (2004)
- [36] *Homenatge a Joaquim Ruyra en el centenari de 'Marines i boscatges' (1903-2003)* (2005)

- [37] Manuel CASTELLET, *Josep Teixidor i Batlle. Semblança biogràfica* (2005)
- [38] Carles MIRALLES, «*Un xic exòtic i desorientat*». *Semblança de Joan Maragall l'últim any de la seva vida* (2005)
- [39] Ramon Margalef. *Sessió en memòria* (2005)
- [40] Eva SERRA, *Ferran de Sagarra i de Siscar. Semblança biogràfica* (2005)
- [41] Josep MASSOT, *Jordi Rubió i Balaguer. Semblança biogràfica* (2005)
- [42] Joan VILÀ-VALENTÍ, *Pau Vila i Dinarès. Semblança biogràfica* (2006)
- [43] Joan SOLÀ, *Pompeu Fabra i Poch. Semblança biogràfica* (2006)
- [44] Albert BALCELLS, *Francesc Martorell i Trabal. Semblança biogràfica* (2006)
- [45] Jacint CORBELLA, *Antoni Esteve i Subirana. Semblança biogràfica* (2006)
- [46] Oriol CASASSAS, *Leandre Cervera i Astor. Semblança biogràfica* (2007)
- [47] Josep VALLVERDÚ, *Josep Carner i Puig-Oriol. Semblança biogràfica* (2008)
- 48 Albert BALCELLS, *Antoni Rubió i Lluch, historiador i primer president de l'Institut d'Estudis Catalans* (2008)
- 49 *Oriol de Bolòs i Capdevila. Sessió en memòria* (2009)
- 50 Joaquim MOLAS, *Miquel dels Sants Oliver i Tolrà. Semblança biogràfica* (2009)
- 51 Josep M. CAMARASA, *Josep M. Bofill i Pichot. Semblança biogràfica* (2009)
- 52 *Jordi Sarsanedas. Sessió en memòria* (2010)
- 53 *Rafael Caria. Sessió en memòria* (2010)
- 54 *Joan Bastardas. Sessió en memòria* (2011)
- 55 *Josep M. de Casacuberta i Roger. Sessió en memòria* (2012)
- 56 Josep MASSOT, *Frederic Clascar i Sanou. Semblança biogràfica* (2012)
- 57 Albert BALCELLS, *Pere Coromines. Semblança biogràfica* (2013)
- 58 *Antoni Prevosti i Pelegrín. Sessió en memòria* (2013)
- 59 Eulàlia DURAN, *Joan Fuster. Semblança biogràfica* (2013)
- 60 Eva SERRA, *Josep de C. Serra i Ràfols. Semblança biogràfica* (2013)
- 61 *Oriol Casassas i Simó. Sessió en memòria* (2014)
- 62 *Enric Lluch i Martín. Semblança biogràfica* (2014)
- 63 *Ramon Jardí i Borràs. Semblança biogràfica* (2015)
- 64 *Modest Prats i Domingo. Sessió en memòria* (2016)
- 65 *Antoni M. Badia i Margarit. Sessió en memòria* (2016)
- 66 *Francesc Vallverdú Canes. Sessió en memòria* (2016)
- 67 *Carles Miralles i Solà. Sessió en memòria* (2017)
- 68 *Jordi Carbonell i de Ballester. Sessió en memòria* (2019)
- 69 Dolors BRAMON, *Joan Vernet i Ginés. Semblança biogràfica* (2019)
- 70 *Pere Verdaguer. Sessió en memòria* (2019)
- 71 *Pere SANTANACH, Josep Maria Fontboté i Mussolas. Semblança biogràfica* (2019)
- 72 *August BOVER, Josep Roca-Pons. Semblança biogràfica* (2019)
- 73 *Josep GONZÁLEZ-AGÀPITO, Alexandre Galí i Coll. Semblança biogràfica* (2019)
- 74 *Miquel VILARDELL, Josep Egozcue i Cuixart. Semblança biogràfica* (2019)
- 75 *Joan Antoni SOLANS, Manuel Ribas i Piera. Semblança biogràfica* (2020)
- 76 *Jordi CASASSAS, Lluís Casassas i Simó. Semblança biogràfica* (2020)
- 77 *Jaume TERRADAS, Creu Casas i Sicart. Semblança biogràfica* (2020)
- 78 *Ramon Parés i Farràs. Sessió en memòria* (2020)
- 79 *Joan Triadú i Font. Sessió en memòria* (2020)

